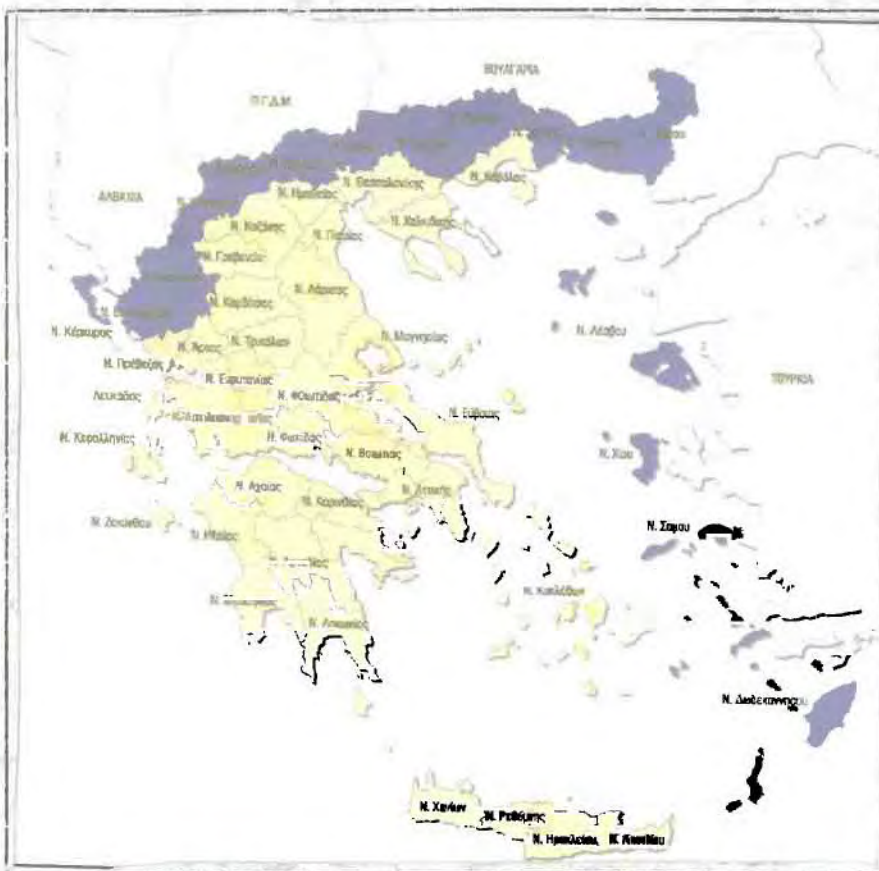

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
& ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΟΙ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ**

**ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΡΙΛΕΝΑ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΥΡΙΑΖΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ**

Βόλος, Ιούνιος 2000

**Στους γονείς μου,
Βασίλη & Βενετία**

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο “Οι Παραμεθόριες Περιοχές της Ελλάδας- Η Οικονομική τους Ανάπτυξη & ο Τουρισμός”, εκπονήθηκε στην διάρκεια του 10ου εξαμήνου κατά το ακαδημαϊκό έτος 2000 στο Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Την Διπλωματική εργασία επέβλεψε ο Επίκουρος Καθηγητής κ. Νικόλαος Κυριαζής, τον οποίο ευχαριστώ θερμά για την συμβολή του στην οργάνωση του θέματος και τις πολύτιμες υποδείξεις και κατευθύνσεις που μου έδωσε καθ’ όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές μου, του Τμήματος Χωροταξίας, για τη βοήθεια και συνεργασία τους στην παροχή βιβλιογραφικού υλικού από τις προσωπικές τους βιβλιοθήκες, για την πληρέστερη κάλυψη του θέματος που επέλεξα.

Επιπλέον ευχαριστίες οφείλονται στον κ. Πανταζή Παναγιώτη, υπεύθυνο του Εργαστηρίου Χωρικής Ανάλυσης και Θεματικής Χαρτογραφίας, για τη βοήθεια που μου παρείχε κατά τη δημιουργία και επεξεργασία του χαρτογραφικού υπόβαθρου της εργασίας, αλλά και στον κ. Σταθάκη Δημήτρη, για τη βοήθειά του και την παραχώρηση του εξοπλισμού του εργαστηρίου Πολεοδομίας στο οποίο είναι υπεύθυνος, για την επεξεργασία χαρτών.

Τέλος, θα ήθελα θερμά να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την στήριξή μου, ηθικά, ψυχικά και υλικά καθ’ όλη τη διάρκεια σπουδών μου και εκπόνησης της Διπλωματικής μου Εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1	ΣΥΝΟΡΑ & ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	13
1.1	Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ	14
1.1.1	Εισαγωγή	14
1.1.2	Η σημασία των συνόρων	14
1.1.3	Το σύνορο ως σχέση ισορροπίας	15
1.1.4	Η Αρχή του Απαραβίαστου των Συνόρων	17
1.2	ΟΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΙΑΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	20
1.2.1	Εισαγωγή	20
1.2.2	Συνοριακές διαφορές και επεισόδια	20
1.2.3	Διευθέτηση συνοριακών διαφορών και επεισοδίων	21
2	Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ & ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	23
2.1	ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΥΝΟΡΑ	24
2.1.1	Εισαγωγή	24
2.1.2	Η εδαφική εξέλιξη της ελληνικής επικράτειας	24
2.1.3	Γενική περιγραφή των χερσαίων συνόρων της Ελλάδος	26
2.1.4	Οι προστριβές στα ελληνικά σύνορα	27
2.2	ΕΙΔΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	27
2.2.1	Εισαγωγή	27
2.2.2	Η Επιτηρούμενη Ζώνη (ΕΖ)	27
2.2.3	Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ)	27
2.3	Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	27
2.3.1	Εισαγωγή	27
2.3.2	Οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα	27
2.3.3	Το βοιωτικό επίπεδο των ελληνικών παραμεθόριων περιοχών	27
2.4	ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ	27
2.4.1	Εισαγωγή	27
2.4.2	Βασικά δημογραφικά στοιχεία	27
2.4.3	Μειονότητες	27
3	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	27
3.1	Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	27
3.1.1	Εισαγωγή	27
3.1.2	Η σύγχρονη θεώρηση των παραμεθόριων περιοχών	27
3.1.3	Οι παραμεθόριες περιοχές στην ΕΕ	27
3.1.4	Οι παραμεθόριες περιοχές στα Νότια Βαλκάνια	27
3.2	ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ & ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	27
3.2.1	Εισαγωγή	27
3.2.2	Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης	27
3.2.3	Ο κρατικός προγραμματισμός για τις Παραμεθόριες Περιοχές (Νόμος 2601/98)	27
3.3	ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ	27
3.3.1	Εισαγωγή	27
3.3.2	Η πολιτικο-οικονομική κατάσταση στα Βαλκάνια	27
3.3.3	Ο ρόλος της Ελλάδας στα Βαλκάνια	27
3.3.4	Το ιστορικό της Βαλκανικής συνεργασίας	27
3.3.5	Οι προοπτικές συνεργασίας	27

4	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ & ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	27
4.1	Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	27
4.1.1	<i>Εισαγωγή</i>	27
4.1.2	<i>Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία</i>	27
4.1.3	<i>Το υπόδειγμα της Ελληνικής τουριστικής ανάπτυξης</i>	27
4.1.4	<i>Η τουριστική εικόνα των παραμεθόριων περιοχών της Ελλάδας</i>	27
4.2	ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	27
4.2.1	<i>Εισαγωγή</i>	27
4.2.2	<i>Κοινοτική στρατηγική για τον τουρισμό και τη διασυνοριακή συνεργασία</i>	27
4.2.3	<i>Η Ελληνική τουριστική πολιτική</i>	27
4.2.4	<i>Στρατηγικές αντιμετώπισης προβλημάτων των παραμεθόριων περιοχών μέσω ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού</i>	27
4.3	ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	27
4.3.1	<i>Εισαγωγή</i>	27
4.3.2	<i>Δυνατότητα συμβολής των νέων μορφών τουρισμού στην ανάπτυξη των παραμεθόριων περιοχών</i>	27
4.3.3	<i>Δυνατότητες συμβολής του τουρισμού στη διασυνοριακή συνεργασία</i>	27
4.3.4	<i>Προϋποθέσεις για διαβαλκανική τουριστική συνεργασία</i>	27
4.3.5	<i>Η στρατηγική της διαβαλκανικής τουριστικής συνεργασίας</i>	27
5	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	27
5.1	Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΩΝ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	27
5.1.1	<i>Εισαγωγή</i>	27
5.1.2	<i>Ο σύγχρονος ρόλος των Παραμεθόριων Περιοχών</i>	27
5.1.3	<i>Η αναγκαιότητα διασυνοριακής συνεργασίας</i>	27
5.2	Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	27
5.2.1	<i>Εισαγωγή</i>	27
5.2.2	<i>Οι ελληνικές παραμεθόριες περιοχές σήμερα</i>	27
5.2.3	<i>Ο τουρισμός ως μέσο επίτευξης οικονομικής ανάπτυξης και διασυνοριακής συνεργασίας</i>	27

Κατάλογος Πινάκων

<i>Πίνακας 1: Πλεονεκτήματα & Μειονεκτήματα των Ελληνικών Περιφερειών</i>	27
<i>Πίνακας 2: Κατάταξη Ελληνικών Περιφερειών κατά Επίπεδο Ανάπτυξης</i>	27
<i>Πίνακας 3: Κατάταξη Παραμεθόριων Περιοχών με Βάση το Επίπεδο Ανάπτυξης</i>	27
<i>Πίνακας 4: Κατά Κεφαλή ΑΕΠ Ελληνικών Περιφερειών (1971-1991)</i>	27
<i>Πίνακας 5: Κοινωνικοί Δείκτες Ελληνικών Περιφερειών (1961)</i>	27
<i>Πίνακας 6: Κοινωνικοί Δείκτες Ελληνικών Περιφερειών (1971)</i>	27
<i>Πίνακας 7: Κοινωνικοί Δείκτες Ελληνικών Περιφερειών (1981)</i>	27
<i>Πίνακας 8: Κοινωνικοί Δείκτες Ελληνικών Περιφερειών (1991)</i>	27
<i>Πίνακας 9: Κατάταξη των Ελληνικών Περιφερειών (1961-1991)</i>	27
<i>Πίνακας 10: Κατανομή Παραγωγικών Δραστηριοτήτων στις Ελληνικές Περιφέρειες (1971-1994)</i>	27
<i>Πίνακας 11: Πληθυσμός Ελληνικών Περιφερειών (1971-1994)</i>	27
<i>Πίνακας 12: Μεταβολές του Ελληνικού Πληθυσμού κατά Περιφέρεια</i>	27
<i>Πίνακας 13: Διάρθρωση Πληθυσμού Ελληνικών Περιφερειών κατά Κλίμακα Ηλικιών (1981-1991)</i>	27
<i>Πίνακας 14: Διάρθρωση Πληθυσμού Ελληνικών Περιφερειών κατά Κλίμακα Ηλικιών 1994</i>	27
<i>Πίνακας 15: Οι Μειονότητες στην Ελλάδα</i>	27
<i>Πίνακας 16: Μειονότητες στους Νομούς Έβρου, Ροδόπης, Ξάνθης</i>	27
<i>Πίνακας 17: Μερίδιο εξαγωγών μεταξύ των Βαλκανικών Χωρών (1997)</i>	27
<i>Πίνακας 18: Μερίδιο εισαγωγών μεταξύ των Βαλκανικών Χωρών (1997)</i>	27
<i>Πίνακας 19: Η Τουριστική Εικόνα των Παραμεθόριων Περιοχών (1993)</i>	27

Κατάλογος Χαρτών

<i>Χάρτης 1: Πολιτικός Χάρτης της Ελλάδας</i>	27
<i>Χάρτης 2: Τα όρια της Ε.Ζ.</i>	27
<i>Χάρτης 3: Κατάταξη των Παραμεθόριων Περιοχών με Βάση το ΙΠΑ</i>	27
<i>Χάρτης 4: Κατάταξη των Παραμεθόριων Περιοχών (Δεμαθάς- Σεραφεντίδης)</i>	27
<i>Χάρτης 5: Οι Περιοχές Δ του Ν.2601/98</i>	27
<i>Χάρτης 6: Οι Παραμεθόριες Περιοχές της Ελλάδας</i>	27

Κατάλογος Συντομογραφιών

A.E.Π.	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
A.O.Z.	Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
BAL.CI.CO.S.	Balkan Cities Cooperation System
B.X.	Βαλκανικές Χώρες
ΔΑΣΕ	Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία της Ευρώπης
E.E.	Ευρωπαϊκή Ένωση
E.Z.	Επιτηρούμενη Ζώνη
E.Σ.Υ.Ε.	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας
ECOS	Σύστημα Συνεργασίας των Ευρωπαϊκών Πόλεων
K.E.Δ.K.E.	Κεντρική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδας
F.Y.R.O.M.	Former Yugoslavian Republic of Macedonia
I.Π.Α.	Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης
K.E.Π.Ε.	Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
K.Π.Σ.	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
O.H.E.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
O.N.E.	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
O.O.Σ.Α.	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
O.T.A	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Σ.Π.Α.	Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης
X.K.A.E.	Χώρες Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης
CO.M.ECON	Council on Mutual Economic Assistance

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα σύνορα αποτελούν ένα πολύ “εύθραυστο” ζήτημα, που έχει απασχολήσει και εξακολουθεί να απασχολεί πολλούς ακόμη και σήμερα. Η έννοιά τους και η λειτουργία τους, πολυδιάστατη και άμεσα συσχετιζόμενη με τις περιοχές εκατέρωθεν αυτών, δηλαδή τις παραμεθόριες περιοχές.

Μέχρι πρόσφατα, το σύνορο ήταν ένα όριο διαχωρισμού και διαίρεσης, και οι συνοριακές περιοχές τόποι αντιπαράθεσης και προστριβών μεταξύ των όμορων κρατών. Η προβληματικότητα αυτή, αυτών των περιοχών, πολύ συχνά είχε ως αποτέλεσμα, να χρειαστεί να τεθούν υπό αυστηρούς περιορισμούς και τελικά να παρουσιάζουν αρκετή υστέρηση στο επίπεδο ανάπτυξής τους από το υπόλοιπο κράτος. Κάτι τέτοιο συνέβη και στις παραμεθόριες περιοχές της Ελλάδας με την Ε.Ζ., η οποία σε γενικές γραμμές ισχύει μέχρι και σήμερα.

Η Ελλάδα είναι χώρα αρκετά ιδιόμορφη ως προς τα σύνορά της. Πέρα από το γεγονός ότι γειτνιάζει με αρκετές χώρες με τις οποίες διατηρεί διαφορετικές σχέσεις και έχει αντιμετωπίσει αρκετές καταστάσεις στο παρελθόν, η γεωμορφολογία της δημιουργεί ποικιλία παραμεθόριων περιοχών (νησιά, ορεινές περιοχές κλπ) που δεν επιτρέπει την ενιαία αντιμετώπιση τους.

Σε γενικές γραμμές οι παραμεθόριες περιοχές της Ελλάδας, παρουσιάζουν αρκετές ιδιαιτερότητες αλλά και μειονεκτήματα, ενώ η γενική τους εικόνα δείχνει ότι αυτές αποκλίνουν σημαντικά από το μέσο επίπεδο ανάπτυξης της χώρας και είναι αρκετά αποδυναμωμένες οικονομικά και δημογραφικά.

Στην κατάσταση αυτή των παραμεθόριων περιοχών της Ελλάδας, μεγάλο ρόλο έπαιξαν οι σχέσεις της χώρας μας με τις γειτονικές της χώρες, όπου κατέστη αναγκαία η θωράκιση και απομόνωσή τους.

Στις μέρες μας όμως, όπου συντελούνται ανακατατάξεις και εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο, δημιουργήθηκε η ανάγκη της αναθεώρησης του ρόλου και της λειτουργίας των συνόρων και των παραμεθόριων περιοχών. Πλέον αυτές, από χώρους αντιπαράθεσης, μετατρέπονται σε τόπους με μεγάλες δυνατότητες για αλληλογνωριμίες μεταξύ λαών, αλλά και σύνδεση και συνεργασία μεταξύ όμορων κρατών.

Στην κατεύθυνση αυτή είναι που κινείται και η ιδέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μόνο που η Ελλάδα ούσα πλήρως αποκομμένη, σαν “νησί”, στο χάρτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη συνεργασία αυτή θα πρέπει να την αναζητήσει στις γειτονικές της Βαλκανικές Χώρες, που δεν αποτελούν μέλη της ΕΕ.

Όμως, με δεδομένη την οικονομική και πολιτική κατάσταση που επικρατεί στον βαλκανικό χώρο, η δημιουργία διασυνοριακής συνεργασίας στα Βαλκάνια, δεν είναι και η πιο εύκολη υπόθεση, αφού οι σχέσεις μεταξύ των κρατών είναι τεταμένες, ενώ την εικόνα της κατάστασης αυτής έρχεται να συμπληρώσει και η ελλιπής συνεργασία μεταξύ των κρατών αυτών.

Παρόλα αυτά όμως, η ΕΕ έχει αρχίσει ήδη να προωθεί δράσεις και Κοινοτικά Προγράμματα για την προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας στις χώρες αυτές. Η Ελλάδα, το μόνο κράτος-μέλος της ΕΕ στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, ίσως έχει τη μοναδική ευκαιρία, να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στα Βαλκάνια, να αναζητήσει την ανάπτυξη μέσα από τη διασυνοριακή συνεργασία και να αποτελέσει σταθεροποιητική δύναμη στην περιοχή αυτή.

Οι παραμεθόριες περιοχές, μειονεκτικές όπως προαναφέρθηκε, μπορούν να αποκομίσουν αρκετά πλεονεκτήματα από την ανάπτυξη μιας πολυτομεακής διασυνοριακής συνεργασίας.

Μια από τις μορφές αυτής της πολυτομεακής συνεργασίας, μπορεί να είναι και ο τουρισμός. Ήδη η συμβολή του στην ελληνική οικονομία είναι ιδιαίτερα σημαντική, ενώ η σύγχρονη αντίληψη και θεώρησή του μέσω των ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, τον αναδεικνύει σε ενδεδειγμένη μορφή ανάπτυξης για μειονεκτικές και προβληματικές περιοχές. Έτσι, ο τουρισμός, είτε ανεξάρτητα, είτε προσφερόμενος για διασυνοριακή συνεργασία, μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά στην ανάπτυξη των ελληνικών παραμεθορίων περιοχών.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

A. Η επιλογή του θέματος

Το θέμα της παρούσας Διπλωματικής εργασίας είναι: “Οι Παραμεθόριες Περιοχές της Ελλάδας- Η Οικονομική τους Ανάπτυξη και ο Τουρισμός”. Ειδικότερα, η συγκεκριμένη μελέτη ασχολείται με την προβληματικότητα των ελληνικών συνοριακών- παραμεθορίων περιοχών και τη δυνατότητα οικονομικής ανάπτυξής τους μέσω διασυνοριακής συνεργασίας και ανάπτυξης τουριστικών δραστηριοτήτων.

Οι κύριοι λόγοι, αιτίες, στις οποίες βασίσθηκε η επιλογή του θέματος είναι οι ακόλουθοι:

- Τις τελευταίες δεκαετίες επικρατεί μια σαφής τάση αναθεώρησης πολλών λειτουργιών στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της ενιαίας αγοράς. Ανάμεσα σε αυτές τις αναθεωρήσεις συγκαταλέγεται και η αναθεώρηση του ρόλου των παραμεθορίων περιοχών, οι οποίες πλέον παύουν να αποτελούν σημεία ασυνέχειας των λειτουργιών ενός κράτους και μετατρέπονται σταδιακά σε τόπους επικοινωνίας, σύνδεσης και μετάβασης σε γειτονικούς πολιτισμούς και οικονομίες.
- Οι ελληνικές παραμεθόριες περιοχές, συνδυάζουν πλήθος ιδιόμορφων χαρακτηριστικών. Είναι ανομοιόμορφες μεταξύ τους (νησιά, χερσαία τμήματα, ορεινές περιοχές), παρουσιάζουν σημαντικές οικονομικές αποκλείσεις, τόσο μεταξύ τους, όσο και ως προς το μέσο όρο ανάπτυξης της Ελλάδας, γειτνιάζουν με διαφορετικά κράτη, που η Ελλάδα διατηρεί διαφορετικές σχέσεις με το καθένα από αυτά, και επιπλέον αποτελούν παραμεθόριες περιοχές, όχι μόνο της Ελλάδας, αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Η σύγχρονη θεώρηση του τουρισμού μέσω ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ιδιαίτερα όσον αφορά την προώθησή του για δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για ανάπτυξη σε μειονεκτικές και αποδυναμωμένες περιοχές.

B. Η δομή της εργασίας

Για την πλήρη ανάπτυξη του θέματος το οποίο έχει επιλεγεί, η Διπλωματική εργασία, αποτελείται από πέντε κεφάλαια, τα οποία αναλύονται σε αδρές γραμμές στη συνέχεια:

1. Σύνορα και Παραμεθόριες Περιοχές

Το πρώτο κεφάλαιο ασχολείται με τον ρόλο και την λειτουργία των συνόρων και των συνοριακών περιοχών. Πιο συγκεκριμένα αναλύονται:

- Η μέχρι πρότινος αντίληψη και θεώρηση των παραμεθορίων περιοχών, η σημασία των συνόρων, καθώς και η Αρχές που τα διέπουν.
- Οι ιδιαιτερότητες των συνοριακών περιοχών, οι μορφές των επεισοδίων και των διαφορών που δημιουργούνται σε αυτές, καθώς και οι τρόποι διευθέτησης αυτών των διαφορών.

2. Η Περίπτωση των Ελληνικών Συνόρων και Παραμεθορίων Περιοχών

Το δεύτερο κεφάλαιο, ασχολείται συγκεκριμένα με τις παραμεθόριες περιοχές της Ελλάδας και πιο συγκεκριμένα με τα εξής:

- Με τα ελληνικά σύνορα, την οριοθέτηση και περιγραφή τους, καθώς επίσης, σε αδρές γραμμές, και με τις σχέσεις της Ελλάδας με τις γειτονικές της χώρες,
- Με τις ειδικές ρυθμιστικές Ζώνες που εφαρμόστηκαν στις ελληνικές παραμεθόριες περιοχές, όπως επίσης και με δυνητικές ρυθμιστικές ζώνες που θα μπορούσε η Ελλάδα να υιοθετήσει, για την εξασφάλιση περισσότερων δικαιωμάτων,
- Με την οικονομική διάρθρωση των ελληνικών παραμεθορίων περιοχών και πιο συγκεκριμένα με τις περιφερειακές ανισότητες και τις επιπτώσεις στις περιοχές αυτές,
- Με τις δημογραφικές εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών, καθώς επίσης και με τις μειονότητες που κατοικούν σε αυτές.

3. Οικονομική Ανάπτυξη και Διασυνοριακή Συνεργασία

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται και τονίζεται ο σύγχρονος ρόλος των παραμεθωρίων περιοχών σε συνδυασμό με προοπτικές οικονομικής τους ανάπτυξης με την επίτευξη διασυνοριακής συνεργασίας. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά:

- Στη σύγχρονη θεώρηση των παραμεθωρίων περιοχών, τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και σε επίπεδο, πιο συγκεκριμένα, της περιοχής των Νοτίων Βαλκανίων, όπου αφορά τις βόρειες παραμεθόριες περιοχές της χώρας μας,
- Στην ιδιαίτερη βαρύτητα που δίνεται τα τελευταία χρόνια στην οικονομική ανάπτυξη των παραμεθωρίων περιοχών, τόσο από την πλευρά της ΕΕ με Κοινοτικά Προγράμματα, όσο και από την ελληνική πλευρά,
- Στο ρόλο της Ελλάδας στα Βαλκάνια, στην τρέχουσα πολιτική κατάσταση των Βαλκανίων, στο ιστορικό της συνεργασίας μεταξύ των Β.Χ. και τέλος στις προοπτικές συνεργασίας που δημιουργούνται.

4. Τουρισμός και Παραμεθόριες Περιοχές

Το κεφάλαιο αυτό εξετάζει τη δυνατότητα συμβολής του τουρισμού στην ανάδειξη και ανάπτυξη μειονεκτικών περιοχών όπως είναι οι παραμεθόριες περιοχές. Έτσι, αναλύεται:

- Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία, το υπόδειγμα της ανάπτυξης του τομέα αυτού στην Ελλάδα, ενώ παράλληλα περιγράφεται και η τουριστική εικόνα των παραμεθωρίων περιοχών,
- Η πολιτική που ακολουθεί η ΕΕ, αλλά και η Ελλάδα στον τομέα του τουρισμού,
- Η δυνατότητα συμβολής του τουρισμού στην επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης των παραμεθωρίων περιοχών και διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ της Ελλάδας και των υπόλοιπων Βαλκανικών χωρών.

5. Συμπεράσματα

Στο τελευταίο αυτό κεφάλαιο, επισημαίνεται η μορφή της σύγχρονης λειτουργίας των παραμεθορίων περιοχών καθώς και η αναγκαιότητα και σημασία της διασυνοριακής συνεργασίας, ως μέσο ανάπτυξης των περιοχών εκατέρωθεν των συνόρων.

Τέλος, τονίζεται η αναγκαιότητα του τουρισμού και ιδιαίτερα των νέων μορφών τουρισμού, στην ανάδειξη και ανάπτυξη των παραμεθορίων περιοχών και η δυνατότητα συμβολής του στη διασυνοριακή συνεργασία.

Γ. Προβλήματα κατά την εκπόνηση της εργασίας

Στο θέμα το οποίο επιλέχθηκε, πέρα από το ενδιαφέρον που παρουσίαζε, αντιμετωπίστηκαν αρκετές δυσκολίες, οι οποίες συνοψίζονται στα εξής:

- Οι περισσότερες βιβλιογραφίες που χρησιμοποιήθηκαν για την πληρέστερη κάλυψη του θέματος, εντοπίστηκαν σε βιβλιοθήκες στην Αθήνα, γεγονός το οποίο δυσκόλεψε τη συλλογή τους και απαίτησε αρκετό χρονικό διάστημα,
- Ιδιαίτερα δύσκολος αποδείχθηκε, κατά την πορεία της εργασίας, ο καθορισμός των παραμεθορίων περιοχών της Ελλάδας, καθώς δεν υπάρχουν αυστηροί παράγοντες καθορισμού τους, με αποτέλεσμα το κομμάτι της περιγραφής της οικονομικής τους διάρθρωσης να γίνεται με αναφορά σε περιφερειακό επίπεδο,
- Παρόλο που για τον τουρισμό στην Ελλάδα υπάρχει πλήθος βιβλιογραφιών και μελετών, αυτός, πολύ σπάνια συνδυάστηκε με τις παραμεθόριες περιοχές, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την πολύ περιορισμένη βιβλιογραφία για την κάλυψη του θέματος που αναπτύσσει το κεφάλαιο τέσσερα.

1 ΣΥΝΟΡΑ & ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

1.1 Ο Ρόλος και η Λειτουργία των Συνόρων

1.1.1 Εισαγωγή

Ο όρος “σύνορο”, δεν αποτελεί μονοδιάστατη έννοια. Οι ερμηνείες που του έχουν αποδοθεί ποικίλουν, ανάλογα κάθε φορά με την οπτική γωνία που εξετάζεται.

Το σύνορο, αποτελεί μια τεχνητή γραμμή, ένα ανθρώπινο κατασκεύασμα που δεν πρέπει να νοηθεί σαν κάτι στατικό. Δεν υπάρχει από μόνο του, αλλά ούτε έχει και φυσική υπόσταση, ενώ τις περισσότερες φορές είναι άμεσα συνδεδεμένο με τις παραμεθόριες περιοχές εκατέρωθεν αυτού.

Η έως τώρα λειτουργία που του έχει αποδοθεί, είναι αυτή του διαχωρισμού, της διαίρεσης, αλλά και της αντιπαράθεσης.

Για τη σωστή λειτουργία του συνόρου, μεγάλο ρόλο διαδραματίζει η γενική πολιτική κατάσταση που επικρατεί μεταξύ των γειτονικών κρατών. Τα σύνορα ορίζονται με διεθνείς συμφωνίες, ενώ το απαραβίαστο αυτών, αποτελεί μια αναγνωρισμένη Αρχή του Διεθνούς Δικαίου.

1.1.2 Η σημασία των συνόρων

Η ιστορική εμπειρία έχει αποδείξει, ότι είναι πολύ δύσκολο να βρεθεί το σημείο διαχωρισμού δυο γειτονικών λαών. Ωστόσο, από την εξέλιξη των διεθνών σχέσεων φαίνεται να διαμορφώνονται ορισμένα κριτήρια για τον καθορισμό σταθερών συνόρων, όπως: α) η εθνική συνείδηση των λαών, (για τον καθορισμό της εθνικής καταγωγής, υπάρχουν κριτήρια όπως, η γλώσσα, η θρησκεία και άλλοτε φυλετικά ή ανθρωπολογικά

χαρακτηριστικά. Εντούτοις γλώσσα και εθνικότητα, κάθε άλλο παρά συνώνυμες έννοιες είναι), β) η ισορροπία μεταξύ των γειτονικών κρατών, (το στοιχείο της ισορροπίας και του συσχετισμού των γειτονικών δυνάμεων είναι ουσιαστικό για τον προσδιορισμό του συνόρου), και γ) η ασφάλεια των κρατών, (αν και η ασφάλεια δεν είναι μόνο προϊόν συνοριακών διευθετήσεων, αλλά και οπλισμών και άλλων παραγόντων, το σύνορο μπορεί να συμβάλλει στην ασφάλεια της χώρας, παρέχοντας αίσθημα ασφάλειας) (Δημητρακόπουλος 1991).

Τα σύνορα, δεν είναι ένας αφηρημένος όρος ή μια γραμμή. Αντιθέτως προσδιορίζονται ως μια περιοχή που είναι τμήμα ενός συνόλου, εκείνο που βρίσκεται –μπροστά– από το εσωτερικό μιας χώρας (Λαμπριανίδης, Περιοδικό Τόπος, 1997).

Ενώ τα σύνορα ορίζονται “ως προς τα έξω”, αντίθετα, ως προς την εσωτερική πλευρά της χώρας, προσδιορίζονται ως το “όριο”. Δεν υπάρχει από μόνο του, αλλά ούτε και έχει υλική υπόσταση. Το όριο είναι ένας παράγοντας διαχωρισμού στο εσωτερικό μιας χώρας. Υποδεικνύει συγκεκριμένα και προσδιορισμένα όρια που καθορίζονται πολιτικά, και όλα όσα βρίσκονται στο εσωτερικό των ορίων συνδέονται μεταξύ τους με εσωτερικούς δεσμούς. Το όριο είναι ένας τύπος συνάντησης δυο κοινωνικοπολιτικών οντοτήτων στο εσωτερικό μιας χώρας, η κάθε μια από τις οποίες, έχει δικά της ενδιαφέροντα, δομή και ιδεολογία. Η κάθε οντότητα δημιουργεί νομιμοφροσύνη και καθορίζει υποχρεώσεις και περιορισμούς για χάρη της εσωτερικής αρμονίας και οντότητάς της (Λαμπριανίδης, Περιοδικό Τόπος, 1997).

1.1.3 Το σύνορο ως σχέση ισορροπίας

Το σύνορο είναι μια γραμμή τεχνητή, ένα ανθρώπινο κατασκεύασμα που χωρίζει, διαιρεί και αντιπαραθέτει, όντας ταυτόχρονα μια ζώνη επαφής και σχέσεων γειτονίας μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών. Επομένως, αντιπροσωπεύει πολύ περισσότερα από μια γραμμή στο χάρτη. Τα σύνορα, είναι ακόμη, λειτουργικά συνδεδεμένο με τη παραμεθόριο περιοχή, αποτέλεσμα μιας ιστορικής διαδικασίας.

Τα διαφορετικά γεωγραφικά, δημογραφικά, πολιτικά και ιστορικά δεδομένα, οι αγώνες, οι συσχετισμοί δυνάμεων και οι διαφορετικές εξελίξεις στις σχέσεις μεταξύ διαφόρων γειτονικών κρατών, παρέχουν σε κάθε σύνορο τη δική του αποκλειστική φυσιογνωμία, τη δική του ατομικότητα. Κάθε σύνορο είναι μια ειδική περίπτωση και κανένα δεν μοιάζει με κάποιο άλλο.

Η λέξη «σύνορο» ή «σύνορα», έχει διττή σημασία: Από τη μία υποδηλώνει τη συνοριακή γραμμή, που χωρίζει τα δύο κράτη, ενώ από την άλλη, σημαίνει τη συνοριακή ζώνη, που εκτείνεται σε ορισμένο βάθος, από τις δυο πλευρές του κοινού συνόρου¹.

Δεν υπάρχουν απόλυτα καλά ή κακά σύνορα. Ένα σύνορο μπορεί να θεωρείται σταθερό σε μια περίοδο και ασταθές σε μια άλλη, χωρίς να έχει μεταβληθεί η θέση του ούτε κατά ένα εκατοστό. Αν ένα σύνορο θεωρείται “καλό ή κακό”, εξαρτάται τόσο από τη γενική πολιτική κατάσταση, τις σχέσεις των γειτονικών χώρων που χωρίζει, όσο και από τις λεπτομέρειες της χαραξέως του. Εξέλιξη στις ιδέες και στη νοοτροπία των λαών, μπορεί να σημαίνει και εξέλιξη στη σημασία που μπορεί το σύνορο να έχει για την πολιτική και την καθημερινή τους ζωή. Η επιτυχία ενός συνόρου συνήθως εξαρτάται περισσότερο, από τη γενική πολιτική κατάσταση που επικρατεί μεταξύ δυο γειτόνων, παρά από τις αρετές ή τα σφάλματα του συνόρου καθ’ εαυτού. Η προσεκτική όμως επιλογή και αποτύπωση του συνόρου, μειώνει τις προστριβές και τις αμφισβητήσεις, συμβάλλοντας, με τον τρόπο αυτό, στην ειρηνική και αρμονική συμβίωση των γειτονικών κρατών, η οποία εξαρτάται, τόσο από υποκειμενικούς παράγοντες (π.χ. εκάστοτε ηγεσίες, συστήματα διακυβερνήσεως), όσο και από

¹ Η διεθνής πρακτική, όπως εκδηλώνεται με τις διπλωματικές διαπραγματεύσεις και τις διεθνείς διασυνοριακές συμφωνίες, έχει χρησιμοποιήσει διάφορες λέξεις με την ίδια σημασία, ή και, αντίστροφα, την ίδια λέξη για τις δυο αυτές έννοιες, χωρίς να διαφοροποιεί το περιεχόμενό τους. Έτσι, με διπλή σημασία χρησιμοποιούνται στα γαλλικά οι όροι: «La frontiere», «Les limites», «Les confins», στα αγγλικά: «Frontier», «Boundary», «Border», «Limit», στα γερμανικά η λέξη «Grenzen». Αντίστοιχα και στη γλώσσα μας γίνεται χρήση των λέξεων «σύνορο ή σύνορα», «μεθόριος», «όρια», χωρίς πολλές φορές να προσδιορίζεται το περιεχόμενό τους. Η απόλυτη σαφήνεια επιτυγχάνεται μόνο όταν γίνεται αναφορά σε συνοριακή, μεθοριακή οριοθετική «γ ρ α μ μ ή» και σε συνοριακή, μεθοριακή ή παραμεθόριο «π ε ρ ι ο χ ή» (Κουλουμπής 1995).

αντικειμενικούς (π.χ. διάρθρωση διεθνούς και περιφερειακού συστήματος, τεχνολογία, πρώτες ύλες, υφαλοκρηπίδα, πετρέλαια κ.λ.π.) (Δημητρακόπουλος, 1991).

Το σύνορο δεν πρέπει να νοηθεί σαν κάτι το στατικό. Είναι ένα πλαίσιο της ανθρώπινης δραστηριότητας και διαμορφώνεται ανάλογα με τη δραστηριότητα που αναπτύσσει ο λαός που ζει μέσα σε αυτό, εξελισσόμενο σε σχέση με τη δραστηριότητα των γειτόνων του. Η εξέλιξη αυτή δε σημαίνει απαραίτητα εδαφική μεταβολή. Μπορεί, γεγονός το οποίο είναι και το συνηθέστερο, να είναι αλλαγή στις διασυνοριακές σχέσεις των κρατών, εξέλιξη για στενότερες ή όχι σχέσεις γειτονίας μεταξύ τους, που τελικά σημαίνει αποκατάσταση μιας νέας ισορροπίας (όπως π.χ. στην περίπτωση της ΕΕ).

Οι συνοριακές συμφωνίες καλής γειτονίας, προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τις δυσχέρειες επικοινωνίας που δημιουργεί το πολιτικό σύνορο και να διευκολύνουν τη συνεργασία μεταξύ γειτονικών κρατών. Οι συμφωνίες αυτές αυξάνουν με τη πάροδο του χρόνου και δημιουργούν ένα όλο και καλύτερο καθεστώς καλής γειτονίας, όσο η παλιά και πρόσφατη ιστορία της κοινής συμβίωσης των γειτονικών κρατών το επιτρέπει και όσο περισσότερο οι εθνικές τους επιδιώξεις και η πολιτική τους βούληση επιθυμεί τη βελτίωση των σχέσεων.

1.1.4 Η Αρχή του Απαραβίαστου των Συνόρων

Τα όρια του χώρου μέσα στα οποία ασκείται η κρατική εξουσία, καθορίζονται από το σύνορό της, δηλαδή τη γραμμή που τη χωρίζει από τα άλλα όμορα κράτη. Τα σύνορα ορίζονται με διεθνείς συμφωνίες και αποτελούν αντικείμενα μελέτης του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου.

Ο καθορισμός των συνόρων έχει μεγάλη σημασία για το Διεθνές Δίκαιο. Αποτελούν ταυτόχρονα παράγοντα ειρήνης (σχεδόν πάντα καθορίζονται από Συνθήκες Ειρήνης), ένδειξη ανεξαρτησίας (το πρώτο μέλημα κάθε κράτους είναι να ορίσει τα σύνορά του) και, τέλος, ένα στοιχείο ασφάλειας, αφού η παραβίασή τους είναι συνήθως αιτία αμυντικού πολέμου (*casus belli*) (Δημητρακόπουλος, 1991).

Το απαραβίαστο των συνόρων, είναι μια αναγνωρισμένη αρχή του Διεθνούς Δικαίου. Σημαίνει ότι δεν επιτρέπεται οποιαδήποτε συνοριακή μεταβολή ή και απλή προσβολή, με την ευρύτατη έννοια της λέξεως, του συνόρου, χωρίς τη συναίνεση του άμεσα ενδιαφερόμενου κράτους ή λαού. Μια τέτοια πράξη αποτελεί παράνομη ενέργεια κατά το Διεθνές Δίκαιο και προσβάλλει τη κυριαρχία του θιγόμενου κράτους. Το απαραβίαστο των συνόρων είναι το απαραίτητο συμπλήρωμα της πληρότητας της εδαφικής κυριαρχίας ενός κράτους και αποτελεί το βασικό στοιχείο του περιεχομένου της γενικότερης αρχής της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών (άρθρο 2 παρ. 4 Χάρτη Ηνωμένων Εθνών) (Δημητρακόπουλος, 1991).

Το απαραβίαστο των συνόρων και η εδαφική ακεραιότητα είναι έννοιες συναφείς². Η έννοια του απαραβίαστου των συνόρων όμως, αναφέρεται για πρώτη φορά ως Αρχή του Διεθνούς Δικαίου στο κείμενο της Τελικής Πράξεως της ΔΑΣΕ που υπεγράφηκε στο Ελσίνκι την 1η Αυγούστου 1975 (Conference on Security and Cooperation in Europe –CSCE). Σκοπός της Τελικής Πράξεως του Ελσίνκι, υπήρξε η επικύρωση των εργασιών της ΔΑΣΕ, που είχε ως στόχο τη βελτίωση της ασφάλειας και την ανάπτυξη της συνεργασίας στην Ευρώπη, στόχο ουσιαστικά πολιτικό (Δημητρακόπουλος, 1991).

Υπό την έννοια αυτή εννοείται ότι η Τελική Πράξη δεν έχει νομική ισχύ συμφωνίας, ούτε μπορεί να θεωρηθεί ως τέτοια από νομική άποψη. Το γεγονός όμως ότι υιοθετήθηκε με συναίνεση (consensus), με τη θεμελιώδη αυτή πρακτική του Διεθνούς

² Τόσο το Άρθρο 10 του Χάρτη της Κοινωνίας των Εθνών όσο και το άρθρο 2 παρ. 4 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, αναφερόμενα στις έννοιες της απειλής χρήσεως βίας, της εξωτερικής επιθέσεως και της χρήσεως βίας κατά της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών, εμπεριέχουν και την αρχή του απαραβίαστου των συνόρων.

Δικαίου, προσδίδει στο κείμενο αυτό αναμφισβήτητα υποχρεωτική ισχύ, τόσο σε πολιτικό όσο και σε ηθικό πεδίο³ (Δημητρακόπουλος, 1991).

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω, η αρχή του απαραβίαστου των συνόρων, σημαίνει ότι τα σύνορα των κρατών δεν μπορούν να αλλάξουν με την απειλή ή τη χρήση βίας, δεν επιτρέπεται δηλαδή να τροποποιηθούν με μονομερείς ενέργειες. Οι μόνες εδαφικές αλλαγές που επιτρέπει το Διεθνές Δίκαιο, είναι εκείνες που βασίζονται στην κοινή αποδοχή των ενδιαφερομένων κρατών, π.χ. με την εφαρμογή του δικαιώματος της αυτοδιαθέσεως των λαών, ο σεβασμός του οποίου επιτάσσεται ρητά στη Τελική Πράξη του Ελσίνκι. Υπό την έννοια αυτή, η αρχή του απαραβίαστου των συνόρων, δεν σημαίνει ότι το σύνορο δεν μπορεί, με κοινή συμφωνία και χωρίς βία, να μεταβληθεί. Η λεγόμενη «αρχή του αμετάβλητου των συνόρων» είναι το λογικό θεωρητικό συμπλήρωμα της έννοιας του σεβασμού της εδαφικής ακεραιότητας και της εδαφικής κυριαρχίας του κράτους. Είναι μια έννοια με πολιτική μάλλον αξία, της οποίας το περιεχόμενο ταυτίζεται σχεδόν με την έννοια του απαραβίαστου των συνόρων (Δημητρακόπουλος, 1991).

³ Τα σύνορα της Ελλάδας, όπως και των άλλων βαλκανικών και ευρωπαϊκών χωρών, είναι από άποψη Διεθνούς Δικαίου σταθερά και απαραβίαστα. Έχουν καθοριστεί με διεθνείς συνθήκες και η αναγνώρισή τους έχει επανειλημμένα διακηρυχθεί τόσο στις διμερείς σχέσεις, όσο και στα διεθνή fora. Περισσότερα από 40 χρόνια έχουν ήδη περάσει από τις εδαφικές ανακατατάξεις που προξένησε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος. Το status quo που δημιουργήθηκε, αναγνωρίστηκε από όλα, γενικώς, τα ευρωπαϊκά κράτη, τα οποία, πλην της Αλβανίας, υπέγραψαν στο Ελσίνκι, μαζί με τις ΗΠΑ και τον Καναδά, την Τελική Πράξη της ΔΑΣΕ (Δημητρακόπουλος 1991).

1.2 Οι Ιδιαιτερότητες των Συνοριακών Περιοχών

1.2.1 Εισαγωγή

Σημαντικές είναι οι ιδιαιτερότητες των παραμεθορίων περιοχών. Η ιστορία δείχνει ότι στην ευαίσθητη περιοχή των συνόρων έχουν δημιουργηθεί και εξακολουθούν να δημιουργούνται οι σημαντικότερες διεθνείς προστριβές και συγκρούσεις κρατών. Οι συνοριακές αμφισβητήσεις και οι εδαφικές διεκδικήσεις υπήρξαν η πιο αρχέγονη πηγή διεθνών προστριβών και πολέμων και εξακολουθούν να αποτελούν την αιτία διαφορών σε αρκετά σημεία του πλανήτη, σε πείσμα της προόδου που έχει κάνει το Διεθνές Δίκαιο και η οργάνωση της διεθνούς κοινωνίας.

Η διευθέτηση των συνοριακών διαφορών, αποτελεί ένα πολύ ευαίσθητο ζήτημα. Παρόλα αυτά, τις τελευταίες δεκαετίες επικράτησε μια σαφής τάση για σύναψη ιδιαίτερων συμφωνιών μεταξύ των κρατών ώστε να διασφαλίζεται η ειρήνη μεταξύ τους.

1.2.2 Συνοριακές διαφορές και επεισόδια

Είναι γεγονός, ότι η γειτνίαση δημιουργεί κατάλληλες συνθήκες για επαφή και συνεργασία μεταξύ των κρατών. Οικονομικές ανταλλαγές, διακίνηση εμπορευμάτων, ανταλλαγή ηλεκτρικής ενέργειας, υδατικές παροχές, επιβολή τελωνιακών τελών, όλα είναι συνυφασμένα με την ύπαρξη του συνόρου. Η γειτνίαση όμως προκαλεί και προστριβές, οι οποίες, ανάλογα με την έντασή τους και το επίπεδο των σχέσεων των γειτονικών κρατών, μπορούν είτε να διευθετηθούν ειρηνικά, είτε να δημιουργήσουν σοβαρότερες καταστάσεις και συγκρούσεις.

Συνοριακά επεισόδια, προκαλούν όλες οι πράξεις που θεληματικά ή άθελα, έχουν ως αποτέλεσμα τη παραβίαση του συνόρου, ή που το αποτέλεσμά τους γίνεται αισθητό από την απέναντι πλευρά (Δημητρακόπουλος, 1991).

Η διευθέτηση των συνοριακών επεισοδίων δεν είναι πάντα εύκολη υπόθεση. Για τον άμεσο και αποτελεσματικό διακανονισμό των μεθοριακών επεισοδίων και προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος επιδεινώσεως της κατάστασεως, η διεθνής πρακτική έχει καθιερώσει τη σύναψη ειδικών συμφωνιών ειρηνικής διευθετήσεως τους, για το συμφέρον της ειρήνης και της διατήρησης των αρμονικών σχέσεων μεταξύ των κρατών. Σύμφωνα με τον Δημητρακόπουλο, οι συνοριακές διαφορές μπορούν να διακριθούν σε νομικής, οικονομικής και πολιτικής φύσεως.

Οι διαφορές που έχουν νομικό χαρακτήρα, αφορούν την ερμηνεία και την εφαρμογή των σχετικών με το συνοριακό καθεστώς διατάξεων, που περιλαμβάνονται στις ανάλογες διεθνείς ή διμερείς συνθήκες. Οι οικονομικές διαφορές αφορούν την απρόσκοπτη αποκλειστική ή κοινή εκμετάλλευση πλουτοπαραγωγικών πηγών που βρίσκονται στη παραμεθόρια περιοχή. Συνηθέστερη περίπτωση είναι η συνεκμετάλλευση υδάτων των ποταμών που διασχίζουν δυο κράτη, ή που είναι ποταμοί- σύνορα. Οι πολιτικής φύσεως τέλος, διαφορές, περιλαμβάνονται συνήθως, υπό τη γενική ονομασία «επεισόδια». Πάντως, οι συνοριακές περιοχές είναι πάντα περίπλοκες και η πολιτική διάσταση δε λείπει ποτέ.

1.2.3 Διευθέτηση συνοριακών διαφορών και επεισοδίων

Οι διαφορές νομικού και οικονομικού χαρακτήρα, υπόκεινται από τη φύση τους σε διαδικασία διαιτησίας. Στις καθαρά πολιτικής φύσεως διαφορές, τα λεγόμενα συνοριακά επεισόδια, μπορεί να επιχειρηθεί είτε βίαιος διακανονισμός της διαφοράς με αντίποινα, είτε ειρηνικός διακανονισμός με διπλωματικές διαπραγματεύσεις, μεσολάβηση, συνδιαλλαγή, διαιτησία και δικαστικό διακανονισμό. Προκειμένου περί των επεισοδίων, ο κίνδυνος για ταχεία επιδείνωση της κατάστασεως είναι άμεσος, γι' αυτό και η αντιμετώπισή τους επιβάλλεται να είναι όσο γίνεται πιο επείγουσα (Δημητρακόπουλος, 1991).

Για το διακανονισμό των συνοριακών επεισοδίων επικράτησε, μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στις σχέσεις γειτονίας των ευρωπαϊκών κρατών, μια σαφής τάση για τη σύναψη ιδιαίτερων συμφωνιών, που να εξασφαλίζουν την απευθείας διευθέτηση των μεθοριακών επεισοδίων. Οι συμφωνίες αυτές προβλέπουν τη δημιουργία ενός συστήματος μικτών επιτροπών⁴, αποτελούμενων από μεθοριακούς αντιπροσώπους, οριζόμενους από τις αντίστοιχες κυβερνήσεις, επιφορτισμένους με την έρευνα όλων των επεισοδίων που θα ανέκυπταν σε ορισμένο συνοριακό τομέα. Την καθιερωμένη αυτή τακτική σύναψης συμφωνιών, έχει ακολουθήσει με επιτυχία και η Ελλάδα υπογράφοντας με τη Γιουγκοσλαβία και τη Βουλγαρία ανάλογες συμφωνίες προλήψεως και διευθετήσεως μεθοριακών επεισοδίων (Δημητρακόπουλος, 1991).

Όμως, εξακολουθούν να υφίστανται προστριβές στις περιοχές των συνόρων, παρ' όλες τις προσπάθειες που γίνονται. Είναι γεγονός όμως, ότι η πάροδος του χρόνου και οι ιστορικές εξελίξεις, θα έπρεπε να έχουν συντελέσει στην εκτόνωση των συνοριακών διαφορών και στην προοδευτική μείωση των προστριβών μεταξύ κρατών, βοηθώντας με τον τρόπο αυτό στο "πάγωμα" των συνόρων, το οποίο τελικά, από σημείο εντάσεως θα πρέπει να εξελιχθεί σε σημείο εποικοδομητικής συνεργασίας μεταξύ γειτονικών χωρών. Τα τελευταία όμως γεγονότα στα Βαλκάνια, έρχονται να επιβεβαιώσουν ότι για την επιθυμητή αυτή εκτόνωση των προστριβών και διασυνοριακών επεισοδίων, χρειάζονται ακόμη πολλά που πρέπει να γίνουν.

⁴ Οι μικτές αυτές επιτροπές παίζουν διπλό ρόλο. Από τη μια, έχουν το ρόλο του διαιτητικού δικαστηρίου, που εκδίδει τελεσίδικες αποφάσεις για όλα τα μικρής σημασίας επεισόδια, που αναφέρονται λεπτομερώς στις συμφωνίες, ενώ από την άλλη λειτουργούν ως εξεταστικές επιτροπές για όλα τα σημαντικά επεισόδια και διαβιβάζουν τα πορίσματά τους στα αντίστοιχα Υπουργεία Εξωτερικών για οριστική λύση.

**2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ &
ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΩΝ-ΠΕΡΙΟΧΩΝ**

2.1 Τα Ελληνικά Σύνορα

2.1.1 Εισαγωγή

Τα σύνορα της Ελλάδας, έχουν μεταβληθεί και έχουν χαραχτεί, αρκετές φορές μέχρι να λάβουν τη σημερινή τους μορφή. Μετά από αλλεπάλληλες επεκτάσεις, στην πορεία μεγάλου χρονικού διαστήματος, έχουν πλέον οριστικοποιηθεί και παραμένουν σταθερά μέχρι και σήμερα, σχεδόν μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η παρούσα εδαφική επικράτεια της χώρας μας, παρουσιάζει αρκετές ιδιαιτερότητες. Η γεωπολιτική και γεωστρατηγική θέση που καταλαμβάνει, καθώς και το γεγονός ότι γειτνιάζει άμεσα, ή έμμεσα με αρκετό αριθμό χωρών, είχε σαν αποτέλεσμα να έρχεται αρκετά συχνά αντιμέτωπη με απειλητικές ως προς τα σύνορά της καταστάσεις.

Παρόλα αυτά πλέον, τα σύνορά μας, θεωρείται ότι είναι σταθερά και ότι έχουν περάσει στη φάση του "παγώματος", ενώ οι οποιοσδήποτε διαφορές ή διαφωνίες επιδιώκεται να διευθετούνται με ειρηνικούς διακανονισμούς.

2.1.2 Η εδαφική εξέλιξη της ελληνικής επικράτειας

Η πρώτη διεθνής πράξη που έτεινε στην ίδρυση ενιαίου ελληνικού κράτους, ήταν το μυστικό πρωτόκολλο της Πετροπόλεως, της 4ης Απριλίου 1826, που υπέγραψαν η Αγγλία και η Ρωσία, με σκοπό την αποκατάσταση της ειρήνης και την ίδρυση αυτόνομου ελληνικού κράτους. Λίγο αργότερα, στις δυο αυτές δυνάμεις, προστέθηκε και η Γαλλία και η συνεννόηση των τριών Δυνάμεων, οδήγησε στην υπογραφή του πρωτοκόλλου του Λονδίνου στις 22 Μαρτίου 1829, σύμφωνα με το οποίο η Ελλάδα

κατοχυρώνει τη συνοριακή γραμμή, μεταξύ Κόλπου Βόλου- Κόλπου Άρτας⁵. (Δημητρακόπουλος, 1991).

Η μορφή των πρώτων ελληνικών συνόρων τελικά καθορίστηκε με το Διακανονισμό της Κωνσταντινουπόλεως, στις 21 Ιουλίου 1832 (συνθήκη του Καλεντέρ Κιόσκ), μεταξύ των τριών Δυνάμεων και της Τουρκίας, η οποία αναγνώρισε ως σύνορα του νέου κράτους τη μεθόριο που προέβλεπε το πρωτόκολλο της 22ας Μαρτίου 1829. Τα σύνορα αυτά περιελάμβαναν επίσης, τις Κυκλάδες, την Εύβοια, την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα, μέχρι τους Κόλπους της Άρτας (Αμβρακικό) και του Βόλου (Παγασητικό), αφήνοντας όμως την Πρέβεζα και το Βόλο στην Τουρκία (Δημητρακόπουλος, 1991).

Τα Επτάνησα προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα με τη συνθήκη του Λονδίνου της 29ης Μαρτίου 1864. Το μεγαλύτερο μέρος της Θεσσαλίας, το οχυρό της Πούντας και μικρό τμήμα της Ηπείρου (η περιοχή της Άρτας), περιλήφθηκαν στα όρια του ελληνικού κράτους, με την ελληνοτουρκική συνθήκη της Κωνσταντινουπόλεως της 20 Ιουνίου/ 2 Ιουλίου 1881. Η Μακεδονία και η υπόλοιπη νότια Ήπειρος, τα άλλα νησιά του Αιγαίου και η Κρήτη, προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα με τους βαλκανικούς πολέμους και τις συνθήκες του Λονδίνου (30 Μαΐου 1913), του Βουκουρεστίου (10 Αυγούστου 1913) και της Λωζάννης (24 Ιουλίου 1923), ενώ η δυτική Θράκη προσαρτήθηκε τον Αύγουστο του 1920 μετά την υπογραφή της ειδικής περί Θράκης συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου 1920). Τέλος, τα Δωδεκάνησα προσαρτήθηκαν με τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1947 (Δημητρακόπουλος, 1991).

⁵ Η αίτσια όμως έκβαση του ελληνικού ζητήματος, επήλθε τελικά με τη συνθήκη της Αδριανουπόλεως, στις 14 Σεπτεμβρίου 1829, την οποία αποδέχτηκαν εξολοκλήρου και οι δυο πλευρές (Ελλάδα- Τουρκία), ενώ στη συνέχεια ακολούθησε και η αναγνώριση της πολιτικής ανεξαρτησίας της Ελλάδας. Η συνθήκη της Αδριανουπόλεως, αποτέλεσε διεθνές συμβόλαιο, επί του οποίου στηρίχθηκε η ίδρυση ελληνικού κράτους, που θα είχε τη γενική αναγνώριση.

2.1.3 Γενική περιγραφή των χερσαίων συνόρων της Ελλάδος

Από τα δυτικά προς τα ανατολικά, η συνοριακή γραμμή της Ελλάδος με την Αλβανία, αρχίζει από το ακρωτήριο Στύλος του όρμου της Φτελιάς στο Ιόνιο Πέλαγος, απέναντι από τη Κέρκυρα. Συνεχίζεται ανατολικά- βορειοανατολικά διασχίζοντας οροσειρές και βουνά, και φτάνει στη λίμνη Πρέσπα, μέσα στην οποία, βρίσκεται το τριεθνές σημείο των οριοθετικών γραμμών της Ελλάδος, της Αλβανίας και της Γιουγκοσλαβίας. Από εκεί η οριοθετική γραμμή συνεχίζοντας ανατολικά, φτάνει στη λίμνη Δοϊράνη. Διασχίζει τη λίμνη από το Νότο προς Βορρά, και στο όρος Κερκίνη (Μπέλλες), βρίσκεται το τριεθνές σημείο Ελλάδος, Γιουγκοσλαβίας και Βουλγαρίας. Από εκεί ακολουθεί ανατολικά τη κορυφογραμμή του όρους αυτού, με γενική κατεύθυνση κορυφογραμμή της Ροδόπης και στρέφεται έπειτα βόρεια όπου συναντά τον ποταμό Έβρο. Εκεί μεταξύ, της Βουλγαρικής πόλης, Σβίλεγκραντ και Ορεστιάδας, βρίσκεται στη μέση της κοίτης του Έβρου, το τριεθνές σημείο των συνόρων Ελλάδος, Βουλγαρίας και Τουρκίας. Από το σημείο αυτό, το σύνορο ακολουθεί τον ρου του Έβρου μέχρι τις εκβολές του, εκτός από ένα μικρό τμήμα, κοντά στην Ορεστιάδα, όπου σχηματίζεται το εντεύθεν του Έβρου τουρκικό τρίγωνο, κοντά στο Ελληνικό χωριό Καστανιές (Δημητρακόπουλος, 1991).

Το συνολικό εμβαδόν της ελληνικής επικράτειας είναι, 132.562 τ. χλμ., από τα οποία τα 107.078, είναι ηπειρωτικά και τα 25.484 νησιωτικά. Το βορειότερο σημείο της χώρας βρίσκεται κοντά στο χωριό Ορμένιο, το νοτιότερο στη νήσο Γαύδο, το ανατολικότερο στη νησίδα Στρογγυλή, ανατολικά του Καστελόριζου και το δυτικότερο στη νησίδα Οθωνοί, ΒΔ της Κέρκυρας. Η απόσταση από το βορειότερο ως το νοτιότερο σημείο είναι 791 χλμ. και από το ανατολικότερο στο δυτικότερο 991 χλμ. Σύμφωνα με στοιχεία της ΓΥΣ, το συνολικό μήκος των χερσαίων συνόρων της Ελλάδος είναι 1.248 χλμ. περίπου, από τα οποία τα 997 επί ξηράς, τα 226 επί ποταμών και τα 25 χλμ. επί λιμνών. Το συνολικό μήκος των ελληνο- αλβανικών συνόρων είναι 246 χλμ., των ελληνο-γιουγκοσλαβικών 256 χλμ., των ελληνο-βουλγαρικών 531,5 χλμ. και των ελληνο-τουρκικών 215 χλμ. (Δημητρακόπουλος, 1991).

Χάρτης 1: Πολιτικός Χάρτης της Ελλάδας

Kastellórizon Island:
(not shown) is
located about 83
miles east of
Rhodes Island.

Key to Departments (Shown by number on map)

1 EVROS	12 HEMATHEIA	23 TRIKALA	33 ELIS	44 CYCLADES
2 RHODOPE	13 PELLA	24 KARDITSA	34 ACHAEA	45 CANEA
3 ΧΑΝΘΗ	14 ΚΟΖΑΝΗ	25 LARISSA	35 PHOCIS	46 RETHYMNÉ
4 DRAMA	15 FLORINA	26 MAGNESIA	36 CORINTH	47 ΙΡΑΚΛΙΟΝ
5 KAVALA	16 KASTORIA	27 PHTHIOTISEU	37 BOEOTIA	48 LASITHION
6 ΣΕΡΡΑΙ	17 GREVENA	28 RYTANIA	38 EUBOEA	49 DODECANESE
7 MOUNT ATHOS	18 ΙΟΑΝΝΙΝΑ	29 AETOLIA AND	39 MESSENIA	50 SAMOS
8 CHALCIDICE	19 THESPROTIA	ACARNANIA	40 LACONIA	51 KHIOS
9 THESSALONIKI	20 CORFU	38 ΛΕΥΚΑΣ	41 ARCADIA	52 LESBOS
10 KILKIS	21 PREVEZA	31 CEPHALONIA	42 ARGOLIS	
11 PIERIA	22 ARTA	32 ΖΑΚΙΝΘΟΣ	43 ATTICA	

Πηγή: www.Britannica.com

2.1.4 Οι προστριβές στα ελληνικά σύνορα

Έχουν παρέλθει πλέον αρκετές δεκαετίες από τη δημιουργία των σημερινών συνόρων της Ελλάδος και μπορεί να λεχθεί ότι περνάμε πλέον στη φάση του “παγώματος”, χωρίς να έχουν τελείως εκλείψει οι συνοριακές προστριβές με τις γείτονες χώρες, οι οποίες όμως, στις περισσότερες περιπτώσεις έχουν πάρει τη μορφή της προστασίας των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Είναι γεγονός, ότι “η απειλή από το Βορρά”, δεν έχει πλέον την μορφή που είχε άλλοτε. Αναλυτικότερα όμως, όσον αφορά την Αλβανία, έχει εντελώς εκλείψει το ζήτημα της Ηπείρου, καθώς η Ελλάδα έχει πλήρως παραιτηθεί. Εντούτοις τα τελευταία χρόνια, η χώρα μας έχει να αντιμετωπίσει μεταναστευτικά ρεύματα Αλβανών (λαθρομεταναστών ή μη) προς αυτή⁶. Αντίστοιχα, με τη Γιουγκοσλαβία- FYROM, το “Μακεδονικό ζήτημα”, απουσιάζει από το προσκήνιο καθώς πλέον, οι υποψίες για εδαφικές διεκδικήσεις έχουν απομακρυνθεί. Με τη Βουλγαρία δεν υπάρχουν συνοριακές διαφορές. Τα προβλήματα που προκύπτουν σχετικά με την κατανομή των υδάτων των ποταμών, που διαρρέουν τις δυο χώρες, είναι προβλήματα συνεργασίας και καλής γειτονίας μάλλον, παρά διαφορές. Το ενδιαφέρον που ιστορικά είχε η Βουλγαρία επί της δυτικής Θράκης για διέξοδο στο Αιγαίο, έχει πάψει πλέον να αποτελεί στοιχείο της εξωτερικής πολιτικής της χώρας αυτής. Η Τουρκία, είναι η μόνη γειτονική χώρα με την οποία έχουμε ουσιαστικά προβλήματα και που δύσκολα μπορεί, έστω και υπό νομιμοφανείς ισχυρισμούς, να αποκρύψει τις επεκτατικές της βλέψεις προς τον ελληνικό χώρο, ιδιαίτερα στη δυτική Θράκη όπου είναι εγκατεστημένη μουσουλμανική μειονότητα. Είναι χαρακτηριστικό ότι, σε αντίθεση με το ό,τι συμβαίνει με τις δυο

⁶ Οι αριθμοί των Αλβανών μεταναστών προς την Ελλάδα είναι αρκετά μεταβλητοί. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Υπουργού Δημοσίας Τάξης στις 12/12/91, επίσημοι Αλβανοί μετανάστες ήταν 70.000, ενώ σύμφωνα με τον Αρχηγό της Αστυνομίας στις 2/3/93, αυτοί ανερχόταν στους 150.000. Παράλληλα, το ποσοστό των παράνομων εισερχομένων στη χώρα μας αγγίζει το 51%- 60% του συνόλου των αλλοδαπών, εάν οι εκτιμήσεις του Υπ. Δημόσιας Τάξης για τους παρανόμους προσεγγίζει την πραγματικότητα. Πρόκειται για ένα πολύ υψηλό ποσοστό το οποίο εντούτοις επιδεικνύει έντονη μεταβλητότητα δεδομένου του συνεχούς μεταβαλλόμενου αριθμού των Αλβανών που εισέρχονται στη χώρα μας.

σλαβικές γειτονικές χώρες, με την Τουρκία, με την οποία μας συνδέουν συμμαχικοί δεσμοί, δεν έχουμε ακόμη μεθοριακές συμφωνίες.

Επιπλέον, αξιόλογο είναι το γεγονός, ότι η Ελλάδα, ως βαλκανική χώρα, επηρεάζεται σημαντικά σε περίπτωση τυχούσας προστριβής εντός της βαλκανικής χερσονήσου, χωρίς απαραίτητα η πηγή της προστριβής αυτής να γειτνιάζει στα ελληνικά σύνορα. Χαρακτηριστικό πρόσφατο παράδειγμα, ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι, όταν όλες οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες έχουν απαλλαγεί, εδώ και πολλά χρόνια, από συνοριακά προβλήματα, αποτελεί αναχρονιστικό γεγονός το ότι η χώρα μας εξακολουθεί να αντιμετωπίζει τέτοιου είδους προβλήματα με τις γειτονικές της χώρες.

2.2 Ειδικές Ρυθμιστικές Ζώνες στις Ελληνικές Παραμεθόριες Περιοχές

2.2.1 Εισαγωγή

Μέχρι το σχετικά πρόσφατο παρελθόν, οι παραμεθόριες περιοχές της Ελλάδας θεωρούνταν ιδιαίτερα ευαίσθητες και κρίσιμες περιοχές. Ιδιαίτερα οι παραμεθόριες περιοχές των βορείων συνόρων της χώρας, με δεδομένη την μέχρι πρόσφατα “απειλή από Βορρά”, χρειάστηκε να τεθούν, για μεγάλο χρονικό διάστημα, υπό αυστηρές περιοριστικές ρυθμίσεις. Οι περιοχές αυτές του βόρειου τμήματος της χώρας αποτέλεσαν την Επιτηρούμενη Ζώνη της Ελλάδας, ενώ ακόμη και σήμερα διατηρούν μερικούς από τους περιορισμούς που αρχικά τους είχαν επιβληθεί.

Η ΕΖ, ήταν η μοναδική Ρυθμιστική Ζώνη που λειτούργησε στην Ελλάδα και δεν παρουσιάζει πλήρη ομοιότητα με καμία από αυτές της διεθνούς εμπειρίας.

Πέρα από την ΕΖ, μια εντελώς διαφορετικής μορφής Ρυθμιστική Ζώνη, είναι η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, η οποία όμως δεν ισχύει στην Ελλάδα, παρόλα τα πλεονεκτήματά που μπορεί να αποφέρει στη χώρα μας.

2.2.2 Η Επιτηρούμενη Ζώνη (ΕΖ)

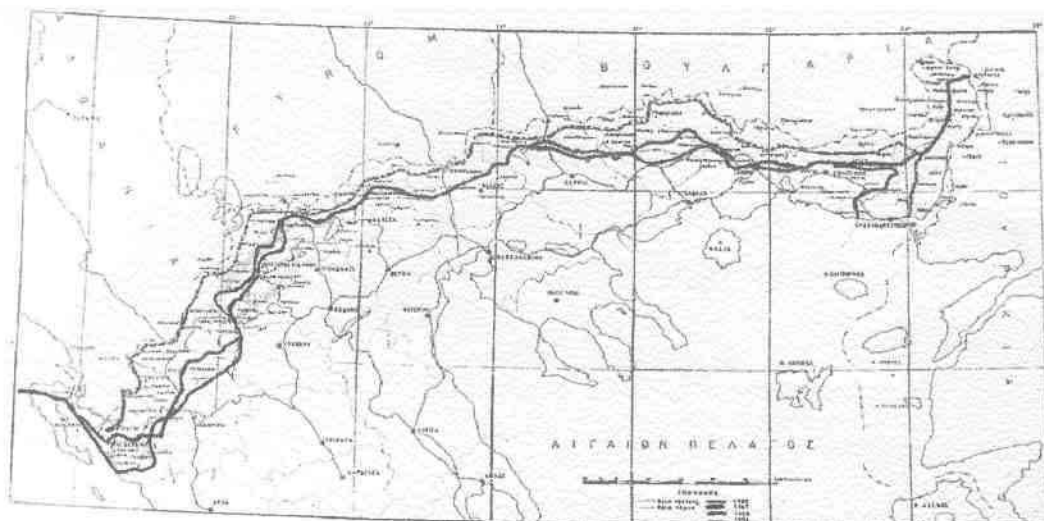
Η ΕΖ, εισήχθη το 1936 από τη στρατιωτική δικτατορία εκείνης της εποχής. Έκτοτε, υπήρξαν πολλές αλλαγές στη νομοθεσία που αφορά την ΕΖ, η οποία, εξακολουθεί σε μεγάλο βαθμό, να ισχύει μέχρι σήμερα.

Η ΕΖ, αποτελούσε μια μεγάλη περιοχή, που ήταν ενσωματωμένη στην οικονομία της χώρας, αλλά ξαφνικά τέθηκε κάτω από σημαντικούς περιορισμούς⁷. Για μεγάλο χρονικό διάστημα, μέχρι το 1980, το βάθος της ΕΖ ήταν 15- 45 χλμ.. Η ΕΖ παρουσιάζει μια συνεχή συρρίκνωση του βάθους της στη πορεία του χρόνου. Εξαιρέση αποτελεί ο Νομός Έβρου, όπου το 1967 η ΕΖ επεκτάθηκε σημαντικά για να καλύψει και τα σύνορα με την Τουρκία. Με την αποκατάσταση της Δημοκρατίας το 1974, τα μέτρα περιφρούρησης (μπάρες) χαλάρωσαν ιδιαίτερα, όμως η σχετική νομοθεσία δεν καταργήθηκε (Λαμπριανίδης, Περιοδικό Τόπος, 1997).

Μπορούν να διακριθούν δυο στάδια αναφορικά με το ρόλο της ΕΖ. 1ο στάδιο: Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70, όπου ρόλος της ήταν πρωταρχικά στρατιωτικός, με την έννοια της προστασίας της χώρας από ενέργειες εξωτερικών εχθρών. 2ο στάδιο: Από τα μέσα της δεκαετίας '70, η πολιτική της ΕΖ εφαρμοζόταν μερικώς, με την έννοια ότι η μπάρα είχε καταργηθεί στην πράξη στις περισσότερες περιοχές, όμως παρόλα αυτά, η ΕΖ εξακολουθούσε να ισχύει σε όλες τις περιοχές που υπήρχαν μειονότητες (enclaves). Οι τελευταίες περιοχές που επηρεάστηκαν από την πολιτική της ΕΖ, ήταν στο βόριο τμήμα των νομών Ξάνθης και Ροδόπης, που κατοικούνται κυρίως από Πομάκους. Έτσι, μετά τα μέσα της δεκαετίας του '70, η ΕΖ μετατράπηκε κυρίως σε εργαλείο για την πολιτική χειραγώγηση των Ελλήνων που ζουν εκεί. Η ΕΖ στο 2ο αυτό στάδιο, το οποίο αρχικά είχε πολιτικό ρόλο, αποτελούσε μέρος μιας ευρύτερης πολιτικής, που κατά περιόδους στόχευε, είτε στην αφομοίωση της μειονότητας, είτε στον έλεγχο της, είτε ακόμη και στην εκδίωξή της από τη χώρα (Λαμπριανίδης, Περιοδικό Τόπος, 1997).

⁷ Οι σπουδαιότεροι περιορισμοί της ΕΖ, ήταν οι εξής: α) Χρειαζόταν άδεια εισόδου από την Αστυνομία προκειμένου κάποιος να εισέλθει στην ΕΖ, β) Οι κάτοικοι της ΕΖ είχαν μια ειδική ταυτότητα, που έπρεπε να ανανεώνεται κάθε εξάμηνο, γ) Κανένας δεν επιτρεπόταν να μεταναστεύσει μέσα στην ΕΖ, εκτός αν είχε άδεια από τη Νομαρχία της περιοχής, η οποία τη χορηγούσε αφού είχε συμβουλευτεί την Επιτροπή Στρατιωτικής Ασφάλειας (ΕΣΑ), δ) Κανένας μη κάτοικος της ΕΖ, δεν επιτρεπόταν να ασκήσει οποιοδήποτε επάγγελμα μέσα σε αυτή, εκτός αν είχε προμηθευτεί ειδική άδεια από την ΕΣΑ, ε) Η ΕΣΑ μπορούσε να εκτοπίσει από την ΕΖ μέχρι 5 χρόνια καθέναν που θεωρούνταν ύποπτος για την υπονόμευση της ασφάλειας της περιοχής, στ) Όλοι οι δημόσιοι υπάλληλοι ήταν υποχρεωμένοι να συνεργάζονται στενά με την ΕΣΑ, ζ) Κανένας δεν επιτρεπόταν να εισέρχεται και να εξέρχεται από την ΕΖ, ή να μετακινείται από το ένα χωριό της ΕΖ στο άλλο, από τις 12 τα μεσάνυχτα έως της 5 το πρωί, η) Οι φυσικοί πόροι (δάση, αμπέλια, αγροί, κλπ) που βρισκόταν μέσα στην ΕΖ και που ανήκαν στο Δημόσιο, ή περιήλθαν στην κυριότητά του, ήταν κάτω από αποκλειστική διαχείριση της ΕΣΑ

Χάρτης 2: Τα όρια της Ε.Ζ.

Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, ΦΕΚ

Βάσει της διεθνούς εμπειρίας, ελάχιστες Ζώνες παρουσιάζουν ανάλογα χαρακτηριστικά με την ελληνική ΕΖ και έχουν και αυτές να κάνουν με πολιτικές που ασκήθηκαν/ασκούνται σε συνοριακές περιοχές, ή που ασκούνται για την “περιχαράκωση” ορισμένων ομάδων του πληθυσμού της χώρας⁸. Παρόλα αυτά οι ΕΖ, ή άλλες Αμυντικές Ζώνες, είναι σήμερα αρκετά σπάνιες και ουσιαστικά αποτελούν αντικείμενο ιστορικού προβληματισμού.

⁸ Σύμφωνα με τον Λαμπριανίδη, παρεμφερείς προς τις ΕΖ πολιτικές που ασκούνται σε συνοριακές περιοχές είναι: α) Ζώνες παράλληλες με τα σύνορα στις χώρες της Αν. Ευρώπης, β) Επιτηρούμενη ζώνη στα σύνορα της Ισπανίας, γ) Η ισραηλινή διοίκηση των περιοχών που κατοικούνται από Άραβες και η πολιτική εποικισμού των παραμεθόριων περιοχών, ενώ παρεμφερείς προς την ΕΖ πολιτικές που ασκούνται για την “περιχαράκωση” ορισμένων ομάδων πληθυσμών: α) Τα homelands της Ν. Αφρικής, β) Reserves για ιθαγενείς, γ) Περιοχές στο εσωτερικό των χωρών του πρώην Αν. Συνασπισμού.

2.2.3 Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ)

Η ελληνοτουρκική διαφορά για τον θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου, είχε εντοπιστεί, μέχρι σήμερα, στη διαφορετική προσέγγιση των δυο χωρών για το ζήτημα της οριοθέτησης της Υφαλοκρηπίδας και στην Τουρκική αντίρρηση, για την ενδεχόμενη επέκταση του εύρους της Ελληνικής Αιγιαλίτιδας Ζώνης στα 12 ν.μ., ή ίσως και σε όποιο άλλο όριο πάνω από τα 6 ν.μ. που ισχύουν σήμερα.

Η σύμβαση του 1982 για το (Νέο) Δίκαιο της Θάλασσας, προϊόν της 3ης Συνδιάσκεψης του ΟΗΕ για το ίδιο θέμα, υπερψηφίστηκε στις 30 Απριλίου 1982, από 130 κράτη (και την Ελλάδα), καταψηφίστηκε από 4 (και την Τουρκία), ενώ 17 απείχαν από την ψηφοφορία. Τελικά, έχει υπογραφή από 159 κράτη, αλλά ουσιαστικά δεν είναι δεσμευτική. Παρόλα αυτά, έχει επηρεάσει καθοριστικά το ισχύον Εθιμικό Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας (Καρακωστάνογλου, Πρακτικά Συμποσίου: Το Αιγαίο Πέλαγος και το Νέο Δίκαιο της Θάλασσας, 1996).

Το Νέο Δίκαιο της Θάλασσας (Σύμβαση Montego Bay) του 1982, που τέθηκε σε ισχύ στις 16 Νοεμβρίου 1994, έφερε στο προσκήνιο νέες έννοιες και θεσμούς. Νέοι σημαντικοί θεσμοί, όπως η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) ή ακόμη και το καθεστώς των Στενών Ελεύθερης Ναυσιπλοΐας (transit passage), επέφεραν σημαντικές επιπτώσεις στο Αιγαίο (Καρακωστάνογλου, Πρακτικά Συμποσίου: Το Αιγαίο Πέλαγος και το Νέο Δίκαιο της Θάλασσας, 1996).

Η ΑΟΖ αποτέλεσε μια επαναστατική εξέλιξη στο χώρο του Δικαίου της Θάλασσας. Είναι μια πολυλειτουργική ζώνη, σε αντίθεση με τις μέχρι τώρα γνωστές μονολειτουργικές ζώνες των παρακτίων χωρών (π.χ. συνορεύουσα ζώνη, ζώνη αλιείας, Υφαλοκρηπίδα, ζώνες ασφαλείας). Είναι μια περιοχή που βρίσκεται πέρα από τη χωρική θάλασσα και είναι συνεχόμενη με αυτήν. Εκτείνεται μέχρι τα 200 ν.μ.⁹ από τις γραμμές βάσης της χωρικής θάλασσας, ενώ διέπεται από το ειδικό νομικό καθεστώς

⁹ Αρκετά απλουστευτικά, το μεγάλο εύρος της ΑΟΖ (200 ν.μ.), θεωρήθηκε ότι αφορά κυρίως τις μεγάλες ωκεάνιες περιοχές και όχι στενές θάλασσες, όπως το Αιγαίο. Παρόλα αυτά, σημαντική είναι η διαπίστωση που επέρχεται, αν η νέα αυτή ζώνη θαλάσσιας δικαιοδοσίας θεσπιστεί στην περιοχή του Αρχιπελάγους, με τη γνωστή γεωγραφική ιδιαιτερότητά του.

που θεσπίζεται στο μέρος V της Σύμβασης. Στην ΑΟΖ, το παράκτιο κράτος έχει κυριαρχικά δικαιώματα σε σχέση με όλους τους φυσικούς πόρους (βιολογικούς και μη βιολογικούς) της υδάτινης στήλης, του βυθού και του υπεδάφους, καθώς και σχετικά με άλλες δραστηριότητες για την οικονομική εκμετάλλευση και εξερεύνηση της ζώνης (όπως η παραγωγή ενέργειας από τα ύδατα, τα ρεύματα και τους ανέμους) (Καρακωστανόγλου, Πρακτικά Συμποσίου: Το Αιγαίο Πέλαγος και το Νέο Δίκαιο της Θάλασσας, 1996).

Επομένως, τα δυνητικά πλεονεκτήματα, δικαιώματα και δικαιοδοσίες της ΑΟΖ στο Αιγαίο, είναι τα εξής:

- Αλιεία: Πέρα από το σημαντικό οικονομικό όφελος που θα προκύψει, απεριόριστες είναι επίσης και οι δυνατότητες κρατικού ελέγχου πάσης μορφής ξένων αλιευτικών δραστηριοτήτων,
- Τεχνητά νησιά: Εκτεταμένες και ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι αρμοδιότητες του παράκτιου κράτους για την εγκατάσταση και χρήση τεχνητών νησιών, εγκαταστάσεων και κατασκευών στην ΑΟΖ,
- Επιστημονική έρευνα: Ευρύτατες είναι οι δικαιοδοσίες του παράκτιου κράτους στον τομέα της θαλάσσιας επιστημονικής έρευνας στην ΑΟΖ,
- Προστασία από τη ρύπανση: Το παράκτιο κράτος εξουσιοδοτείται να εκδώσει εσωτερική νομοθεσία για να εξασφαλίσει την εφαρμογή των σχετικών κανόνων της Σύμβασης.

Παράλληλα, μαζί με τα παραπάνω δικαιώματα της Σύμβασης, υπάρχουν και τα «υπόλοιπα» ή «απομένοντα» δικαιώματα (τα οποία δεν χορηγούνται ρητά ούτε στο παράκτιο, ούτε στα τρίτα κράτη), ενώ τέλος μια άλλη μορφή αρμοδιοτήτων που παρέχεται από τη Σύμβαση (και η οποία απορρέει ερμηνευτικά), είναι τα δικαιώματα στον εναέριο χώρο πάνω από την ΑΟΖ (Καρακωστανόγλου, Πρακτικά Συμποσίου: Το Αιγαίο Πέλαγος και το Νέο Δίκαιο της Θάλασσας, 1996).

Τέλος, παρά το γεγονός ότι η ΑΟΖ είναι νέος θεσμός και η Σύμβαση του 1982 δεν έχει τεθεί ακόμη σε ισχύ, εν τούτοις η συντριπτική πλειοψηφία των κρατών έχει καθιερώσει ΑΟΖ. Όμως για να μπορέσει η χώρα μας να καρπωθεί τις ευμενείς επιπτώσεις, θα πρέπει πρώτα να προβεί σε σχετική διακήρυξη και θέσπισή της.

2.3 Η Οικονομική Διάρθρωση των Ελληνικών Παραμεθόριων Περιοχών

2.3.1 Εισαγωγή

Είναι γεγονός ότι στην Ελλάδα υπάρχει έντονο το φαινόμενο των περιφερειακών ανισοτήτων. Το σύστημα με βάση το οποίο αναπτύσσονται οι περιφέρειες, είναι κεντροβαρικό (Αθήνα- Θεσσαλονίκη), γεγονός το οποίο λειτουργεί αρνητικά για τις παραμεθόριες περιοχές, οι οποίες αποκλίνουν σημαντικά από τα επίπεδα ανάπτυξης της υπόλοιπης χώρας και παρουσιάζουν σημαντικά μειονεκτήματα.

Η παρουσίαση οικονομικών δεικτών που ακολουθεί στο παρακάτω κεφάλαιο, γίνεται με αναφορά σε περιφερειακό επίπεδο, για την καλύτερη κατανόηση και σύγκριση του οικονομικού- κοινωνικού επιπέδου των παραμεθόριων περιοχών με το υπόλοιπο της χώρας, ενώ ο προσδιορισμός τους προέκυψε από το συνδυασμό των περιοχών Δ του τελευταίου Αναπτυξιακού Νόμου 2601/98 και της κατηγοριοποίησης που έκανε το ΙΠΑ του Πάντειου Πανεπιστημίου.

2.3.2 Οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα

Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας στις δεκαετίες του 1960 και 1970, ήταν ιδιαίτερα σημαντική και από τις μεγαλύτερες στον χώρο του ΟΟΣΑ. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης ήταν 7,3% στην περίοδο 1960-68, 8,2% στην περίοδο 1968-73 και 3,7% στην περίοδο 1973-79. Οι αντίστοιχοι ρυθμοί ανάπτυξης για το σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ ήταν 5,1%, 4,7% και 2,6% αντίστοιχα (Γιαννάς, Λιαργκόβας, Μανωλάς, Περιοδικό Τόπος, 1997).

Η ανάπτυξη όμως αυτή της ελληνικής οικονομίας περιορίστηκε κυρίως στις περιοχές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, όχι μόνο στον τομέα της βιομηχανικής παραγωγής, αλλά και στους τομείς των κοινωνικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων. Υπήρξε μια έντονη ανισότητα στο επίπεδο ευημερίας και οικονομικής ανάπτυξης μεταξύ ενός ανεπτυγμένου κέντρου, που συγκέντρωνε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, της οικονομικής δραστηριότητας και των ευκαιριών απασχόλησης, και του υπόλοιπου Ελλαδικού χώρου. Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν σε μια οικονομική στασιμότητα και σε μια πληθυσμιακή αποδυνάμωση της υπόλοιπης χώρας.

Αναλυτικότερα, η κατάσταση που επικρατεί στις ελληνικές περιφέρειες, είναι η εξής:

Η περιφέρεια Αττικής συγκεντρώνει το 35% περίπου του πληθυσμού της χώρας και το 40% της απασχόλησης και του παραγόμενου προϊόντος. Η Αττική χαρακτηρίζεται από έντονη πληθυσμιακή συγκέντρωση, υπέρμετρη οικιστική και βιομηχανική ανάπτυξη και σημαντικά κυκλοφοριακά προβλήματα και ρύπανσης της ατμόσφαιρας.

Η περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, αποτελεί τόπο υποδοχής δορυφορικών δραστηριοτήτων της Πρωτεύουσας, λόγω γεινιάσής τους. Διαθέτει σημαντικό δευτερογενή τομέα και ανεπτυγμένη γεωργία.

Η περιφέρεια Πελοποννήσου, χαρακτηρίζεται από έντονες ενδοπεριφερειακές ανισότητες. Διαθέτει πλούσιους γεωργικούς πόρους και αξιόλογους τουριστικούς πόρους.

Η περιφέρεια των Ιόνιων νήσων στηρίζεται ως επί το πλείστον στον τουρισμό, ο οποίος αποτελεί τη σημαντικότερη δραστηριότητά τους, δεδομένου του φυσικού περιβάλλοντός τους και της πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής.

Η Ήπειρος είναι η περιοχή με το μικρότερο κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας. Διακρίνεται από πολλές προβληματικές περιοχές με μεγάλη πληθυσμιακή διασπορά και δυσμενείς γεωμορφολογικές συνθήκες.

Η Θεσσαλία είναι μια από τις δυναμικότερες περιοχές της χώρας, με μια ανισομέρεια στην ανάπτυξη μεταξύ των ορεινών και των πεδινών τμημάτων της. Υπάρχει σημαντικός πρωτογενής και δευτερογενής τομέας (Λάρισα, Βόλος) και ανεπτυγμένος τουρισμός στα νησιά και στο Πήλιο.

Η Μακεδονία χαρακτηρίζεται από έντονες ενδοπεριφερειακές ανισότητες. Η δυτική Μακεδονία διαθέτει πλούσιους φυσικούς πόρους, ενώ στην κεντρική Μακεδονία υπάρχει μια συγκέντρωση στη μεταποίηση (Θεσ/νίκη) και στον τουρισμό (Χαλκιδική, Πιερία).

Η Θράκη είναι μια από τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές της Ελλάδας. Η περιοχή παρουσίασε μεγάλη εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση στις δεκαετίες του 1960 και 1970. Η γεωργία είναι ο βασικός τομέας οικονομικής δραστηριότητας, ενώ μεταξύ των πολλών προβλημάτων της περιοχής, μπορούν να αναφερθούν το προβληματικό δίκτυο επικοινωνίας με το κέντρο και το μικρό μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Τα νησιά του Αιγαίου αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα υποδομής, ενώ οι τουριστικές δραστηριότητες παρουσιάζουν έντονη αυξητική τάση.

Η Κρήτη αποτελεί μια από τις σημαντικότερες περιφέρειες της Ελλάδος. Έχει ένα από τα υψηλότερα κατά κεφαλή εισοδήματα και από τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας. Η ανάπτυξη στηρίζεται στη γεωργία και τον τουρισμό (Γιαννάς, Λιαργκόβας, Μανωλάς, Περιοδικό Τόπος, 1997).

Στον ακόλουθο πίνακα δίνονται σχηματικά, τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματα των ελληνικών περιφερειών, όπως αυτά προκύπτουν από την παραπάνω ανάλυση:

Πίνακας 1: Πλεονεκτήματα & Μειονεκτήματα των Ελληνικών Περιφερειών

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
Αν. Μακεδονία & Θράκη	Πρωτογενής τομέας	Ορεινή μορφολογία, υποδομές, επαγγελματικές ειδικεύσεις
Κ. Μακεδονία	Δευτερογενής τομέας, υποδομές, αγορές	
Δ. Μακεδονία	Βιομηχανικό σύμπλεγμα, πρώτες ύλες	Ορεινή μορφολογία, υποδομή
Θεσσαλία	Βιομηχανικό σύμπλεγμα, υποδομή, πρωτογενής τομέας	Κλαδική διάρθρωση
Ήπειρος		Ορεινή μορφολογία, υποδομή
Δυτ. Ελλάδα	Βιομηχανικό σύμπλεγμα, υποδομές πρωτογενής τομέας	Κλαδική διάρθρωση
Ιόνια Νησιά	Τουρισμός	Νησιωτικός χώρος, υποδομές
Στερεά Ελλάδα	Βιομηχανικό σύμπλεγμα, υποδομές αγορές	
Αττική	Δευτερογενής τομέας, υποδομές, ανθρώπινο κεφάλαιο, μητροπολιτική περιφέρεια	Περιβαλλοντική υποβάθμιση
Πελοπόννησος		Ορεινή μορφολογία, υποδομές, δευτερογενής τομέας
Βόρειο Αιγαίο	Τουρισμός	Νησιωτικός χώρος, υποδομές, επαγγελματικές ειδικεύσεις
Νότιο Αιγαίο	Τουρισμός	Νησιωτικός χώρος, επαγγελματικές ειδικεύσεις
Κρήτη	Πρωτογενής τομέας, τουρισμός, έρευνα	Υποδομές

Πηγή: Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική, Κονσόλας Ν.

Τέλος, ο πίνακας 2 απεικονίζει το επίπεδο της κάθε περιφέρειας για κάθε παραγωγικό τομέα.

Πίνακας 2: Κατάταξη Ελληνικών Περιφερειών κατά Επίπεδο Ανάπτυξης

ΤΟΜΕΑΣ	Δυναμικές	Αναπτυσσόμενες	Φθίνουσες	Προβληματικές
Πρωτογενής	Αν. Μακεδονία & Θράκη Κ. Μακεδονία Θεσσαλία Πελοπόννησος Στ. Ελλάδα Κρήτη	Αττική	Ιόνιοι Νήσοι Ήπειρος	Ν.Β. Αιγαίου Ν.Ν. Αιγαίου
Δευτερογενής		Αν. Μακεδονία & Θράκη Θεσσαλία Ήπειρος Ιόνιοι Νήσοι Ν.Ν. Αιγαίου Πελοπόννησος Κρήτη	Αττική Κ. Μακεδονία Δ. Μακεδονία Στ. Ελλάδα	Δυτ. Ελλάδα Ν.Β. Αιγαίου
Τριτογενής	Αττική Ν.Ν. Αιγαίου	Δ. Μακεδονία Αν. Μακεδονία & Θράκη Κ. Μακεδονία Ν.Β. Αιγαίου		Θεσσαλία Ήπειρος Ιόνιοι Νήσοι Δυτ. Ελλάδα Στ. Ελλάδα Πελοπόννησος Κρήτη

Πηγή: Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική, Κονσόλας Ν.

2.3.3 Το βοιωτικό επίπεδο των ελληνικών παραμεθόριων περιοχών

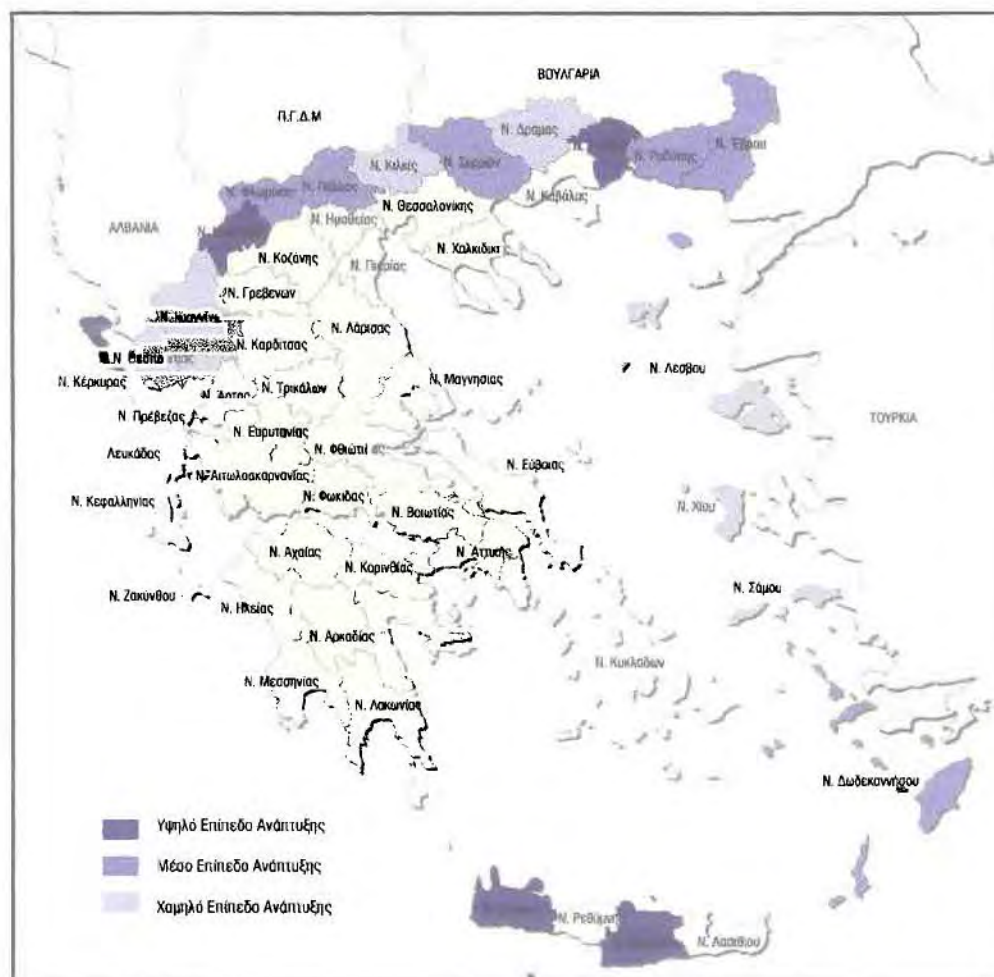
Στο σημείο αυτό, είναι αναγκαίος ο περιορισμός της θεώρησης των συνοριακών περιοχών της χώρας, ώστε στη συνέχεια να μπορέσουν αυτές να είναι συγκρίσιμες με την υπόλοιπη Ελλάδα.

Ο καθορισμός των παραμεθόριων περιοχών που ακολουθεί, είναι βάση την κατάταξη την οποία έκανε το ΙΠΑ το 1989 σε συνδυασμό με τις περιοχές που ο τελευταίος αναπτυξιακός νόμος 2601/98, όρισε ως περιοχές Δ. Στον εν λόγω προσδιορισμό των συνοριακών περιοχών της χώρας, συνδυάζονται γεωγραφικοί και θεσμικοί παράγοντες,

Πίνακας 3: Κατάταξη Παραμεθόριων Περιοχών με Βάση το Επίπεδο Ανάπτυξης

	Κατάταξη ΠΑ (1989)	Κατάταξη Δεμαθός-Σεραφεντιδής (1989)
Υψηλό επίπεδο αναπτυξιακών χαρακτηριστικών	Κέρκυρα, Καστοριά, Ξάνθη, Χανιά, Ηράκλειο	Κέρκυρα, Καστοριά, Ξάνθη, Χανιά, Ηράκλειο
Μέσο επίπεδο αναπτυξιακών χαρακτηριστικών	Έβρος, Ροδόπη, Δράμα, Σέρρες, Πέλλα, Φλώρινα, Δωδεκάνησα	Έβρος, Ροδόπη, Σέρρες, Πέλλα, Φλώρινα, Δωδεκάνησα
Χαμηλό επίπεδο αναπτυξιακών χαρακτηριστικών	Κιλκίς, νομοί Β. Αιγαίου, Ιωάννινα, Θεσπρωτία	Κιλκίς, Δράμα, Ν. Β. Αιγαίου, Ιωάννινα, Θεσπρωτία

Πηγή: Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, Δεμαθός Ζ.

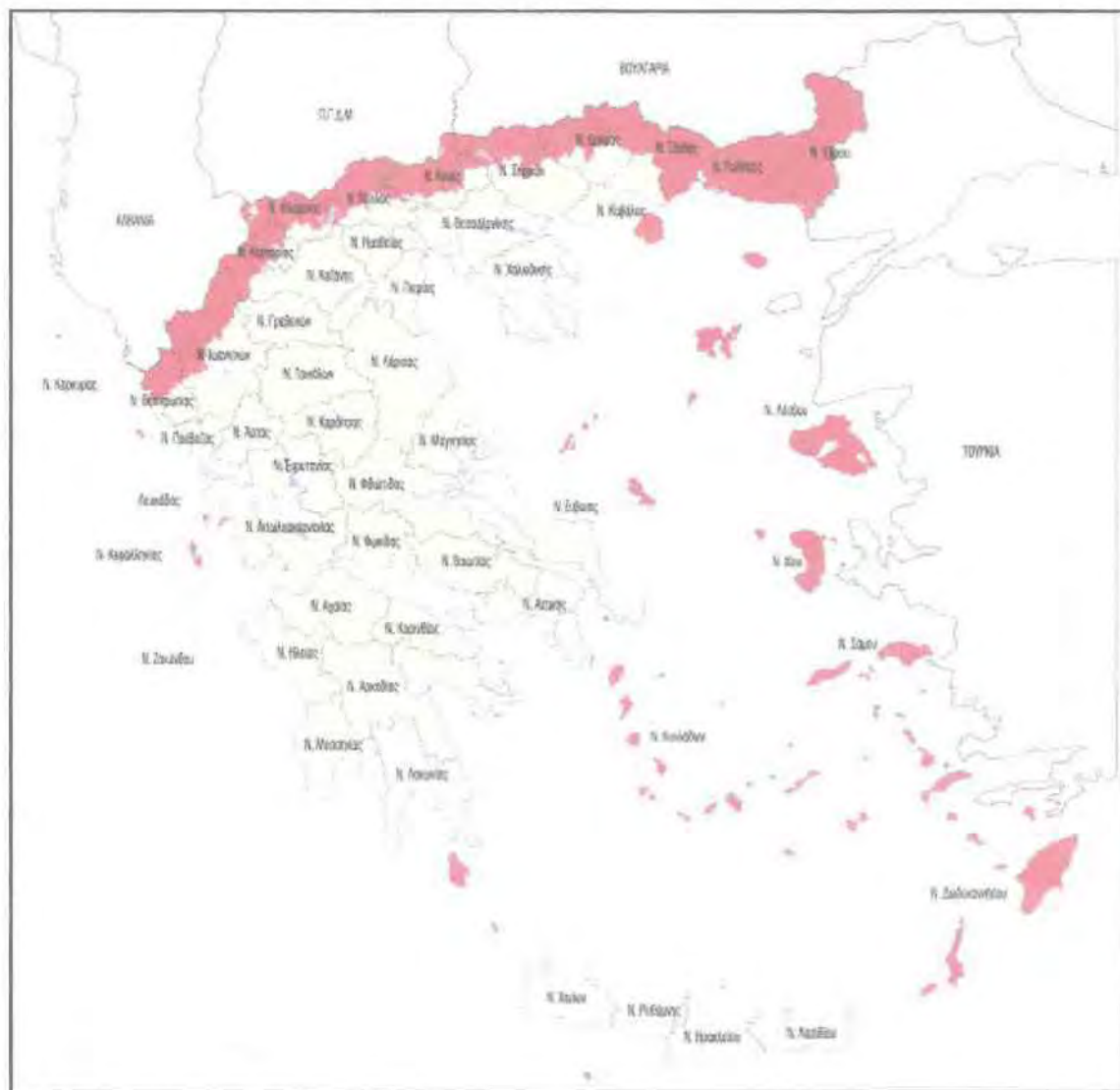
Χάρτης 4: Κατάταξη των Παραμεθόριων Περιοχών (Δεμαθός- Σεραφεντιδής)

Πηγή: Πίνακας 3

Χαρτογραφικό Υπόβαθρο: Εργαστήριο Χωρικής Ανάλυσης και Θεματικής Χαρτογραφίας, Π.Θ.

Παράλληλα, σύμφωνα με τον τελευταίο Αναπτυξιακό Νόμο, οι περιοχές οι οποίες ανήκουν στην κατηγορία Δ, είναι οι ακόλουθες:

Χάρτης 5: Οι Περιοχές Δ του Ν.2601/98

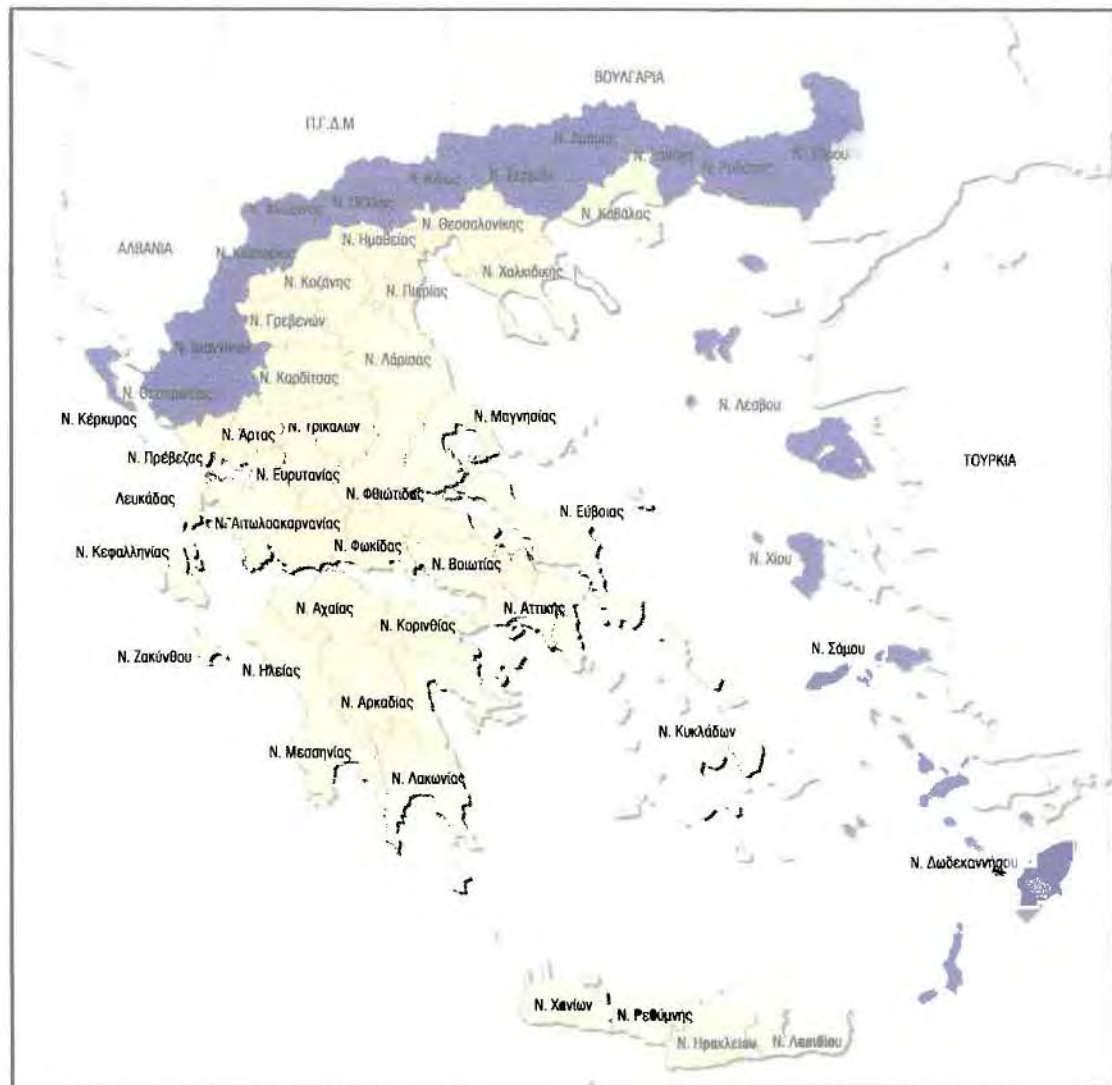
Πηγή: ΦΕΚ για το Νόμο 2601/98

Χαρτογραφικό Υπόβαθρο: Εργαστήριο Χωρικής Ανάλυσης και Θεματικής Χαρτογραφίας, Π.Θ.

Έτσι, σε συνδυασμό με τις παραπάνω κατατάξεις και κατηγοριοποιήσεις, συνοριακές περιοχές της χώρας, ορίζονται οι νομοί του βόρειου ηπειρωτικού τμήματος της χώρας και τα ακραία ανατολικά νησιά του Αιγαίου, και η Κέρκυρα. Τα λοιπά νησιά του Ιονίου, η Κρήτη και ορισμένοι νομοί της Δυτ. Ελλάδας, θα μπορούσαν να θεωρηθούν

ότι αποτελούν συνοριακές περιοχές, αλλά μόνο εσωτερικά ή εξωτερικά της γεωγραφικής ενότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Χάρτης 6: Οι Παραμεθόριες Περιοχές της Ελλάδας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Χαρτογραφικό Υπόβαθρο: Εργαστήριο Χωρικής Ανάλυσης και Θεματικής Χαρτογραφίας, Π.Θ.

Μετά λοιπόν από τον καθορισμό των ελληνικών παραμεθόριων περιοχών, για την καλύτερη κατανόηση και αντίληψη του οικονομικο- κοινωνικού τους επιπέδου ανάπτυξης τους, παρουσιάζονται στατιστικά στοιχεία σε επίπεδο περιφέρειας.

Εξελίξεις του απόλυτου μεγέθους του κατά κεφαλή ΑΕΠ

Μεταξύ των ετών 1971 και 1994, το πραγματικό κατά κεφαλή ΑΕΠ της χώρας, αυξήθηκε κατά 55%. Σε αριθμό περιφερειών, αυξήθηκε περισσότερο από αυτό το μέσο όρο, σε άλλες περιφέρειες οι αυξήσεις ήταν περίπου όπως και η μέση αύξηση, ενώ σε 7 περιφέρειες ήταν μικρότερες. Οι περιφέρειες με τις μεγαλύτερες αυξήσεις στο κατά κεφαλή τους προϊόν, ήταν το Ν. Αιγαίο (σχεδόν 100%), η Κρήτη (70%) και η Αν. Μακεδονία & Θράκη (65%). Από το άλλο μέρος, οι περιφέρειες με τις μικρότερες αυξήσεις ήταν η Πελοπόννησος (25%), η Στ. Ελλάδα (33%), ενώ η Αττική, η Δ. Μακεδονία και τα Ιόνια Νησιά σημείωσαν αυξήσεις που ήταν στο επίπεδο του εθνικού μέσου όρου (Σκούντζος Θ., 1996).

Πίνακας 4: Κατά Κεφαλή ΑΕΠ Ελληνικών Περιφερειών (1971-1991)

Περιφέρειες	Συγκριτικό κατά κεφαλή ΑΕΠ Χώρα=100,0			
	1971	1981	1991	1994
Αν. Μακεδονία & Θράκη	81,3	85,6	87,4	86,8
Κ. Μακεδονία	101,1	96,3	98,8	97,8
Δ. Μακεδονία	91,2	92,1	108,5	91,9
Ήπειρος	71,9	75,8	72,9	63,8
Θεσσαλία	91,1	92,2	86,6	86,9
Ιόνια Νησιά	88,7	87,2	89,7	89,0
Δ. Ελλάδα	92,4	87,4	80,0	81,6
Στ. Ελλάδα	114,9	130,2	117,1	98,7
Αττική	111,8	11,9	111,7	111,4
Πελοπόννησος	104,0	102,3	93,0	83,9
Βόρειο Αιγαίο	80,1	70,8	73,0	71,9
Νότιο Αιγαίο	85,9	96,6	114,7	110,1
Κρήτη	92,6	83,6	93,6	101,5
Σύνολο Χώρας	100,0	100,0	100,0	100,0

Πηγή: Διεύθυνση Εθνικών Λογαριασμών ΕΣΥΕ

Τα παραπάνω ποσοστά υπολογίστηκαν κατόπιν αναγωγής των κατά κεφαλή ΑΕΠ σε τιμές του 1970

Τάσεις του συγκριτικού κατά κεφαλή ΑΕΠ των Περιφερειών

Παίρνοντας ως σημείο αναφοράς το κατά κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της χώρας και με βάση τον πίνακα 4, μπορούν να γίνουν οι ακόλουθες παρατηρήσεις σχετικά με τις τάσεις συγκλίσεως ή αποκλίσεως του βιοτικού επιπέδου των περιφερειών.

Οι περιφέρειες Ν. Αιγαίου και Κρήτης παρουσίασαν τις μεγαλύτερες αυξήσεις του σχετικού βιοτικού επιπέδου, ενώ μικρότερης κλίμακας αύξηση παρουσίασε η περιφέρεια Αν. Μακεδονίας & Θράκης.

Οι μεγαλύτερες μειώσεις εντοπίστηκαν στην Πελοπόννησο (20 ποσοστιαίες μονάδες), στη Στ. Ελλάδα (16,2), Δυτ. Ελλάδα (10,8), Ήπειρο (8,9) και Β. Αιγαίο (8,2).

Οι υπόλοιπες περιφέρειες μικρές μόνο μεταβολές παρουσίασαν στο σχετικό τους βιοτικό επίπεδο κατά την περίοδο 1971-94.

Μετά από τις παραπάνω μεταβολές στο σχετικό βιοτικό επίπεδο των περιφερειών, η σχετική θέση των περιφερειών ως προς το μέσο κατά κεφαλή προϊόν της χώρας, διαμορφώνεται ως ακολούθως.

Οι περιφέρειες Αττικής και Ν. Αιγαίου έχουν το υψηλότερο κατά κεφαλή προϊόν που είναι ανώτερο από το μέσο κατά κεφαλή προϊόν της χώρας κατά 10-11%. Η Κρήτη είναι η τρίτη κατά σειρά περιφέρεια, με κατά κεφαλή προϊόν ελαφρά ανώτερο από το μέσο της χώρας.

Οι σχετικά φτωχότερες περιφέρειες της χώρας, είναι η Ήπειρος και το Β. Αιγαίο. Στην πρώτη το κατά κεφαλή προϊόν είναι κατά 36% και στη δεύτερη 28% χαμηλότερο από το μέσο όρο της χώρας. Στις υπόλοιπες περιφέρειες το κατά κεφαλή προϊόν κυμαίνεται από 1- 18% κάτω από το μέσο προϊόν της χώρας.

Λόγω όμως των γνωστών αδυναμιών που παρουσιάζει το κατά κεφαλή προϊόν για την αποτύπωση των περιφερειακών ανισοτήτων, χρήσιμη είναι η χρησιμοποίηση και των κοινωνικών δεικτών για να συμπληρωθεί η εικόνα των διαπεριφερειακών διαφορών. Αναλυτικότερα στοιχεία προκύπτουν από τους ακόλουθους πίνακες 5, 6, 7, 8.

Πίνακας 5: Κοινωνικοί Δείκτες Ελληνικών Περιφερειών (1961)

Περιφέρειες	Ποσοστό Ανεργίας (%)	Οικιακή Χρήση Ηλ. Ρεύματος ανά 1000 άτομα	ΙΧ σε κυκλοφορία ανά 1000 άτομα	Κλίνες Θεραπείων ανά 1000 άτομα	Αριθμός Ιατρών ανά 1000 κατοίκους	Κατά κεφαλή ιδιωτικό Εθν.Εισόδ. (δρχ)	Μέσος
Περ. Πρωτευούσης	4	100	100	100	100	100	55
Στ. Ελλάδα, Εύβοια	92	4	4	19	1	40	36
Πελοπόννησος	96	6	4	10	10	30	37
Ιόνια Νησιά	87	5	4	30	8	22	38
Ήπειρος	78	2	0	6	5	0	34
Θεσσαλία	39	5	6	7	7	27	25
Μακεδονία	44	11	15	23	17	31	31
Θράκη	91	0	1	0	0	12	38
Νησιά Αιγαίου	0	6	7	22	14	37	40
Κρήτη	100	5	5	23	12	31	44
Μέσος	63	14	15	24	17	33	38

Πηγή: ΚΕΠΕ

Πίνακας 6: Κοινωνικοί Δείκτες Ελληνικών Περιφερειών (1971)

Περιφέρειες	Ποσοστό Ανεργίας (%)	Οικιακή Χρήση Ηλ. Ρεύματος ανά 1000 άτομα	ΙΧ σε κυκλοφορία ανά 1000 άτομα	Κλίνες Θεραπείων ανά 1000 άτομα	Αριθμός Ιατρών ανά 1000 κατοίκους	Κατά κεφαλή ιδιωτικό Εθν.Εισόδ. (δρχ)	Μέσος
Περ. Πρωτευούσης	66	100	100	100	100	100	66
Στ. Ελλάδα, Εύβοια	66	5	7	2	0	47	40
Πελοπόννησος	92	12	6	14	6	21	39
Ιόνια Νησιά	91	12	8	41	6	8	40
Ήπειρος	0	4	0	11	5	0	26
Θεσσαλία	0	7	9	14	5	18	29
Μακεδονία	21	18	16	38	28	28	34
Θράκη	8	0	1	0	0	0	29
Ν. Αιγαίου	66	15	10	73	9	22	49
Κρήτη	100	12	11	34	12	9	49
Μέσος	51	18	17	33	17	25	40

Πηγή: ΚΕΠΕ

Πίνακας 7: Κοινωνικοί Δείκτες Ελληνικών Περιφερειών (1981)

Περιφέρειες	Ποσοστό Ανεργίας (%)	Οικιακή Χρήση Ηλ. Ρεύματος ανά 1000 άτομα	ΙΧ σε κυκλοφο ρία ανά 1000 άτομα	Κλίνες Θεραπ/ρι ων ανά 1000 άτομα	Αριθμός Ιατρών ανά 1000 κατοίκους	Κατά κεφαλή ιδιωτικό Εθν.Εισόδ. (δρχ)	Μέσος
Περ. Πρωτευούσης	0	100	100	100	100	100	63
Στ. Ελλάδα, Εύβοια	58	20	4	0	0	36	39
Πελοπόννησος	73	22	4	18	16	30	43
Ιόνια Νησιά	71	24	13	50	16	5	44
Ήπειρος	1	5	0	4	14	0	31
Θεσσαλία	54	14	12	26	16	24	42
Μακεδονία	25	38	28	52	46	32	49
Θράκη	64	0	5	22	13	1	40
Ν. Αιγαίου	90	27	8	73	8	16	55
Κρήτη	100	20	11	48	14	22	52
Μέσος	54	27	18	39	24	27	46

Πηγή: ΚΕΠΕ

Πίνακας 8: Κοινωνικοί Δείκτες Ελληνικών Περιφερειών (1991)

Περιφέρειες	Ποσοστό Ανεργίας (%)	Οικιακή Χρήση Ηλ. Ρεύματος ανά 1000 άτομα	ΙΧ σε κυκλοφο ρία ανά 1000 άτομα	Κλίνες Θεραπ/ρι ων ανά 1000 άτομα	Αριθμός Ιατρών ανά 1000 κατοίκους	Κατά κεφαλή ιδιωτικό Εθν.Εισόδ. (δρχ)	Μέσος
Περ. Πρωτευούσης	42	100	100	100	100	100	70
Στ. Ελλάδα, Εύβοια	36	0	83	0	41	13	27
Πελοπόννησος	56	26	10	24	15	18	43
Ιόνια Νησιά	80	38	25	53	14	16	55
Ήπειρος	0	16	10	34	25	0	37
Θεσσαλία	57	25	20	26	14	21	44
Μακεδονία	45	54	34	56	45	46	56
Θράκη	67	13	17	15	8	22	45
Ν. Αιγαίου	78	39	18	55	6	45	50
Κρήτη	100	30	24	52	29	42	61
Μέσος	56	34	26	42	26	32	49

Πηγή: ΚΕΠΕ

Με βάση τα στοιχεία των πινάκων που προηγήθηκαν, η κατάταξη των περιφερειών της Ελλάδος, τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες, έχει ως εξής:

Πίνακας 9: Κατάταξη των Ελληνικών Περιφερειών (1961-1991)

	1961	1971	1981	1991
Περιφέρεια Πρωτευούσης	1	1	1	1
Λοιπή Στερεά & Εύβοια	7	5	9	10
Πελοπόννησος	6	6	6	8
Ιόνια Νησιά	4	4	5	4
Ήπειρος	8	10	10	9
Θεσσαλία	10	9	7	7
Μακεδονία	9	7	4	3
Θράκη	5	8	8	6
Νησιά Αιγαίου	3	3	2	5
Κρήτη	2	2	3	2

Πηγή: Γιαννιάς, Λιαργκόβας, Μανωλάς, Περιοδικό Τόπος, 1997

Μια άλλη διάσταση των περιφερειακών ανισοτήτων της Ελλάδας, και η οποία συμπληρώνει την εικόνα της οικονομίας των παραμεθόριων περιοχών, είναι η κατανομή της παραγωγικής δραστηριότητας. Έτσι σε περιφερειακό επίπεδο, διαμορφώνονται οι ακόλουθες τάσεις, στα μερίδια συμμετοχής των τριών παραγωγικών τομέων, όπως φαίνεται στον πίνακα 10 που ακολουθεί:

Πίνακας 10: Κατανομή Παραγωγικών Δραστηριοτήτων στις Ελληνικές Περιφέρειες (1971-1994)

Περιφέρειες	1971			1981			1991			1994		
	Πρωτο γενής	Δευτερ ογενής	Τριτογ ενής	Πρωτο γενής	Δευτερ ογενής	Τριτογ ενής	Πρωτο γενής	Δευτερ ογενής	Τριτογ ενής	Πρωτο γενής	Δευτερ ογενής	Τριτογ ενής
Αν. Μακεδονία-Θράκη	30,11	39,41	30,48	23,86	33,94	42,19	22,23	35,47	42,30	70,85	34,43	44,72
Κεντρική Μακεδονία	22,53	36,90	40,57	16,54	34,53	48,93	15,03	30,71	54,25	14,76	31,38	53,86
Δυτική Μακεδονία	25,67	44,87	29,46	18,32	45,41	36,27	14,15	49,39	36,46	10,79	51,71	37,50
Ήπειρος	25,34	35,22	39,44	25,75	27,54	46,71	21,61	24,63	53,76	14,13	25,94	59,93
Θεσσαλία	29,37	38,21	32,42	29,37	32,51	38,12	25,49	29,63	44,88	29,72	26,08	44,20
Ιόνια Νησιά	24,15	32,50	43,35	20,29	24,00	55,71	16,54	18,17	65,29	14,35	15,40	70,25
Δυτική Ελλάδα	26,14	39,94	33,92	27,22	28,64	44,14	24,18	27,44	48,38	23,17	24,65	52,18
Στερεά Ελλάδα	25,96	47,98	26,06	16,48	52,60	30,92	17,10	46,10	36,80	17,99	46,55	35,46
Αττική	2,19	21,51	76,30	1,44	28,77	69,79	1,45	26,65	71,89	1,79	27,46	70,75
Πελοπόννησος	30,10	38,52	31,38	32,32	28,68	39,00	27,31	29,76	42,72	26,01	26,86	47,14
Βόρειο Αιγαίο	24,78	34,73	40,49	17,08	27,02	55,90	16,54	21,75	61,71	16,92	19,85	63,22
Νότιο Αιγαίο	17,19	34,16	48,65	12,34	29,06	58,60	8,31	21,28	70,41	8,15	17,46	74,38
Κρήτη	27,27	35,35	37,37	26,87	21,39	51,74	21,79	18,20	60,00	27,09	14,92	57,99
Χώρα	17,47	32,60	49,93	14,23	31,90	53,87	12,46	29,31	58,23	12,41	28,18	59,45

Πηγή: Περιφερειακή Οικονομική Ανάπτυξη και Πολιτική, Σκούντζος Θ.

Σύμφωνα λοιπόν με τον προηγούμενο πίνακα, τα συμπεράσματα είναι τα εξής:

Πρωτογενής Τομέας

Με την εξαίρεση των περιφερειών Κρήτης και Θεσσαλίας, στις οποίες φαίνονται να παραμένουν αμετάβλητα τα μερίδια συμμετοχής του τομέα παρά τις όποιες ενδιάμεσες διακυμάνσεις, σ' όλες τις άλλες περιφέρειες τα μερίδια συμμετοχής παρουσιάζουν πτωτική τάση. Οι περιφέρειες στις οποίες σημειώθηκαν οι μεγαλύτερες μειώσεις (πάνω από 10 ποσοστιαίες μονάδες), ήταν η Δυτ. Μακεδονία (15 ποσοστιαίες μονάδες) και η Ήπειρος (11 ποσοστιαίες μονάδες).

Δευτερογενής Τομέας

Με την εξαίρεση των περιφερειών Δυτ. Μακεδονίας και της Αττικής, για τις οποίες παρουσιάζονται αυξήσεις του μεριδίου του τομέα, σ' όλες τις άλλες τις περιφέρειες υπάρχει πτωτική τάση του μεριδίου του δευτερογενή τομέα, καθ' όλη την περίοδο από το 1971 και μετά. Σε 4 από αυτές τις περιφέρειες οι μειώσεις ήταν μικρότερες από 10 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ στις υπόλοιπες 7 οι μειώσεις κυμάνθηκαν από 10- 20 μονάδες.

Τριτογενής Τομέας

Με την εξαίρεση της περιφέρειας Αττικής, σ' όλες τις άλλες περιφέρειες της χώρας παρατηρείται ανοδική τάση του μεριδίου συμμετοχής του τομέα στο αντίστοιχο περιφερειακό προϊόν. Ειδικότερα, σε 5 περιφέρειες (Ιόνια Νησιά, Νότιο Αιγαίο, Βόρειο Αιγαίο, Κρήτη, Ήπειρο), οι αυξήσεις συμμετοχής του τομέα ήταν πάνω από 20 ποσοστιαίες μονάδες, σε 5 περιφέρειες κυμάνθηκαν από 10- 20 μονάδες, ενώ μόνο σε δύο οι αυξήσεις ήταν μικρότερες από 10 ποσοστιαίες μονάδες.

2.4 Δημογραφικές Εξελίξεις

2.4.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί παρουσιάζονται τα δημογραφικά στοιχεία των παραμεθόριων περιοχών της Ελλάδας.

Είναι γεγονός ότι στις τελευταίες δεκαετίες, η Ελλάδα παρουσιάζει μια διαρκή πτωτική τάση στον ρυθμό αύξησης του πληθυσμού της. Κατ' αντιστοιχία το φαινόμενο αυτό επηρεάζει σημαντικά και τις παραμεθόριες περιοχές της, οι οποίες αποτελούν ιδιαίτερα ευαίσθητες περιοχές.

Πιο συγκεκριμένα, παραμεθόριες περιοχές όπως η Θράκη και τα Νησιά του Αιγαίου, φαίνεται να έχουν υποστεί τις μεγαλύτερες επιπτώσεις και να επηρεάζονται σημαντικά από το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης.

Η ανάλυση των δημογραφικών δεικτών που ακολουθεί, γίνεται και πάλι σε επίπεδο περιφερειών, ενώ στο κεφάλαιο των μειονοτήτων παρουσιάζονται πιο συγκεκριμένα στοιχεία για την περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης.

2.4.2 Βασικά δημογραφικά στοιχεία

Βασικά χαρακτηριστικά των δημογραφικών εξελίξεων στην Ελλάδα από τις αρχές της δεκαετίας του '80, είναι η κατακόρυφη πτώση του ρυθμού αυξήσεως του πληθυσμού, σε σύγκριση με την προηγούμενη δεκαετία του '70 και η αλλαγή στην πληθυσμιακή σύνθεση του πληθυσμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Όπως δείχνουν τα τελευταία στοιχεία για τον πληθυσμό, η πτωτική τάση του ρυθμού αυξήσεως του πληθυσμού συνεχίζεται και κατά τη δεκαετία του '90, με τις παραμεθόριες περιοχές να δέχονται τις μεγαλύτερες επιπτώσεις (Σκούντζος Θ., 1996). Οι μεταβολές αυτές του ελληνικού πληθυσμού, απεικονίζονται στον πίνακα 11:

Πίνακας 11: Πληθυσμός Ελληνικών Περιφερειών (1971-1994)

Περιφέρειες	Απόλυτο Μέγεθος Πληθυσμού (*1000)			
	1971	1981	1991	1994
Αν. Μακεδονία & Θράκη	542	575	571	562
Κεντρική Μακεδονία	1.409	1.603	1.710	1.758
Δυτική Μακεδονία	269	289	293	301
Ήπειρος	310	325	340	361
Θεσσαλία	661	695	735	742
Ιόνια Νησιά	184	182	194	197
Δυτική Ελλάδα	634	655	707	726
Στερεά Ελλάδα	504	538	583	639
Αττική	2.798	3.370	3.523	3.486
Πελοπόννησος	582	577	608	652
Βόρειο Αιγαίο	211	194	200	187
Νότιο Αιγαίο	207	234	257	262
Κρήτη	457	502	540	551
Σύνολο Χώρας	8.769	9.740	10.260	10.426

Πηγή: Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική, Σκούντζος Θ.

Διαφορές και τάσεις στην εξέλιξη του πληθυσμού των περιφερειών

Ενώ κατά τη διάρκεια του '70 ο πληθυσμός της χώρας αυξανόταν με μέσω ετήσιο ρυθμό 1.06%, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80, ο ρυθμός αυτός μειώθηκε κατά περισσότερο από 50% και έγινε 0.52% ετησίως. Κατά τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '90 συνεχίστηκε η πτωτική τάση του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού (Σκούντζος Θ., 1996).

Οι παραπάνω τάσεις του ρυθμού μεταβολής του πληθυσμού της χώρας, όμως, διαφοροποιήθηκαν σημαντικά μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Ειδικότερα:

Κατά τη δεκαετία του '70 στην περιφέρεια Αττικής σημειώθηκε ο υψηλότερος ρυθμός αύξησης του πληθυσμού σε σύγκριση με όλες τις άλλες περιφέρειες και ακολούθησαν με μεγάλη διαφορά οι περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας και Νοτίου Αιγαίου. Σε όλες τις άλλες περιφέρειες οι ρυθμοί αύξησης του πληθυσμού ήταν χαμηλότεροι από τον εθνικό μέσο όρο και μάλιστα σε τρεις απ' αυτές (Ιόνια Νησιά, Πελοπόννησος, Βόρειο Αιγαίο), οι ρυθμοί μεταβολής ήταν αρνητικοί με αποτέλεσμα να μειωθεί ο πληθυσμός τους.

Κατά τη δεκαετία του '80, παρά τη μεγάλη πτώση του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού σε εθνικό επίπεδο, σε 6 από τις 13 περιφέρειες της χώρας, οι ρυθμοί αύξησης του πληθυσμού ήταν υψηλότεροι από τους αντίστοιχους ρυθμούς της δεκαετίας του '70, με κυριότερες περιφέρειες αυτές της Πρωτεύουσας και της Κεντρικής Μακεδονίας.

Τέλος, κατά τις αρχές της δεκαετίας του '90, η μείωση του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού των περιφερειών συνεχίζεται και ιδιαίτερα στην περιφέρεια Αν. Μακεδονίας & Θράκης. Ενώ ακόμη, οι θετικοί ρυθμοί μεταβολής του πληθυσμού των περιφερειών Αττικής και Βορείου Αιγαίου, που παρατηρήθηκαν στις προηγούμενες δεκαετίες '70 και '80, έγιναν αρνητικοί κατά τα πρώτα χρόνια της προηγούμενης δεκαετίας, και ιδιαίτερα στο Βόρειο Αιγαίο.

Ο ακόλουθος πίνακας αφορά τις μεταβολές (πραγματική, φυσική, μεταναστευτική) των πληθυσμών των ελληνικών περιφερειών.

Πίνακας 12: Μεταβολές του Ελληνικού Πληθυσμού κατά Περιφέρεια

Περιφέρειες	Πραγματική Μεταβολή %		Φυσική Μεταβολή %	Μεταναστευτική Μεταβολή %
	1971-1981	1981-1991	1981-1991	1981-1991
Αν. Μακεδονία & Θράκη	6,09	-0,82	2,2	-3,02
Κεντρική Μακεδονία	13,75	6,73	3,2	3,5
Δυτική Μακεδονία	7,47	1,36	3,8	-2,4
Ηπειρος	4,57	4,68	2,1	2,6
Θεσσαλία	5,23	5,63	2,9	2,7
Ιόνια Νησιά	0,98	6,07	-2,1	8,2
Δυτική Ελλάδα	3,36	8,00	3,3	4,7
Στερεά Ελλάδα	6,65	8,23	0,8	7,4
Αττική	20,42	4,57	4,0	0,6
Πελοπόννησος	-0,86	5,27	-1,3	6,2
Βόρειο Αιγαίο	-7,35	2,16	-3,7	5,9
Νότιο Αιγαίο	12,62	10,26	4,0	6,3
Κρήτη	9,96	7,55	3,8	3,8
Σύνολο Χώρας	11,08	5,33	2,9	2,4

Πηγή: ΚΕΠΕ

Τάσεις και διαφορές στην περιφερειακή κατανομή του πληθυσμού

Όσον αφορά τις τάσεις στα μερίδια συμμετοχής των περιφερειών στο συνολικό πληθυσμό της χώρας, παρατηρούνται τα εξής:

Διαρκής μείωση των μεριδίων συμμετοχής των περιφερειών Αν. Μακεδονίας και Θράκης και Βορείου Αιγαίου από το 1971 και μετά.

Διαρκής αύξηση του μεριδίου συμμετοχής της Κεντρικής Μακεδονίας από το 1971, ενώ για τις περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Κρήτης, ύστερα από την πτώση του μεριδίου τους κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70, κατά τη δεκαετία του '80 και μετά παρατηρείται ανοδική τάση του μεριδίου της.

Στις περιφέρειες Ηπείρου και Δυτικής Μακεδονίας, η συνεχής πτωτική τάση του μεριδίου τους μέχρι το 1991 φαίνεται να αντιστρέφεται ελαφρώς κατά τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '90.

Ύστερα από τις παραπάνω μεταβολές στα μερίδια συμμετοχής των επί μέρους περιφερειών, το 50% του πληθυσμού της χώρας, είναι σήμερα συγκεντρωμένο στην περιφέρεια της Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας, με δεσπόζουσα τη συμμετοχή της Αττικής στην οποία κατοικεί το 33.5% του πληθυσμού της χώρας.

Τα μερίδια συμμετοχής των υπολοίπων περιφερειών στο συνολικό πληθυσμό κυμαίνονται από 1.8% για το Βόρειο Αιγαίο σε 7.1% για τη Θεσσαλία.

Διαφορές και τάσεις στην ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού των περιφερειών

Πέρα από τις εξελίξεις στα απόλυτα πληθυσμιακά μεγέθη, εξίσου σημαντικές είναι και εκείνες που αναφέρονται στη διάρθρωση του πληθυσμού κατά κλίμακα ηλικιών.

Πίνακας 13: Διάρθρωση Πληθυσμού Ελληνικών Περιφερειών κατά Κλίμακα Ηλικιών (1981-1991)

Περιφέρειες	1981			1991		
	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
	ετών	ετών		ετών	ετών	
Αν. Μακεδονία & Θράκη	24,3	63,3	12,3	19,3	68,3	12,4
Κεντρική Μακεδονία	24,1	64,9	10,9	18,9	69,6	11,4
Δυτική Μακεδονία	24,9	61,6	13,5	21,2	65,2	13,6
Ήπειρος	24,6	61,2	14,2	19,1	65,0	15,9
Θεσσαλία	24,7	62,6	12,7	20,3	65,4	14,3
Ιόνια Νησιά	22,0	59,3	18,6	18,6	63,4	18,0
Δυτική Ελλάδα	26,3	60,0	13,7	21,4	63,8	14,8
Στερεά Ελλάδα	24,0	61,3	14,7	19,4	65,3	15,3
Αττική	22,5	66,7	10,7	18,5	68,9	12,6
Πελοπόννησος	23,1	58,6	18,2	18,4	63,5	18,1
Βόρειο Αιγαίο	21,1	56,7	22,2	18,0	61,5	20,5
Νότιο Αιγαίο	24,8	61,5	13,7	21,0	66,1	12,8
Κρήτη	25,5	59,6	14,9	21,5	63,5	15,0
Σύνολο Χώρας	23,7	63,6	12,7	19,2	67,1	13,7

Πηγή: Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική, Σκούντζος Θ.

Παράλληλα, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της ΕΣΥΕ, η πρόβλεψη για τη διάρθρωση του πληθυσμού κατά κλιμάκιο ηλικιών για το 1994 είναι η εξής:

Πίνακας 14: Διάρθρωση Πληθυσμού Ελληνικών Περιφερειών κατά Κλίμακα Ηλικιών 1994

Περιφέρειες	1994		
	0-14 ετών	15-64 ετών	65+
Αν. Μακεδονία & Θράκη	18,0	67,0	15,0
Κεντρική Μακεδονία	17,1	69,5	13,3
Δυτική Μακεδονία	18,5	66,6	14,9
Ηπειρος	16,6	66,4	17,0
Θεσσαλία	17,9	66,3	15,8
Ιόνια Νησιά	17,0	63,8	19,2
Δυτική Ελλάδα	18,8	65,6	15,5
Στερεά Ελλάδα	16,8	69,0	16,2
Αττική	16,8	69,0	14,2
Πελοπόννησος	16,1	65,0	18,9
Βόρειο Αιγαίο	17,1	60,8	22,0
Νότιο Αιγαίο	19,5	66,5	14,0
Κρήτη	19,3	64,8	15,9
Σύνολο Χώρας	17,3	67,5	15,2

Πηγή: Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική, Σκούντζος Θ.

Οι τάσεις που παρατηρούνται στην ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού σε περιφερειακό επίπεδο, είναι ότι μετά το 1981 μειώνεται διαρκώς το μέγεθος των ηλικιών κάτω των 15 ετών, της κάθε περιφέρειας, στο σύνολο του πληθυσμού.

Στο ηλικιακό κλιμάκιο 0-14 ετών, σε 6 περιφέρειες οι μειώσεις της αναλογίας του πληθυσμού του εν λόγω κλιμακίου στο συνολικό πληθυσμό αυτών των περιφερειών ξεπέρασαν τον εθνικό μέσο όρο των 6.4 ποσοστιαίων μονάδων μεταξύ 1981 και 1994, η δε μεγαλύτερη μείωση, κατά 8%, έλαβε χώρα στην περιφέρεια της Ηπείρου. Στις υπόλοιπες περιφέρειες οι μειώσεις ήταν μικρότερες από τη μείωση σε εθνικό επίπεδο. Λόγω αυτών των τάσεων, η αναλογία του πληθυσμού του ηλικιακού κλιμακίου 0-14 ετών στον αντίστοιχο πληθυσμό κάθε περιφέρειας για 6 περιφέρειες (Αν. Μακεδονία και Θράκη, Δυτ.

Μακεδονία, Θεσσαλία, , Δυτ. Ελλάδα, Νότιο Αιγαίο και Κρήτη) έχει καταστεί υψηλότερη από τον αντίστοιχο εθνικό μέσο όρο, με τις μεγαλύτερες αναλογίες να παρατηρούνται στο Νότιο Αιγαίο (19.5%) και την Κρήτη (19.3%). Αντίθετα για τις υπόλοιπες 7 περιφέρειες οι αναλογίες έχουν μειωθεί κάτω από τον εθνικό μέσο όρο, με την μικρότερη αναλογία να έχει διαμορφωθεί για την περιφέρεια της Πελοποννήσου (16.11%).

Στο ηλικιακό κλιμάκιο 15-64 ετών, μόνο σε 3 περιφέρειες (Αν. Μακεδονία & Θράκη, Θεσσαλία και Αττική) η αναλογία στον συνολικό πληθυσμό του κλιμακίου αυξήθηκε λιγότερο από ότι σε εθνικό επίπεδο, ενώ για τις υπόλοιπες 10 περιφέρειες, οι αυξήσεις των αναλογιών του κλιμακίου ήταν ανώτερες από την αύξηση σε εθνικό επίπεδο. Ύστερα από αυτές τις μεταβολές, οι περιφέρειες με τις υψηλότερες αναλογίες αυτού του κλιμακίου στον αντίστοιχο συνολικό πληθυσμό, είναι η Κεντρική Μακεδονία (69.5%) και η Αττική (69%), ενώ η περιφέρεια που έχει τη χαμηλότερη αναλογία είναι η περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου, με ποσοστό 60.8%.

Στο ηλικιακό κλιμάκιο 65 ετών και άνω, στην Ήπειρο, Αν. Μακεδονία & Θράκη, Αττική και Θεσσαλία, οι αυξήσεις της αναλογίας αυτού του κλιμακίου στον αντίστοιχο συνολικό πληθυσμό ξεπέρασαν τον εθνικό μέσο όρο, ενώ στις υπόλοιπες περιφέρειες, οι αυξήσεις ήταν χαμηλότερες από το μέσο όρο. Ύστερα από αυτές τις μεταβολές η αναλογία του πληθυσμού του κλιμακίου 65 ετών και άνω, σε 8 περιφέρειες είναι ανώτερη από τον εθνικό μέσο όρο και στις υπόλοιπες χαμηλότερη. Οι περιφέρειες με τις υψηλότερες αναλογίες πληθυσμού 65 ετών και άνω είναι το Βόρειο Αιγαίο (22%), τα Ιόνια Νησιά (19.2%) και η Πελοπόννησος (18.9%), ενώ οι περιφέρειες με τις χαμηλότερες είναι η Κεντρική Μακεδονία (13.3%), το Νότιο Αιγαίο (14%) και η Αττική (14.2%).

2.4.3 Μειονότητες

Η έννοια μειονότητα γνωρίζει διάφορες χρήσεις. Συναντάται σε πολλούς επιστημονικούς κλάδους, στους οποίους αποκτά ευμετάβλητες σημασίες ανάλογα με τον κάθε τομέα: νομικό, κοινωνιολογικό ή πολιτικό. Υπάρχουν πολλές συνιστώσες που πρέπει να ληφθούν υπόψη σε μια προσπάθεια προσέγγισης προσδιορισμού μιας μειονότητας. Υπάρχουν πολλά κριτήρια, τόσο υποκειμενικά, όσο και αντικειμενικά,

που μεγάλη σημασία πρέπει να δοθεί στο ζήτημα της επιλογής αυτών που διάλεξαν να θεωρούν τον εαυτό τους ως μειονοτική ομάδα. Σε κάθε όμως περίπτωση, η ύπαρξη των μειονοτήτων είναι μια πραγματικότητα.

Οι μειονότητες συνιστούν κοινωνικές αντιληπτές, με την απλή παρατήρηση και τις αισθήσεις, ομάδες (Σπυρόπουλος Γ., 1996). Ο όρος «μειονότητα» απέκτησε τον εννοιολογικό προσδιορισμό του στα πλαίσια της εξέλιξης του έθνους-κράτους. Αυτός εκφράζεται και με διάφορους ορισμούς που δίνει η Encyclopedia Britannica (τόμ. 15, 1962), που προσδιορίζει τις μειονότητες ως ομάδες που τις συνδέουν ορισμένα κοινά στοιχεία, όπως καταγωγή, γλώσσα, πεποιθήσεις, και τις κάνουν να διαφέρουν από την κυρίαρχη εθνική ομάδα. Οι μειονότητες δηλαδή, προσδιορίζονται τις περισσότερες φορές από το κοινωνικό περιβάλλον τους, παρά αυτοπροσδιορίζονται (Σιδέρη Α., 1994).

Με τον όρο «εθνική μειονότητα» προσδιορίζεται το πληθυσμιακό υποσύνολο, το οποίο διαφοροποιείται από την περιβάλλουσα κοινότητα με βάση κάποια βιολογικά (π.χ. χρώμα επιδερμίδας) ή πολιτιστικά (π.χ. θρησκεία, γλώσσα) χαρακτηριστικά ή και διάφορους συνδυασμούς τους. Αποδίδουμε στα ελληνικά με τον όρο αυτό τον αγγλικό *ethnic minority* και όχι τον όρο *national minority*- εθνικοκρατική μειονότητα. Παράλληλα, ειδική περίπτωση εθνικής μειονότητας, η οποία διαφοροποιείται, άρα ορίζεται, με βάση κάποια διαφορά θρησκευτικής φύσης από τον κοινωνικό της περίγυρο, είναι η θρησκευτική μειονότητα (Σιδέρη Α., 1994).

Με βάση τις παραπάνω διαφοροποιήσεις, στον ακόλουθο πίνακα αναφέρονται οι μειονότητες οι οποίες εντοπίζονται στην Ελλαδικό χώρο.

Πίνακας 15: Οι Μειονότητες στην Ελλάδα

Μειονότητες	Γλώσσα	Θρησκεία	1928	%	1940	%
Τούρκοι	Τουρκική	Μωαμεθανοί	86.506	1,39	94.509	1,29
Πομάκοι	Βουλγαρόφωνο ιδίωμα	Μωαμεθανοί	16.755	0,27	18.086	0,25
Αλβανοί ή Τσάμηδες	Αλβανική	Μωαμεθανοί	18.598	0,30	49.629	0,68
Σλαβομακεδόνες	Σλαβομακεδονική	Ορθόδοξοι Χ.	81.844	1,32	94.509	1,29
Κουτσοβλάχοι	Λατινογενές ιδίωμα	Παλαιο/γίτες	19.679	0,32	57.263	0,78
Αρμένιοι	Αρμενική	Πάλαιο/γίτες	31.038	0,50	26.796	0,36
Εβραίοι Σεφαρδίτες	Λατινογενές ιδίωμα	Ορθόδοξοι αρειανοί	63.000	1,02	52.706	0,72
Εβραίοι Ελληνόφωνοι	Ελληνικά	Ιουδαίοι	9.090	0,15		
Έλληνες Καθολικοί	Ελληνικά	Καθολικοί	27.747	0,45		
Διάφοροι			30.685	0,49	41.244	0,56
ΣΥΝΟΛΟ			384.942	6,20	426.312	5,80

Πηγή: Η Β' Ελληνική Δημοκρατία 1924- 1935- Κοινωνικές Διαστάσεις της Πολιτικής Σκληής

Πιο συγκεκριμένα όμως, και όσον αφορά την παρουσία μειονοτήτων στις ελληνικές παραμεθόριες περιοχές, σήμερα, επί συνόλου 345.000 περίπου κατοίκων της Θράκης, ο χριστιανοί συνιστούν σε στρογγυλούς αριθμούς 241.900 άτομα (69%) και οι Μουσουλμάνοι 106.000 (30%). Από το σύνολο των Μουσουλμάνων αυτών 50% είναι Τουρκογενείς, 35% Πομάκοι και 15% Αθίγγανοι («ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ», Σχολή Εθνικής Άμυνας, 1999), ενώ η κατά νομούς κατανομή τους, δίνεται στον πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 16: Μειονότητες στους Νομούς Έβρου, Ροδόπης, Ξάνθης

Νομός	Φυλετική καταγωγή		
	Τουρκογενείς	Πομάκοι	Αθίγγανοι
Έβρος	1.600	1.500	5.000
Ροδόπη	41.000	12.000	7.000
Ξάνθη	9.000	23.000	6.000
Σύνολο	51.600	36.500	18.000

Πηγή: «ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ», Σχολή Εθνικής Άμυνας, 1999

Από τις παραπάνω μειονότητες, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μειονότητα των Πομάκων, η οποία κατοικεί στην ορεινή περιοχή της Ξάνθης. Οι πληθυσμοί των Πομάκων, χαρακτηρίζονται από χαμηλή μετανάστευση, εξαιτίας του ότι είναι συντηρητικοί. Όταν οι διακρίσεις εναντίον τους μειώθηκαν, άρχισαν να μεταναστεύουν περισσότερο, παρόλα αυτά πολύ αργότερα από το 1960, χρονιά κατά την οποία παρατηρήθηκε μαζική μετανάστευση από τα ορεινά των Ελλαδικού χώρου. Ο πληθυσμός τους μειώθηκε μόνο κατά 6.7% στην περίοδο 1961-91. Όλοι οι κοινωνικοί δείκτες στην περιοχή των Πομάκων είναι κατώτεροι από αυτούς της χριστιανικής περιοχής, κάτι το οποίο πρέπει να αποδοθεί στην ύπαρξη της Ε.Ζ., ενώ η οικονομία της περιοχής, είναι πρωτίστως γεωργική και θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «οικονομία επιβίωσης». Τέλος οι οικονομικές τους δραστηριότητες, σε ένα μεγάλο βαθμό αφορούν μια «παράλληλη οικονομία», που είναι η «οικονομία των Μουσουλμάνων» (Λαμπριανίδης, Περιοδικό Τόπος, 1997).

**3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗ
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ**

3.1 Η Σύγχρονη Θεώρηση των Παραμεθωρίων Περιοχών

3.1.1 Εισαγωγή

Είναι γνωστό ότι η χώρα μας, τα χερσαία σύνορα της οποίας αποτελούν εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανήκει ταυτόχρονα σε διαφορετικούς γεωπολιτικούς συνδυασμούς, όπως είναι η Ευρώπη, τα Βαλκάνια και η Νοτιοανατολική Μεσόγειος. Η θέση της στα πλαίσια των σχηματισμών αυτών, συνεχώς μεταβάλλεται ανάλογα με τις εξελίξεις και τους συσχετισμούς δυνάμεων που παρατηρούνται σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο.

Όπως συμβαίνει στην κλίμακα του Ευρωπαϊκού χώρου, έτσι και στον περίγυρο της χώρας μας και κυρίως στα Βαλκάνια, μια νέα «γεωγραφία» δημιουργείται, με συνέπειες άγνωστες στο μεγαλύτερο μέρος της.

Εν όψη λοιπόν αυτής της μετεξέλιξης και του μετασχηματισμού που συντελείται στον Ευρωπαϊκό χώρο, σημαντικό ρόλο θα παίξουν οι παραμεθόριες περιοχές των κρατών που αποτελούν τομές και σημεία ασυνέχειας του πολιτικού και οικονομικού χώρου, λόγω της παράθεσης διαφορετικών νομικών και διοικητικών συστημάτων. Έτσι, οι παραμεθόριες περιοχές της Ελλάδας, που στην πλειοψηφία τους είναι ζώνες «περιφερειακές» και «περιθωριακές», αναμένεται να διαδραματίσουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο σε αυτή την αναπτυξιακή διαδικασία και να αποτελέσουν σημεία σύνδεσης και συνέχειας με τη δημιουργία δικτύων διασυνοριακής συνεργασίας. Με τον τρόπο αυτό, θα μεταβληθεί όχι μόνο ο ρόλος των περιοχών αυτών, αλλά και ο ρόλος της Ελλάδας στα Βαλκάνια.

3.1.2 Η σύγχρονη θεώρηση των παραμεθόριων περιοχών

Μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα, οι ερευνητές θεωρούσαν τις παραμεθόριες περιοχές ως ιδανικές για στρατιωτικές οχυρώσεις και άλλες αμυντικές δραστηριότητες. Από τότε, οικονομικές, τεχνολογικές (κυρίως στη στρατιωτική τεχνολογία) και πολιτικές αλλαγές οδήγησαν στο να παύσουν πλέον οι περιοχές αυτές να αντιμετωπίζονται ως στρατιωτικά οχυρά.

Με την εξέλιξη του πολιτισμού και καθώς οι κοινωνίες ξεπέρασαν τις φάσεις της απλής επιβίωσης και της αυστηρής προσαρμογής στις συγκεκριμένες περιβαλλοντικές συνθήκες, τα σύνορα έγιναν σημεία συνάντησης διαφορετικών τρόπων διαβίωσης αλλά και αντιλήψεων ζωής, ενώ αυξήθηκε ο πολιτικός τους χαρακτήρας. Αποτελούν πλέον μια ζώνη μεταβατική από τον έναν τρόπο ζωής σε έναν άλλο και αντιπροσωπεύουν δυνάμεις εκατέρωθεν των συνόρων, οι οποίες συνήθως δεν είναι πλήρως αφομοιωμένες, ούτε ικανοποιημένες, γεγονός που παρέχει ευκαιρίες για αμοιβαία αλληλοδιείσδυση μεταξύ κρατών (Λαμπριανίδης, Περιοδικό Τόπος, 1997).

Πολλές παραμεθόριες περιοχές βρίσκονται σε "περιφερειακή θέση", μέσα στο κράτος στο οποίο ανήκουν, με συνέπεια να είναι απομονωμένες από τα κέντρα οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας και από τους χώρους λήψης αποφάσεων. Τα εθνικά σύνορα συχνά αποκόπτουν τα οικονομικά κέντρα από τη φυσική τους ενδοχώρα και ως εκ τούτου δημιουργούν ανωμαλίες στη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών, εργατικού δυναμικού, κλπ. Βρίσκονται στις απολήξεις των εθνικών δικτύων (μεταφορών, ενέργειας, τηλεπικοινωνιών, κλπ.), με αποτέλεσμα να μειονεκτεί γενικά η υποδομή τους. Οι διαφορές στα νομοθετικά και διοικητικά συστήματα εκατέρωθεν των συνόρων, στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, στις ιστορικο-πολιτιστικές καταβολές κλπ., λειτουργούν ως ανασταλτικοί παράγοντες στην επικοινωνία και στις επαφές μεταξύ των πληθυσμών και των οικονομιών τους.

Από την άλλη πλευρά, πολλές συνοριακές περιοχές γνώρισαν έντονη δυναμική οικονομικής ανάπτυξης. Οι συνοριακές περιοχές δηλαδή, δεν έχουν απαραίτητως μόνιμα μειονεκτήματα. Η ανάπτυξη τους δεν καθορίζεται μόνο από τη γεωγραφική τους θέση, αλλά κυρίως από την οικονομική τους διάρθρωση στο πλαίσιο τόσο της εθνικής οικονομίας, όσο κυρίως του διεθνούς καταμερισμού εργασίας. Έτσι, ενώ οι

περισσότερες συνοριακές περιοχές στον κόσμο παραμένουν αραιοκατοικημένες, σε ορισμένες από αυτές υπήρξε ανάπτυξη αστικών περιοχών στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα και σημαντικής έκτασης διεθνείς παλίνδρομες μετακινήσεις (international journey to work)¹⁰ (Λαμπριανίδης, Περιοδικό Τόπος, 1997).

Όσον αφορά τις παραμεθόριες περιοχές της Κοινότητας, μετά την ολοκλήρωση, θα χάσουν ένα μεγάλο μέρος της σημασίας που είχαν προηγουμένως. Και αυτό οφείλεται αφενός μεν στον περιφερειακό τους χαρακτήρα. Αφετέρου δε, στους περιορισμούς που επιβάλλονται από την παράθεση διαφορετικών νομικών και διοικητικών συστημάτων, που επιβαρύνονται από ανεπαρκείς διασυνοριακές επικοινωνίες. Παρόλα αυτά, οι θεσμικές αυτές αλλαγές που έχουν αρχίσει να συντελούνται, δεν θα έχουν άμεσες και αυτόματες επιπτώσεις στον αναπτυξιακό σχεδιασμό των περιοχών αυτών. Βέβαια, ενδέχεται οι περιοχές που συνορεύουν με τρίτες χώρες, να γίνουν περισσότερο περιφερειακές. Οι ίδιες αυτές περιοχές επηρεάζονται και θα επηρεαστούν περισσότερο στο μέλλον από τη γειννίαση και στην ανάπτυξη των σχέσεων με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, με τη μορφή τόσο της αυξανόμενης μετανάστευσης, όσο και με τη μορφή της διασυνοριακής μετακίνησης από και προς αυτές για ανεύρεση εργασίας. Είναι όμως επίσης πιθανό να παρουσιαστούν ταυτόχρονα νέες εμπορικές ευκαιρίες, επειδή θα ενδυναμωθεί η διαδικασία της μεταρρύθμισης στις πρώην κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες. (Μπαλωμένου Χ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995)

3.1.3 Οι παραμεθόριες περιοχές στην ΕΕ

Οι συνοριακές περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε αυτές βρίσκονται στα σύνορα μεταξύ δυο και περισσότερων Κρατών- Μελών της Ένωσης, είτε στα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης, αποτελούν κατά κανόνα χωρικές ενότητες που βρίσκονται

¹⁰ Πολλοί κάτοικοι αυτών των περιοχών μετακινούνται κάθε μέρα για να πάνε από το σπίτι τους στη δουλειά τους. Οι διεθνείς παλίνδρομες μετακινήσεις, οφείλονται στην «ομαλοποίηση» της αγοράς εργασίας μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών (Λαμπριανίδης Λ. 1997).

απομακρυσμένες από τα δυναμικά αναπτυξιακά κέντρα της χώρας τους, αλλά και της Ένωσης γενικά (Δεμαθάς Ζ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Η χωρική τους οργάνωση αντιστοιχεί στη θέση που αυτές καταλαμβάνουν γεωγραφικά, σε συνδυασμό με το όλο σύστημα της χώρας (κεντροβαρικό, ακτινικό, γραμμικό), ενώ παράλληλα σε αντιστοιχία με το σύστημα οργάνωσης του χώρου αλλά και σε στενή αλληλεξάρτηση μ' αυτό, βρίσκεται και το αναπτυξιακό τους επίπεδο (Δεμαθάς Ζ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1996).

Οι περισσότερες από τις περιοχές αυτές έχουν αποτελέσει και εξακολουθούν να αποτελούν αποδέκτες εθνικών και κοινοτικών πολιτικών, που έχουν ως στόχο την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού των ανισοτήτων, που γεωγραφική θέση και δομή του παραγωγικού συστήματος περιγράφουν.

Είναι σχεδόν αυτονόητο ότι οι εξελίξεις, τόσο στο τομέα ως ενιαίας Αγοράς, όσο και στις περιοχές των εξωτερικών συνόρων της χώρας, συνεπάγονται επιπτώσεις στο σύνολο των συνοριακών περιοχών.

Κατά κύριο λόγο, η θεώρηση του εδάφους των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως ενιαίου, «καταργεί» τον συνοριακό χαρακτήρα των περιοχών στα σύνορα των χωρών, ανασυγκροτώντας γεωγραφικές ενότητες ιστορικών εποχών σε πολλές περιπτώσεις χωρίς, όμως, αυτό και να συνεπάγεται άμεση προσαρμογή των στοιχείων του χώρου (υποδομές, εποικισμός, παραγωγικό πρότυπο) στη νέα κατάσταση.

Οι επιπτώσεις της Αγοράς, συνολικά μπορούν να είναι ποικίλες. Η αναίρεση της συνοριακότητας στα εσωτερικά σύνορα μπορεί να οδηγήσει σε δυναμικές διαδικασίες ανάπτυξης, μπορεί να οδηγήσει σε επιβράδυνση των ρυθμών που μέχρι σήμερα πραγματοποιούνται και τέλος μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικές ανακατατάξεις μεταξύ δυο ή περισσότερων περιοχών.

Οι σημαντικότεροι παράγοντες οι οποίοι προσδιορίζουν την ανάπτυξη των συνοριακών περιοχών, μπορούν να συνοψισθούν σε τρεις ομάδες: Στην πρώτη ομάδα, τοποθετούνται οι γεωγραφικοί παράγοντες, οι υποδομές και οι θέσεις των περιοχών ως προς τις δυναμικές και ανεπτυγμένες περιοχές των χωρών τους, αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη δεύτερη ομάδα τοποθετούνται οι παράγοντες που συνδέονται με την ασκούμενη οικονομική πολιτική (μακροοικονομία), την περιφερειακή πολιτική και την οικονομική συγκυρία. Στην τρίτη ομάδα τέλος, κατατάσσονται οι παράγοντες

που συνδέονται με θεσμικά και πολιτικά στοιχεία όπως: οι ιδιαίτεροι θεσμοί των κρατών, οι κοινοτικοί θεσμοί, οι διαφορές στις δυο πλευρές των συνόρων και τα ευρύτερα θέματα πολιτικής που κατά κανόνα συνδέονται με την προβληματική συγκρότησης του νέου κρατικού συστήματος στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη και στα Βαλκάνια του αυτοπροσδιορισμού των νέων κρατών και των διαδικασιών διαμόρφωσής τους, που πολλές φορές γίνονται ιδιαίτερα θερμές δυσκολεύοντας πρακτικά και ιδεολογικά κάθε συνεργασία (Δεμαθάς Ζ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Σ' αυτό το γενικό πλαίσιο διαφαίνεται η προβληματική των συνοριακών περιοχών στα εσωτερικά και εξωτερικά σύνορα της Ένωσης. Ενώ οι πρώτες αντιμετωπίζουν το μέλλον σε σχέση κυρίως με την «κεντρικότητά» τους, οι δεύτερες χαρακτηρίζονται από την απομακρυσμένη τους θέση, αλλά και από τις σημαντικές διαφορές που παρατηρούνται στις δυο πλευρές των συνόρων (Δεμαθάς Ζ., 1996).

Επομένως, σύμφωνα με τα προηγούμενα, οι μεταβατικές διαδικασίες που συντελούνται την περίοδο αυτή στην Ευρώπη, Ευρωπαϊκή Ένωση και ευρύτερα, μπορεί να οδηγήσουν σε αυξανόμενες ανισότητες, αλλά και στη διαμόρφωση ενός συνεκτικότερου συνόλου, τα στοιχεία του οποίου θα παρουσιάζουν λιγότερες διαφορές από ότι σήμερα.

3.1.4 Οι παραμεθόριες περιοχές στα Νότια Βαλκάνια

Όσον αφορά τώρα τις παραμεθόριες περιοχές των Νοτίων Βαλκανίων, τόσο οι συνοριακές περιοχές της Ελλάδας, όσο και οι περισσότερες περιοχές από την άλλη πλευρά των συνόρων δεν χαρακτηρίζονται σαν ικανοποιητικά δυναμικές περιοχές στα πλαίσια της εθνικής τους οικονομίας. Χαρακτηρίζονται από περιφερειακότητα και από σημαντικές καθυστερήσεις στο σύστημα των υποδομών τους. Τα αστικά κέντρα των περιοχών αυτών αποτελούν περισσότερο σημεία διασύνδεσής τους με τις ανεπτυγμένες περιοχές της εκάστοτε χώρας, παρά σημεία διάχυσης της ανάπτυξης στο άμεσό τους περίγυρο. Το ορεινό έδαφος δυσκολεύει και καθιστά εξαιρετικά ακριβό τον εξοπλισμό των περιοχών αυτών με τις αναγκαίες υποδομές. Εξάιρεση σε όρους της εθνικής

οικονομίας της χώρας αποτελούν οι περιοχές της Ευρωπαϊκής Τουρκίας και τα παράλια της Μ. Ασίας, όμως, σε όρους διεθνών προτύπων υπακούουν και οι περιοχές αυτές στο γενικό κανόνα της καθυστέρησης (Δεμαθάς Ζ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Παραπλήσια είναι και η κατάσταση στα ελληνικά νησιά, παρά την τουριστική ανάπτυξη ορισμένων από αυτά, που τείνει να αποτελέσει τη μόνη σημαντική οικονομική δραστηριότητα και χαρακτηρίζεται από εξαιρετικά σύντομη τουριστική περίοδο.

Παρόλα αυτά, θετικό στοιχείο αποτελούν τα πρώτα βήματα που ήδη γίνονται για συνεργασία ανάμεσα σε διάφορες συνοριακές περιοχές, στον σχεδιασμό και την σταδιακή μιας μεταφορικής υποδομής μεταξύ των περιοχών αυτών που θα επιτρέψει και την σύνδεσή τους με τη Δυτική, Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη καθώς και με άλλες περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου για τα νησιά, και τέλος στο εξαιρετικής σημασίας στοιχείο κοινότητας χώρου και πολιτισμών που χαρακτηρίζει τον συγκεκριμένο χώρο ως ενιαίο σύνολο.

Η κοινή ιστορία, τα κοινά πολιτιστικά στοιχεία των περιοχών, αλλά και η θεώρηση των οικονομικών ανταγωνισμών σε ευρύτερα γεωγραφικό πλαίσιο, οδηγούν μεσομακροπρόθεσμα σ' αυτή την εικόνα. Επομένως, η χωρική οργάνωση των περιοχών, θα πρέπει σταδιακά να μετασχηματισθεί, ώστε αυτές, από ακριτικές συνοριακές περιοχές συνόρων που διαχωρίζουν, να μετασχηματιστούν σε περιοχές συνόρων που αποτελούν γέφυρες.

Παρόλα όμως τα μειονεκτήματα των παραμεθόριων περιοχών της Ελλάδας, και τις δυσκολίες που προκύπτουν για διασυνοριακή συνεργασία, η γεωγραφική τους θέση είναι μοναδική, καθώς είναι οι μόνες κοινοτικές περιοχές που γειτνιάζουν άμεσα με τις χώρες της Βαλκανικής αφενός, και δεσπόζουν στο χώρο της Ν.Α. Μεσογείου αφετέρου. Το γεγονός αυτό τις ευνοεί ιδιαίτερα, καθώς όπως θα δούμε παρακάτω επωφελούνται πολλών κοινοτικών προγραμμάτων, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιήσουν για την ανάπτυξή τους.

3.2 Πολιτικές & Προγράμματα για τις Παραμεθόριες Περιοχές

3.2.1 Εισαγωγή

Γενικά, τα τελευταία χρόνια υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη και εξέλιξη των παραμεθόριων περιοχών. Όπως ήδη έχει αναφερθεί, οι περιοχές αυτές συνήθως παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις από το επίπεδο ανάπτυξης της υπόλοιπης χώρας στην οποία ανήκουν, με συσσωρευμένα αρκετά προβλήματα και μειονεκτήματα.

Τα τελευταία χρόνια όμως, η Κοινότητα έχει επιδείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αντιμετώπιση και επίλυση των προβλημάτων των παραμεθόριων περιοχών, είτε αυτές αποτελούν εσωτερικά σύνορα της, είτε εξωτερικά ως προς αυτή σύνορα. Ο τρόπος με τον οποίο επιλέγει την επίλυση των εν λόγω αδυναμιών, είναι οι ενισχύσεις και ο προγραμματισμός, μέσω Κοινοτικών Πρωτοβουλιών, για την άρση των περιφερειακών ανισοτήτων και ενίσχυση των παραμεθόριων περιοχών σε συνδυασμό με την διασυνοριακή συνεργασία εντός και κυρίως εκτός των συνόρων της.

Παράλληλα όμως με τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες, καθοριστικό ρόλο για την ανάπτυξη των παραμεθόριων περιοχών αναλαμβάνει και η Ελλάδα, με την κατάρτιση ειδικών σχεδίων και κινήτρων που θα ενδυναμώσουν τις δικές της παραμεθόριες περιοχές.

3.2.2 Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Είναι γνωστό ότι η διασυνοριακή συνεργασία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Κοινότητα σε σχέση με τους βασικούς στόχους και πολιτικής της. Στα πλαίσια της Πράσινης και της Λευκής Βίβλου, αναπτύσσονται πρωτοβουλίες συντονισμού προσπαθειών για ταχύρυθμη ανάπτυξη περιοχών και δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Μέσω των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών, χρηματοδοτούνται μέτρα που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα και προωθούν τη διακρατική συνεργασία και τη συγκέντρωση της τεχνογνωσίας σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος.

Ένας από τους βασικούς στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με βάση το άρθρο 130Α της συνθήκης της Ρώμης, αποτελεί η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Προς επίτευξη αυτού του στόχου διοχετεύονται στα κράτη-μέλη, μέσω διαρθρωτικών Ταμείων (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, ΕΓΤΠΕ, και ΧΜΠΑ), πόροι που επιχορηγούν:

A) προγράμματα που απορρέουν από ένα μεσοπρόθεσμο αναπτυξιακό σχεδιασμό του κράτους-μέλους (πρόκειται για προγράμματα του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης), και

B) προγράμματα που προτείνει το κράτος μέλος, ύστερα από σχετική πρωτοβουλία της Κοινότητας και εντός των πλαισίων που αυτή καθορίζει για θέματα που παρουσιάζουν οριζόντιο ενδιαφέρον σε κοινοτικό επίπεδο. Η κατηγορία αυτή των προγραμμάτων, είναι γνωστή με τον τίτλο Κοινοτικές Πρωτοβουλίες (Κωσταρά Μ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Η σημαντικότερη από τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες της πρώτης προγραμματικής περιόδου 1989-93, είναι αναμφίβολα το INTERREG, πρωτοβουλία που εκφράζει την οριζόντια πολιτική της Κοινότητας, για ενίσχυση των παραμεθόριων περιοχών και ανάπτυξη της διασυνοριακής συνεργασίας.

Χαρακτηρίζεται ως η σημαντικότερη για την Ελλάδα τόσο σε σχέση με τους πόρους τους οποίους απορρόφησε (περίπου 250 ΜΕCU κοινοτική επιχορήγηση και σε ποσοστό περίπου το ¼ των συνολικών πόρων που διατέθηκαν για όλα τα Κ.Μ. στην εν λόγω περίοδο), όσο και σε σχέση με τους στόχους στους οποίους απέβλεπε. Οι στόχοι αυτοί προσδιορίζονται στην κοινοτική ανακοίνωση C 215/04/30.8.90 και εστιάζονται:

- Σε άρση των μειονεκτημάτων που χαρακτηρίζουν τις εσωτερικές και εξωτερικές παραμεθόριες περιοχές της Κοινότητας, μειονεκτήματα που απορρέουν κυρίως από την απομόνωσή τους
- Σε ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας στα εσωτερικά σύνορα
- Σε ενίσχυση της προσαρμογής των εξωτερικών παραμεθόριων περιοχών στο νέο ρόλο τους των παραμεθόριων ενός ενοποιημένου χώρου, και
- Σε στήριξη της συνεργασίας με τρίτες χώρες που βρίσκονται στα εξωτερικά σύνορα

Οι κοινοτικές περιοχές της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που τις αφορά αυτή η συνεργασία, είναι οι περιοχές της Βορείου Ελλάδας και της Νοτιοανατολικής Ιταλίας.

Η πρωτοβουλία του προγράμματος INTERREG ξεκίνησε όταν ακόμη η διαδικασία μετάβασης των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης μόλις είχε ξεκινήσει, ενώ η ενοποίηση των δυο Γερμανιών δεν είχε ακόμη πραγματοποιηθεί. Αυτή η πρωτοβουλία είχε αρχικά ως στόχο να μειώσει τον περιφερειακό (και συχνά όχι ανεπτυγμένο) χαρακτήρα των περιοχών που βρίσκονται στα εξωτερικά σύνορα της Κοινότητας. Ήθελε μάλλον να ενώσει τις περιοχές αυτές με τις υπόλοιπες περιοχές της Κοινότητας, παρά να τις ανοίξει προς τους εξωτερικούς εταίρους. Έτσι εξηγείται το γεγονός ότι στην αρχή οι δράσεις σε συνεργασία των συνοριακών περιοχών της Κοινότητας με τις αντίστοιχες περιοχές των τρίτων χωρών ήταν περιορισμένου χαρακτήρα (Πρακτικά Συνεδρίου: Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα Βαλκάνια, 1996, σελ.297).

Παρόλα αυτά, η υλοποίηση ολόκληρου του προγράμματος ήταν πολύ ικανοποιητική και οι απορροφήσεις πλησίασαν το 100% των προϋπολογισμών των μέτρων (Κωσταρά Μ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995). Έτσι, η προσπάθεια αυτής της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας, συνεχίστηκε με την ανακοίνωση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή του INTERREG II. Το INTERREG II κινείται και αυτό μέσα στα πλαίσια του INTERREG I, λαμβάνοντας όμως υπόψη τα νέα δεδομένα του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση καθώς και τις νέες δυνατότητες που προέκυψαν από το άνοιγμα των χωρών της ΚΑΕ. Το πλαίσιο του νέου INTERREG αποσκοπούσε σε:

- Αύξηση της βοήθειας των απομακρυσμένων περιοχών

- Επέκταση της γεωγραφικής επιλεξιμότητας του προγράμματος και σε συγκεκριμένες περιοχές εσωτερικών θαλάσσιων συνόρων
- Όλο και μεγαλύτερη έμφαση σε θέματα Μεσογειακής πολιτικής
- Εξέλιξη των θεμάτων διασυνοριακής συνεργασίας, και
- Άμβλυνση των επιπτώσεων που επέφερε η ενοποίηση της ευρωπαϊκής αγοράς στις εξωτερικές παραμεθόριες περιοχές

Με τα παραπάνω μέτρα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποσκοπούσε, στη δημιουργία πρόσθετων συμπληρωματικών μέτρων, ώστε οι παραμεθόριες περιοχές να αποφύγουν περαιτέρω απόκλιση των μακροοικονομικών τους μεγεθών από τους αντίστοιχους μέσους κοινοτικούς όρους. Έτσι, οι άξονες του προγράμματος που δημιουργήθηκαν, αφορούσαν συνεργασία σε:

- Έργα υποδομών- μεταφορών
- Έργα τηλεπικοινωνιών
- Θέματα περιβάλλοντος
- Θέματα τουρισμού- πολιτισμού
- Θέματα επιχειρηματικού τομέα
- Θέματα κατάρτισης και εξειδίκευσης
- Θέματα υγιεινής

Για τη συμπλήρωση των προγραμμάτων INTERREG, η Επιτροπή, σε συνεργασία με την Ένωση Ευρωπαϊκών Παραμεθόριων Περιοχών, θέσπισε το Lase, που δεν είναι παρά ένα παρατηρητήριο για θέματα που αφορούν τη διασυνοριακή συνεργασία, και το οποίο θα παρέχει υπηρεσίες στήριξης για διασυνοριακές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένης και της πρόσβασης σε παροχή συμβουλών και βοήθειας από εμπειρογνώμονες, καθώς επίσης και σε δίκτυο δεδομένων και σε εργαστήρια κατάρτισης.

Παράλληλα με τις παραπάνω Κοινοτικές Πρωτοβουλίες, υπήρξαν και άλλα προγράμματα άμεσα σχετιζόμενα με την ανάπτυξη των παραμεθόριων περιοχών, όπως το ECOS- Overture, το PHARE, και το κείμενο «Ευρώπη 2000».

Το indirect PHARE: Πρόκειται για ένα πρόγραμμα, το οποίο δεν αφορά αποκλειστικά την Κοινότητα. Αποβλέπει στη διασυνοριακή- διαβαλκανική συνεργασία, και περιλαμβάνει παρεμβάσεις στις χώρες της Κεντρικής Ανατολικής Ευρώπης, με χρηματοδότηση έργων κοινού ενδιαφέροντος μεταξύ κοινοτικών και όμορων κρατών. Σε γενικές γραμμές δηλαδή, έχει ως σκοπό την προώθηση ενεργειών στην άλλη πλευρά των συνόρων, με τον όρο ότι οι ενέργειες αυτές, θα τύχουν άμεσης ανταπόκρισης από τις ενδιαφερόμενες χώρες.

Σχεδόν παραπλήσιο με το παραπάνω πρόγραμμα και με σκοπό τη διασυνοριακή συνεργασία, είναι και το ECOS- Overture.

Το πρόγραμμα ECOS (Σύστημα Συνεργασίας των Ευρωπαϊκών Πόλεων), προέκυψε σαν ανάγκη ανάληψης αντίστοιχων πρωτοβουλιών, μετά τα γεγονότα του 1989 στην Ανατολική Ευρώπη. Αποτελέσε μια πρωτοβουλία του Συμβουλίου των Περιφερειών και Κοινοτήτων της Ευρώπης, το οποίο εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 10 Δεκεμβρίου 1991.

Στόχος του ECOS, είναι η προαγωγή της συνεργασίας μεταξύ των πόλεων και των περιφερειών της Κοινότητας (ιδιαίτερα των λιγότερο προνομιούχων (στόχος 1)) και των ομολόγων τους στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη.

Αυτή η περιφερειακή συνεργασία θεωρήθηκε ως μέσο επίτευξης πολιτικής και κοινωνικής σταθερότητας. Το πρόγραμμα ECOS αντικατοπτρίζει τη βασική σκέψη των εμπνευστών του, ότι δηλαδή δεν μπορεί να υπάρξει ανάπτυξη χωρίς σταθερότητα και ότι η σταθερότητα, επιτυγχάνεται μέσω της τοπικής δημοκρατίας και της ισότητας μεταξύ των διαφορετικών βαθμίδων εξουσίας (Brunois I., Πρακτικά Συνεδρίου: Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα Βαλκάνια, 1996).

Η ανταλλαγή εμπειριών, η μεταφορά τεχνογνωσίας σχετικά με τη διαχείριση των δημόσιων υπηρεσιών και των τοπικών οικονομιών, η εκπαίδευση των εκλεγμένων τοπικών αρχών και των δημοσίων υπαλλήλων αποτελούν προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ενός δημοκρατικού πνεύματος (Brunois I., Πρακτικά Συνεδρίου: Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα Βαλκάνια, 1996).

Αυτή η συνεργασία επιτρέπει μια εταιρική σχέση πιο ευρεία και πολυμερή, στα πλαίσια της διασυνοριακής συνεργασίας. Μπορεί κατά συνέπεια να ενθαρρύνει και να καταστήσει δυνατή, μέσω της δημιουργίας δεσμών με την Κοινότητα, μια συνεργασία μεταξύ των ίδιων των ανατολικοευρωπαϊών εταίρων.

Σε αντιστοιχία, το πρόγραμμα *Ouverture*, που είναι ένα πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας συγχρηματοδοτούμενο από την DG XVI, στοχεύει στη δημιουργία ενός δικτύου δεσμών συνεργασίας μεταξύ περιοχών στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη. Σκοπός του προγράμματος είναι να βοηθήσει περιοχές της Κεντρικής Ευρώπης, στις κινήσεις τους προς την αποκεντρωμένη κυβέρνηση ελεύθερης οικονομίας. Ταυτόχρονα ελπίζεται ότι θα προαγάγει την ενσωμάτωση των φτωχότερων και περιφερειακών περιοχών της ίδιας της Κοινότητας.

Η συνεργασία, που χρηματοδοτείται μέσω του ECOS και του *Ouverture*, επιτρέπει τη στήριξη των δράσεων υπέρ των, αλλά επίσης στηρίζει την ανταλλαγή εμπειριών για την προαγωγή της τοπικής δημοκρατίας, του αστικού σχεδιασμού, του τουρισμού και του περιβάλλοντος, της διαχείρισης των πηγών ενέργειας και των αποβλήτων. Όμως ένα από τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του ECOS- *Ouverture*, αφορά την έλλειψη χρηματοδότησης των ανατολικοευρωπαϊών εταίρων.

Παράλληλα με τα παραπάνω, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα προχώρησε και στη διατύπωση ενός κειμένου πολιτικής, το οποίο έχει γίνει γνωστό ως «Ευρώπη 2000» και στο οποίο δίνεται έμφαση σε τρεις περιοχές δράσεις:

- Διασυνοριακή Συνεργασία
- Δι-εθνική (transnational) Συνεργασία
- Νέες γεωγραφικές περιοχές ολοκλήρωσης

Το πρόγραμμα «Ευρώπη 2000», αποτέλεσε το πλαίσιο στο οποίο έλαβε χώρα η έρευνα της Κοινότητας σχετικά με τις προοπτικές εξέλιξης του κοινοτικού χώρου προκειμένου να παράσχουν στους υπευθύνους της εδαφικής διαχείρισης ένα γενικό πλαίσιο προγραμματισμού των δράσεών τους. Το «Ευρώπη 2000» ολοκληρώθηκε με την έκδοση των μελετών σχετικά με τις περιφερειακές οντότητες, όπως για παράδειγμα

αυτή της ανατολικής ή κεντρικής Μεσογείου, αλλά και μελετών σχετικά με τα αποτελέσματα του ανοίγματος του κοινοτικού χώρου προς την Ανατολική Ευρώπη.

Η επιτροπή πρόκειται να ετοιμάσει μια δεύτερη μελέτη «Ευρώπη 2000», η οποία μέσα στο νέο πλαίσιο της μετάβασης των ΧΚΑΕ προς τη δημοκρατία, θα αναφέρεται σε θέματα σχετικά με το σύνολο του ευρωπαϊκού χώρου, ιδιαίτερα προκειμένου να φωτίσει τα προβλήματα υποβάθμισης των περιοχών και των ελλείψεων στην υποδομή τους.

Ακόμη υπάρχει και το πρόγραμμα BAL.CI.CO.S. (Σύστημα Συνεργασίας των Βαλκανικών Πόλεων) που ξεκίνησε με την πρωτοβουλία του ΚΕΔΚΕ και με τη βοήθεια του FEMP (Ισπανική Ομοσπονδία Πόλεων και Επαρχιών). Το εν λόγω πρόγραμμα αποτελεί πιλοτικό πρόγραμμα το οποίο χρηματοδοτήθηκε από το ECOS, στο πλαίσιο του οποίου πραγματοποιήθηκε συνέδριο στη Θεσσαλονίκη, με θέμα την περιφερειακή συνεργασία στα Βαλκάνια και την τοπική αυτοδιοίκηση και στο οποίο συστάθηκε διαρκής επιτροπή από τους δημάρχους των πρωτεύουσών των χωρών της βαλκανικής χερσονήσου. Το BAL.CI.CO.S είναι ένα φιλόδοξο πρόγραμμα και στοχεύει σε περιοχές όπου υπάρχουν ακόμη εντάσεις.

Τέλος, άλλα σχετικά προγράμματα τα οποία ασχολούνται με τις παραμεθόριες περιοχές, είτε μέσω διασυνοριακής συνεργασίας, είτε ως αυτόνομες περιοχές, είναι το Regen σχετικό με διαπεριφερειακά δίκτυα και το Regis, σχετικό με την άρση της απομόνωσης των ιδιαίτερα απομακρυσμένων περιοχών.

3.2.3 Ο κρατικός προγραμματισμός για τις Παραμεθόριες Περιοχές (Νόμος 2601/98)

Όσον αφορά τώρα, τον κρατικό προγραμματισμό για τις εν λόγω περιοχές, πέρα από τα μεγάλα έργα που πραγματοποιούνται στις περιοχές αυτές και τα οποία γίνονται στο πλαίσιο της γενικότερης ανάπτυξης της Ελλάδας (π.χ. Εγνατία Οδός, λιμάνι Ηγουμενίτσας), σημαντική πολιτική παρέμβαση αποτελεί και ο τελευταίος αναπτυξιακός νόμος 2601/98, περί ενίσχυσης ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας.

Σκοπός του εν λόγω νόμου είναι η ανάπτυξη των ιδιωτικών επενδύσεων στην Ελλάδα και μέσω αυτών:

- Η συμβολή στην επίτευξη των στόχων της περιφερειακής ανάπτυξης
- Η αύξηση των θέσεων απασχόλησης
- Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων
- Η αναδιάρθρωση τομέων και κλάδων της παραγωγής
- Η αξιοποίηση επιχειρηματικών ευκαιριών στον ελληνικό και τον ευρύτερο διεθνή χώρο
- Η συμβολή στην προστασία του περιβάλλοντος και την εξοικονόμηση ενέργειας

Για την πραγματοποίηση των παραπάνω στόχων, παρέχονται διάφορες ενισχύσεις σε επιχειρήσεις, προγράμματα και επιχειρηματικά σχέδια. Οι εν λόγω ενισχύσεις είναι οι εξής:

- Επιχορήγηση που συνίσταται στη δωρεάν παροχή από το Δημόσιο, χρηματικού ποσού για την κάλυψη τμήματος της ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης ή του επιχειρηματικού σχεδίου
- Επιδότηση των τόκων που συνίσταται στην κάλυψη από το Δημόσιο, τμήματος των καταβαλλόμενων τόκων των μεσομακροπρόθεσμων δανείων τετραετούς τουλάχιστον διάρκειας, που λαμβάνονται για την υλοποίηση της ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης
- Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνίσταται στην κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση της χρήσης καινούργιου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού
- Φορολογική απαλλαγή ύψους μέχρι ενός ποσοστού ή του συνόλου της αξίας της πραγματοποιούμενης και ενισχυόμενης δαπάνης της επένδυσης, ή και της αξίας της χρηματοδοτικής μίσθωσης καινούργιου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού του οποίου αποκτάται η χρήση

- Ειδικά κίνητρα, πέραν των ανωτέρω, για ιδιαιζόντως σημαντικές βιομηχανικές, μεταλλευτικές και τουριστικές επενδύσεις, ύψους άνω των 25 δισ. Δρχ. που προέβλεπαν οι διατάξεις του νόμου 4171/1961 περί λήψεως γενικών μέτρων για την υποβοήθηση των αναπτύξεων της οικονομίας της χώρας

Για την εφαρμογή των παραπάνω διατάξεων του εν λόγω νόμου, η Επικράτεια κατανέμεται σε 4 περιοχές, από τις οποίες η Δ περιοχή περιλαμβάνει όλες τις παραμεθόριες περιοχές της Ελλάδας. Έτσι, η περιοχή αυτή, περιλαμβάνει τους Νομούς Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου, τις ΒΙ.ΠΕ., Ε.Τ.Π.Α. της περιφέρειας Ηπείρου, τα νησιά της Ελληνικής Επικράτειας με πληθυσμό μέχρι 3.100 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 1991, τα νησιά της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, τη νήσο Θάσο, το νομό Δωδεκανήσου, πλην της περιοχής που καθορίζεται από την υπουργική απόφαση του γενικού πολεοδομικού σχεδίου της πόλης της Ρόδου, και την παραμεθόριο ζώνη του ηπειρωτικού τμήματος της χώρας σε απόσταση 20 χλμ. από τα σύνορα, στην οποία εντάσσονται και οι δήμοι ή οι κοινότητες, των οποίων τα διοικητικά όρια τέμνονται από τη ζώνη αυτή.

Για τις παραπάνω περιοχές, οι απαλλαγές και οι ενισχύσεις που ισχύουν, είναι οι μεγαλύτερες από τις υπόλοιπες περιοχές Α, Β, Γ, με ιδιαίτερα μεγάλα ποσοστά, τα οποία μερικές φορές αγγίζουν και το 100%. Συνήθως, το ποσοστά επιχορήγησης, επιδότησης τόκων διαφόρων δραστηριοτήτων και ενεργειών, ανέρχεται στο 40%, ή και 60% του συνόλου.

3.3 Οι Σχέσεις της Ελλάδας με τις Βαλκανικές Χώρες

3.3.1 Εισαγωγή

Η περιοχή των Βαλκανίων αποτελεί μια πολυτάραχη περιοχή με διαρκείς ανακατατάξεις και με μεγάλη αστάθεια και ένταση, ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση των πρώην ανατολικών καθεστώτων. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η γενική οικονομική κατάσταση σε όλες τις Βαλκανικές χώρες (εκτός της Ελλάδας) είναι ιδιαίτερα δυσμενής, ενώ την εικόνα αυτή έρχεται να ολοκληρώσει και η πρόσφατη ένταση που δημιουργήθηκε από τον πόλεμο στο Κοσσυφοπέδιο.

Με δεδομένη την παραπάνω κατάσταση, ίσως είναι η μοναδική ευκαιρία της Ελλάδας να θέσει ως στόχο, την οικονομική της ανάπτυξη μέσα από την δημιουργία διασυνοριακής συνεργασίας και υπηρεσιών που θα απευθύνονται έξω από τα σύνορά της, με κύριο στόχο το Βαλκανικό χώρο, καθώς επίσης και να επιδιώξει να αναλάβει ευθύνες χάραξης μιας πολιτικής που θα εξασφαλίζει την οριστική σταθεροποίηση και ειρήνη στα Βαλκάνια.

3.3.2 Η πολιτικο-οικονομική κατάσταση στα Βαλκάνια

Είναι γεγονός ότι το πέρασμα από τον υπαρκτό σοσιαλισμό στην οικονομία της Αγοράς, επέφερε σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομία των Κεντρικών και Ανατολικών Ευρωπαϊκών Χωρών. Το 1997 από το σύνολο των χωρών σε μετάβαση, μόνο οι χώρες της Κεντρικής Ευρώπης επανέκτησαν ως ομάδα το επίπεδο Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) του 1989, ενώ οι υπόλοιπες χώρες (Βαλκανικές, Βαλτικές, μέλη Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Χωρών), εξακολουθούν να έχουν επίπεδα ΑΕΠ που είναι

από 25% έως 50% χαμηλότερα από αυτά του 1989. Έτσι, σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, νέες διαιρέσεις έρχονται να αντικαταστήσουν τις παλιές, καθώς παρατηρείται μια σημαντική απόκλιση στα επίπεδα και στους ρυθμούς ανάπτυξης μεταξύ των χωρών της Ανατολής και της Δύσης.

Σύμφωνα με τελευταίες εργασίες που έχουν γίνει, ενώ οι Μεσογειακές χώρες της ΕΕ (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία) βρίσκονται στο 60% περίπου του κατά κεφαλή ΑΕΠ της ΕΕ με διαχρονικές τάσεις μείωσης της διαφοράς, οι μεταβατικές χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και των Βαλκανίων βρίσκονται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα. Επιπλέον, μεταξύ των δυο τελευταίων ομάδων υπάρχουν σημαντικές διαφορές. Οι μεν χώρες της Κεντρικής Ευρώπης βρίσκονται περίπου στο 20% του Κοινοτικού κατά κεφαλή ΑΕΠ με τάσεις παραπέρα σύγκλισης, οι δε χώρες της Βαλκανικής βρίσκονται κάτω από το 10% του κατά κεφαλή κοινοτικού ΑΕΠ και χαρακτηρίζονται από συνεχιζόμενες τάσεις απόκλισης. Επομένως, με αυτά τα στοιχεία και βάση μιας πρόσφατης εκτίμησης (Πετράκος, 2000), οι Βαλκανικές χώρες θα χρειαστούν διπλάσιο χρόνο από τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης για να προσεγγίσουν το 75% του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ.

Η κατάσταση αυτή των Βαλκανικών Χωρών, όπως παραπάνω αδρά περιγράφεται, οφείλεται σε διάφορους παράγοντες. Πρώτον, οι χώρες με έντονη εξάρτηση των οικονομικών τους σχέσεων από τις άλλες σοσιαλιστικές χώρες-μέλη της ΚΟΜΕΚΟΝ και ιδιαίτερα της Σοβιετικής Ένωσης, επηρεάστηκαν πιο έντονα και πιο αρνητικά από τη συνολική κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ, από ότι οι χώρες που είχαν ήδη αρχίσει από τη δεκαετία του 1980 να αναπτύσσουν σχέσεις με τη Δύση. Στην πρώτη κατηγορία βρίσκονται όλες οι χώρες που προέρχονται από την πρώην Σοβιετική Ένωση (Βαλτικές και χώρες της ΚΑΚ) και από τις Ευρωπαϊκές η Βουλγαρία, ενώ στη δεύτερη η Κεντρική Ευρώπη (κυρίως Ουγγαρία και Πολωνία) και η Πρώην Γιουγκοσλαβία (κυρίως το βόρειο τμήμα της). Δεύτερον, οι Βαλκανικές οικονομίες, ως σύνολο χαρακτηρίζονται από μια μεγάλη εξάρτηση της παραγωγής και της απασχόλησης από τον πρωτογενή τομέα, γεγονός που παραπέμπει σε παρωχημένα (για Ευρωπαϊκές χώρες) στάδια ανάπτυξης και δυσκολεύει την προσαρμογή τους στα σύγχρονα διεθνή δεδομένα. Τέλος, τρίτον, στην οικονομική αυτή ατροφία και συρρίκνωση των Βαλκανικών χωρών, συνέβαλαν κατά πολύ αφενός οι πάσης φύσης συρράξεις και συγκρούσεις που έχουν καταγραφεί στην μετά το 1989 εποχή, τόσο στην Ευρώπη, όσο

και στην πρώην Σοβιετική Ένωση και αφετέρου ο κατακερματισμός του οικονομικού χώρου σε μικρά με βάση τα διεθνή δεδομένα κράτη με προβληματικές σε παλλές περιπτώσεις γειτονίας.

Πιο συγκεκριμένα, οι συγκρούσεις και οι πόλεμοι που έχουν ξεσπάσει στην περιοχή του Καυκάσου και τα Βαλκάνια, με αφορμή κινήματα απόσχισης, μειονοτικά ζητήματα ή συνοριακές διευθετήσεις, επηρέασαν τις άμεσα ή έμμεσα εμπλεκόμενες χώρες στο Βαλκανικό χώρο. Πρώτον, με πολύ άμεσο τρόπο, καταστρέφοντας το παραγωγικό και ανθρώπινο δυναμικό καθώς και τον τεχνικό και κοινωνικό εξοπλισμό των εμπλεκόμενων χωρών. Το γεγονός αυτό, όπως οι περιπτώσεις της Βοσνίας και του Κοσσυφοπεδίου δείχνουν, οδηγεί σε μια καθολική αναπτυξιακή οπισθοδρόμηση σε όλα τα επίπεδα που θα πάρει πολύ καιρό να ξεπεραστεί. Δεύτερον, με έμμεσο τρόπο, επηρεάζει τις γειτονικές, αλλά μη εμπλεκόμενες χώρες, δημιουργώντας αβεβαιότητα και αρνητικές προσδοκίες για τις προοπτικές της περιοχής ως σύνολο και αποτρέποντας ή αναβάλλοντας επενδυτικά σχέδια, μειώνοντας τις εμπορικές ανταλλαγές και τον διεθνή τουρισμό, επηρεάζοντας τις ροές κεφαλαίων ή και βασικά μακροοικονομικά μεγέθη που εξαρτώνται από αυτές, όπως τα επιτόκια. Οι επιπτώσεις των συγκρούσεων της Βοσνίας και του Κοσσυφοπεδίου στην Ελληνική οικονομία (κόστος εξαγωγών, μείωση τουριστικών ροών, αβεβαιότητα στις χρηματαγορές) είναι ενδεικτικές του έμμεσου κόστους των συγκρούσεων.

3.3.3 Ο ρόλος της Ελλάδας στα Βαλκάνια

Η Ελλάδα πρέπει να συνειδητοποιήσει επείγοντως τις αλλαγές που γίνονται γύρω της, να αντιληφθεί τις νέες και επιτακτικές ανάγκες που δημιουργούνται στο γεωγραφικό χώρο που πάντα ήταν η κοιτίδα του Ελληνισμού και να αναλάβει ταυτόχρονα και την ευθύνη για την χάραξη μιας στρατηγικής που θα εξασφαλίσει την οριστική σταθεροποίηση και ειρήνη στα Βαλκάνια. Ειδάλλως, πολύ πιθανόν να χάσει ίσως τη μοναδική της ευκαιρία να μπει ισότιμα στην κατηγορία των ανεπτυγμένων εκείνων χωρών που θα έχουν κάποιο σημαντικό ρόλο και προοπτική.

Η Ενωμένη Ευρώπη, έχει σήμερα επείγουσα ανάγκη να συσπειρώσει κοντά της τις υπόλοιπες αγορές της Αν. Ευρώπης, αναλαμβάνοντας πολιτικές και αναπτυξιακές πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση αυτή. Η Ελλάδα έχει τις καλύτερες προϋποθέσεις και τις μεγαλύτερες δυνατότητες επιτυχίας, για να καλύψει το φανερό γεωοικονομικό και γεωπολιτικό κενό στα Βαλκάνια και να αναλάβει για λογαριασμό της Κοινότητας, πρωτοβουλίες οι οποίες τελικά θα την αναδείξουν σε έναν πολύτιμο διαμεσολαβητή μεταξύ της ΕΕ και των Βαλκανικών χωρών.

Το γεγονός είναι ότι όλες οι Β.Χ., έχουν σήμερα ανάγκη ενός ριζικού εκσυγχρονισμού του Κράτους, των Θεσμών τους και της Οικονομίας τους. Οι οικονομίες του είναι συμπληρωματικές με την Ελληνική (Ευθυμιάδης Ν.-Η Ελλάδα και ο Κόσμος- 1993-94). Η Ελλάδα μπορεί να τους βοηθήσει αποτελεσματικά με την εισαγωγή νέων τεχνικών, νέας τεχνολογίας και εκπαίδευσης, ενώ η ελληνική επιχειρηματική υποδομή, σε προϊόντα και υπηρεσίες είναι απαραίτητη και μπορεί να αποτελέσει πρότυπο για συνεργασίες.

Σε αντάλλαγμα οι Β.Χ. διαθέτουν αξιόλογες μονάδες βαριάς και ενδιάμεσης βιομηχανίας που λείπουν από την Ελλάδα. Διαθέτουν ακόμη έναν μεγάλο αριθμό επιστημόνων και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό που θα μπορούσε θαυμάσια να απασχοληθεί παραγωγικά από Ελληνικές επιχειρήσεις στις Βαλκανικές χώρες. Τέλος, οι Βαλκανικές χώρες, έχουν ανάγκη από έναν φερέγγυο εταίρο τους, ο οποίος θα αναλάβει τον ρόλο της προώθησης και υποστήριξης των Βαλκανικών θέσεων.

Είναι επιτέλους καιρός η Ελλάδα να συνειδητοποιήσει ότι, τα Βόρεια σύνορά της δεν είναι γραμμές τερματισμού και περιορισμού των δυνατοτήτων ανάπτυξής της. Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, η Ελλάδα ξανάγινε μέρος των Βαλκανίων με τις πατροπαράδοτες σχέσεις και επιρροές που ιστορικά είχαν οι χώρες γύρω από τη Μαύρη Θάλασσα. Δεν είναι καθόλου δύσκολο να καταλάβουμε ότι ολόκληρη η περιοχή χρειάζεται επείγοντως μια ειρηνική δύναμη με σύγχρονη Δυτική υποδομή, με γνώσεις και ειλικρινή ενδιαφέροντα για την ανάπτυξή της.

Τέλος, η οικονομική επέκταση της Ελλάδας στα Βαλκάνια έχει και μια ακόμη διάσταση. Δίνει μια άλλη «δυναμική» στο αναπτυξιακό μοντέλο που προβάλλουμε και διαπραγματευόμαστε με την Κοινότητα για τη χώρα μας. Η μεθοδική και προσεκτική σύνδεση του Ελληνικού αναπτυξιακού προγράμματος με την προοπτική επέκτασης των

αποτελεσμάτων του και στη Βαλκανική μας ενδοχώρα, δίνει αυτόματα στην Ελλάδα μεγαλύτερες δυνατότητες να αντλήσει τους πόρους που είναι απαραίτητοι για τη δραστική ανάπτυξη της δικής μας οικονομίας.

Η επέκταση της Ελλάδας στις Βαλκανικές χώρες, έχει πολλαπλασιαστικά οφέλη: αφενός μεν άμεσα οφέλη από τις οικονομικές συναλλαγές, τις συνεργασίες και τις επενδύσεις, έχει όμως και μεγάλα έμμεσα οφέλη από την επέκτασή της αυτή. Ένα τέτοιο μεγάλο έμμεσο όφελος, είναι η βελτίωση της διαπραγματευτικής μας ικανότητας για Κοινοτικούς πόρους για έργα υποδομής, όπως ήδη αναφέρθηκε.

3.3.4 Το ιστορικό της Βαλκανικής συνεργασίας.

Η ιδέα της Βαλκανικής συνεργασίας έχει βαθιές ιστορικές ρίζες που ανάγονται στην εποχή του Βυζαντίου και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ιδέα αυτή προωθήθηκε από το Ρήγα Φεραίο και άλλους στοχαστές και πολιτικούς των Βαλκανίων. Έκτοτε, η προσπάθεια για τη διαμόρφωση μιας στενότερης συνεργασίας πέρασε διάφορες φάσεις, ιδιαίτερα στη μεταπολεμική περίοδο (Κολίτσης, 1999).

Ως πρώτη φάση μπορεί να χαρακτηριστεί η περίοδος 1945-1974. Στη περίοδο αυτή εμφανίστηκαν διάφορα σχέδια για Βαλκανική Ομοσπονδία, η τριμερής βαλκανική συμμαχία Γιουγκοσλαβίας- Ελλάδας- Τουρκίας (1953-1955), οι πρωτοβουλίες για αποπυρηνικοποιημένη Βαλκανική (1957-1967) και οι διάφορες πρωτοβουλίες, ιδέες και προτάσεις για την ανάπτυξη της πολυμερούς οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των Βαλκανικών χωρών. Όμως η υλοποίηση και τα αποτελέσματα της πολυμερούς βαλκανικής συνεργασίας είναι περιορισμένα στην εν λόγω περίοδο (Μπαμπανάσης, 1997).

Η δεύτερη φάση είναι η περίοδος 1975- 1988. Το 1975-1976 για πρώτη φορά από τον πόλεμο γίνεται δυνατή η έναρξη μιας πολυμερούς διακρατικής συνεργασίας με συμμετοχή όλων των Βαλκανικών χωρών, πλην της Αλβανίας. Η νέα φάση εκδηλώνεται με την ελληνικής έμπνευσης συνάντηση των Αθηνών για οικονομικά και τεχνικά θέματα, που πραγματοποιείται το 1976 και που είχε ξεκινήσει με αρκετές

φιλοδοξίες. Η διαδικασία αυτή όμως υπονομεύεται από την Πρώην Σοβιετική Ένωση διαμέσου της συμμάχου της Βουλγαρίας. Έτσι, τόσο τα αποτελέσματα της συνάντησης, όσο και η μετέπειτα συνέχεια της διαδικασίας (follow up) ήταν εξαιρετικά περιορισμένα και το βασικό τους επίτευγμα ήταν ότι δεν διακόπηκαν εντελώς. Οι προσπάθειες για πολυμερή συνεργασία συνεχίζονται και στην περίοδο 1975- 1977 (Μπαμπανάσης, 1997).

Το 1988 αρχίζει μια τρίτη φάση με κύριο χαρακτηριστικό τη θεσμοθέτηση της πολυμερούς βαλκανικής συνεργασίας. Η έναρξη γίνεται στη διάσκεψη υπουργών εξωτερικών των έξι βαλκανικών χωρών (Ελλάδας, Γιουγκοσλαβίας, Αλβανίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας και Τουρκίας) που πραγματοποιήθηκε στο Βελιγράδι το Φεβρουάριο του 1988. Το κοινό ανακοινωθέν περιλαμβάνει την επιβίωση της πολιτικής θέλησης της συνεργασίας τους στη βάση του σχεδιασμού των κλασικών αρχών των διεθνών σχέσεων. Σημειώνεται ότι η πρόοδος στη συνεργασία θα επιτευχθεί με συνεχείς προσπάθειες, με μια σταδιακή και ρεαλιστική προσέγγιση και με την πεποίθηση ότι η βελτίωση στο επίπεδο των διμερών σχέσεων θα έχει θετικές επιπτώσεις στην παμβαλκανική συνεργασία. Επίσης, υπογραμμίζεται η σημασία της ανθρωπιστικής πλευράς της βαλκανικής συνεργασίας και αναφέρονται πολυάριθμοι τομείς οικονομικής και άλλης συνεργασίας. Ένα από τα νέα στοιχεία του κοινού ανακοινωθέντος είναι η θεσμοθέτηση των διαδικασιών για την προώθηση της διαβαλκανικής συνεργασίας. Έτσι συμφωνείται να γίνονται περιοδικές συναντήσεις των υπουργών εξωτερικών, υιοθετείται ο θεσμός των τακτικών συναντήσεων υψηλών αξιωματούχων των υπουργείων εξωτερικών, συνιστάται η σύγκλιση συνάντησης των υπουργών οικονομίας κ.λ.π.. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τον Φεβρουάριο του 1988 μέχρι το τέλος του 1989 πραγματοποιήθηκαν 22 βαλκανικές συναντήσεις σε κυβερνητικό επίπεδο (Μπαμπανάσης, 1997).

Μετά το 1988 σημειώθηκε μια ορισμένη πρόοδος στην ανάπτυξη της διμερούς και πολυμερούς συνεργασίας μεταξύ των Β.Χ.. Όμως τα πρακτικά αποτελέσματα στον τομέα της πολυμερούς βαλκανικής συνεργασίας είναι περιορισμένα και στην εν λόγω φάση. Μεταξύ των αιτίων συγκαταλέγονται οι ριζικές εσωτερικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που έγιναν στις περισσότερες βαλκανικές χώρες, η διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, η ενίσχυση του δυτικού προσανατολισμού των Βαλκανικών Χωρών και η δημιουργία ορισμένων νέων προβλημάτων στις σχέσεις ορισμένων Βαλκανικών

Χωρών. Η νέα κατάσταση ευνόησε τη δημιουργία της Οικονομικής Συνεργασίας του Εύξεινου Πόντου, που προωθεί και την πολυμερή διαβαλκανική συνεργασία.

Παρόλα αυτά όμως, στην περίοδο που διανύουμε, το επίπεδο συνεργασίας μεταξύ των Βαλκανικών Χωρών, δεν είναι το επιθυμητό, με δεδομένα τα πλεονεκτήματα τα οποία θα μπορούσε κάθε οικονομία να αποκομίσει από τη συνεργασία της με τις γειτονικές της χώρες.

Αναλυτικότερα, το επίπεδο συνεργασίας μεταξύ των Βαλκανικών Χωρών περιγράφεται από τους παρακάτω πίνακες, οι οποίοι αφορούν τις εμπορικές σχέσεις των Βαλκανικών χωρών μεταξύ τους και ως προς την Ε.Ε.:

Πίνακας 17: Μερίδιο εξαγωγών μεταξύ των Βαλκανικών Χωρών (1997)

Χώρες	Αλβανία	Βοσνία	Βουλγαρία	Κροατία	FYROM	Ελλάδα	Ρουμανία	Σερβία	Σλοβενία	Τουρκία	Βαλκάνια	ΕΕ
Βουλγαρία	0.5	0.1		0,3	2,0	8,8	1,4	0,0	0,2	9,9	23,1	45,0
Κροατία	0.1	15.0	0.2		1,8	0,3	0,3	0,0	12,2	0,2	30,3	51,3
FYROM	1.1	0.1	1.9	3,5		1,7	0,4	10,1	4,7	2,5	25,9	43,1
Ελλάδα	1.7	0.0	2.0	0,2	0,4		1,9	0,3	0,2	4,5	11,2	54,7
Ρουμανία	0.0	0.1	0.7	0,2	0,1	2,1		0,2	0,2	4,2	7,9	56,6
Σλοβενία	0.1	3.4	0.2	10,0	0,31,8	0,3	0,3	1,3		0,4	17,8	63,6
Τουρκία	0.2	0.1	0.7	0,1	0,3	1,1	1,4	0,2	0,1		4,2	46,7

Πηγή: PACIS-Defense Analyses Institute

Πίνακας 18: Μερίδιο εισαγωγών μεταξύ των Βαλκανικών Χωρών (1997)

Χώρες	Αλβανία	Βοσνία	Βουλγαρία	Κροατία	FYROM	Ελλάδα	Ρουμανία	Σερβία	Σλοβενία	Τουρκία	Βαλκάνια	ΕΕ
Βουλγαρία	0,0	0,0		0,2	0,6	4,9	1,4	0,0	0,2	2,5	9,8	41,9
Κροατία	0,0	1,5	0,2		0,5	0,3	0,3	0,0	8,3	0,3	11,4	59,4
FYROM	0,2	0,1	5,3	4,7		2,0	0,7	11,4	9,1	4,7	38,2	41,5
Ελλάδα	0,1	0,0	1,5	0,1	0,1		0,7	0,0	0,1	1,2	3,7	67,9
Ρουμανία	0,0	0,1	0,5	0,1	0,0	1,7		0,1	0,2	1,9	4,6	52,5
Σλοβενία	0,0	0,3	0,2	5,0	0,6	0,2	0,2	0,4		0,5	7,3	67,4
Τουρκία	0,0	0,0	0,8	0,0	0,1	0,9	0,8	0,1	0,1		2,7	51,0

Πηγή: PACIS-Defense Analyses Institute

Επομένως, από τους παραπάνω πίνακες, παρατηρούμε ότι οι Β.Χ., παρά το γεγονός της γειννιάσής τους και παρά τις ομοιότητες που παρουσιάζουν στο αναπτυξιακό τους επίπεδο, στις πολιτισμικές και καταναλωτικές προτιμήσεις, οι εμπορικές τους σχέσεις, διατηρούνται σε πολύ χαμηλό επίπεδο. Για παράδειγμα, η Βουλγαρία, εξάγει μόνο 2% από τις συνολικές της εξαγωγές στο FYROM και μόνο 1.4% στη Ρουμανία. Κατά τον ίδιο τρόπο, η Τουρκία εξάγει μόνο 0.7% από τις συνολικές της εξαγωγές στη Βουλγαρία και 1.1% στην Ελλάδα. Οι χώρες με τη μικρότερη συμμετοχή στις ενδοβαλκανικό εμπορικές σχέσεις, είναι η Τουρκία, η Ρουμανία και η Ελλάδα με μερίδιο μόλις 4.2%, 7.9% και 11.2% αντίστοιχα για εξαγωγές στις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες και 2.7%, 4.6% και 3.7% για εισαγωγές από τις Β.Χ.. Αντίθετα, οι χώρες με το υψηλότερο μερίδιο συμμετοχής στις ενδοβαλκανικές εμπορικές συναλλαγές, είναι η Κροατία, το FYROM και η Βουλγαρία με 30.3%, 25.9% και 23.1% (εξαγωγές) και 11.4%, 38.2% και 9.8% (εισαγωγές) αντίστοιχα.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί, ότι η γεωγραφική θέση της κάθε χώρας ως προς τον Βαλκανικό χώρο, επηρεάζει άμεσα τις διασυνοριακές της συναλλαγές με τις υπόλοιπες Β.Χ.. Γι' αυτό και οι περιφερειακές χώρες όπως Τουρκία και Ρουμανία έχουν τα χαμηλότερα μερίδια συναλλαγών, ενώ αντίθετα, οι κεντρικές χώρες όπως η Βουλγαρία και το FYROM έχουν τα υψηλότερα μερίδια διασυνοριακών συναλλαγών. Ακόμη, πρέπει να επισημανθεί ότι ο λόγος για τον οποίο οι Β.Χ. (εκτός FYROM) έχουν υψηλότερα μερίδια εξαγωγών από ότι εισαγωγών από τις υπόλοιπες Β.Χ., έχει να κάνει με το γεγονός ότι αυτές βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση σε εισαγωγές από ήδη ανεπτυγμένες χώρες.

3.3.5 Οι προοπτικές συνεργασίας

Η Ελλάδα, στο σύνολό της, αποτελεί μια ιδιαίτερη περιοχή σε σχέση με την υπόλοιπη Κοινότητα. Είναι η πιο απομακρυσμένη χώρα από τα βασικά κέντρα οικονομικής δραστηριότητας και λήψης αποφάσεων της Κοινότητας.

Η Ελλάδα ωστόσο, κατέχει μια σημαντική θέση- κλειδί στην Κεντρική Μεσόγειο, μιας και βρίσκεται στο σταυροδρόμι της Ανατολής με τη Δύση και της Βαλτικής με τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο.

Επιπλέον, είναι το μόνο κράτος μέλος της Κοινότητας στην περιοχή των Βαλκανίων και μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο στην αντιπροσώπευση και την προώθηση των κοινοτικών συμφερόντων στα Βαλκάνια. Ειδικότερα:

Όσον αφορά τα εσωτερικά σύνορα, η Ελλάδα δεν έχει τέτοια σύνορα με κανένα άλλο κράτος- μέλος της Κοινότητας. Το γεγονός αυτό αυξάνει την απομόνωσή της και περιορίζει τις πιθανότητες συνεργασίας της με άλλες περιφέρειες της Κοινότητας.

Αντίθετα, τα εξωτερικά σύνορα της Ελλάδας συμπίπτουν με τα εξωτερικά σύνορα της Κοινότητας, γεγονός το οποίο δημιουργεί την ανάγκη, από τη μια πλευρά, παρεμβάσεων για τη διαφύλαξη και επίβλεψη των συνόρων και από την άλλη, δημιουργεί προϋποθέσεις για την ανάπτυξη και συνεργασία στις διασυνοριακές περιοχές.

Γι' αυτό, αν και η οικονομική συνεργασία με τις χώρες των Βαλκανίων δεν είναι σε ικανοποιητικό επίπεδο μέχρι στιγμής, υπάρχουν αρκετά σημαντικά οφέλη που θα μπορούσε η χώρα μας να αποκομίσει με την προώθηση της συνεργασίας με τις χώρες αυτές. Οι βασικοί στόχοι της πολιτικής αυτής (Ρωμραίος, 1994), θα μπορούσαν να είναι:

- Η στήριξη και εδραίωση των πολιτικών σχέσεων με τις χώρες της Βαλκανικής,
- Η δημιουργία ενός ευρύτερου οικονομικού χώρου της Ελλάδας,
- Η στήριξη στάσεων εξωστρέφειας των ελληνικών επιχειρήσεων με επενδύσεις στις χώρες της περιοχής.

Η σωστή εκτίμηση των δυνατοτήτων που έχει η χώρα μας για την ανάπτυξη των οικονομικών σχέσεων με τις χώρες των Βαλκανίων θα αποτελέσει το κριτήριο για την επίτευξη των παραπάνω στόχων. Στη προσπάθεια αυτή, τα βασικά πλεονεκτήματα που εμφανίζει η Ελλάδα είναι:

- Η γεωγραφική εγγύτητα,
- Η δυνατότητα προσέγγισης της νοοτροπίας των λαών αυτών,

- Η ύπαρξη παραδοσιακών πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων,
- Η δυνατότητα χρησιμοποίησης προγραμμάτων της ΕΕ..

Εκτός όμως από τα πλεονεκτήματα, παρουσιάζονται και εξίσου σημαντικές δυσκολίες που αφορούν κυρίως την κατάσταση που επικρατεί στις χώρες αυτές και συνοψίζονται:

- Στην πολιτική ρευστότητα τόσο στο εσωτερικό τους, όσο και στις σχέσεις τους με την Ελλάδα,
- Στην ανυπαρξία υποδομών, τόσο σε δρόμους και λιμάνια, όσο και οικονομικών (τράπεζες, οικονομικό δίκαιο) που δημιουργεί δυσκολίες εγκατάστασης και οικονομικής λειτουργίας,
- Στο χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης των χωρών αυτών, που δημιουργεί προβλήματα στις οικονομικές και εμπορικές σχέσεις. Η οικονομική κρίση που διέρχονται οι Βαλκανικές χώρες, δεν αφήνει περιθώρια για μεγάλη ανάπτυξη σ' αυτές και μόνο με τη συμβολή της ΕΕ και άλλων χρηματοδοτικών οργανισμών είναι δυνατόν να ενεργοποιηθούν οι αναπτυξιακές διαδικασίες σε αυτές.

Η Ελλάδα παράλληλα, θα πρέπει να προχωρήσει στη λήψη συγκεκριμένων μέτρων (Ρωμάνος, 1994), που θα αφορούν:

- Την ενεργοποίηση των εξαγωγικών θεσμών,
- Την κινητοποίηση του τραπεζικού συστήματος,
- Την βέλτιστη αξιοποίηση των Κοινοτικών και Εθνικών πόρων.

Με τα παραπάνω μέτρα, ο ρόλος της Ελλάδας στα Βαλκάνια μπορεί να επαναπροσδιορισθεί, να καταστεί σημαντικός, αλλά και καθοριστικός. Εξάλλου, η προώθηση της διασυνοριακής και κυρίως της διαβαλκανικής συνεργασίας, αποτελεί πολύ σημαντική υπόθεση που θα προσδώσει μεγάλη αναπτυξιακή ώθηση τόσο στην Ελλάδα, όσο και στις Βαλκανικές χώρες, ενώ παράλληλα θα αναδείξει την Ελλάδα στην περιοχή των Βαλκανίων.

4 ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ & ΠΑΡΑΜΕΘΟΡΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

4.1 Ο Τουρισμός στην Ελλάδα

4.1.1 Εισαγωγή

Ο τουρισμός στην Ελλάδα είναι αναμφισβήτητα ένας από τους δυναμικότερους και ταχύτατα αναπτυσσόμενους τομείς της οικονομίας, ο οποίος συμβάλλει θετικά στην οικονομική, κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική ανάπτυξη της.

Παρόλα αυτά, μια εις βάθος μελέτη της πραγματικής κατάστασης της τουριστικής ανάπτυξης της Ελλάδας, αποκαλύπτει τη μονοκαλλιέργειά του σε ορισμένες μόνο κομβικές περιοχές, όπου ακόμη και εκεί, ο τουρισμός αναπτύχθηκε άναρχα, απρογραμματίστα και με γρήγορους ρυθμούς.

Κατ' επέκταση, το γεγονός αυτό δεν άφησε ανεπηρέαστο και τον τουρισμό στις παραμεθόριες περιοχές, οι οποίες έχουν υποστεί αρνητικές συνέπειες που οφείλονται τόσο στην γενική πολιτική της Ελλάδας στον τομέα αυτό, όσο και στις γενικότερες πολιτικές καταστάσεις που εκκρεμούν πέραν των ελληνικών συνόρων στο χώρο των Βαλκανίων.

4.1.2 Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία

Ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό παράγοντα της Ελληνικής οικονομίας, από τρεις τουλάχιστον απόψεις. Δημιουργία εισοδημάτων, σημαντική συμβολή στους συναλλαγματικούς πόρους της χώρας, σημαντική συμβολή στην απασχόληση της χώρας.

Η καλή στατιστική εικόνα της συμβολής του τουρισμού για την αντιμετώπιση του συναλλαγματικού προβλήματος της Ελλάδας, φαίνεται από τη διαχρονικά σταθερή εισφορά του στην επίλυση του προβλήματος του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών, όπου καλύπτει το 1/5 των συνολικών συναλλαγματικών εισπράξεων και το 1/3 των άδηλων πόρων (Λαγός Δ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Αυτό αποδίδεται κυρίως στα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας, σε κλίμα, φυσικό κάλλος και χαμηλό κόστος, που διαχρονικά βοήθησαν να κατακτήσει ο τουρισμός ένα μεγάλο μερίδιο στην Ευρωπαϊκή Αγορά, κύρια στην κατηγορία του παράκτιου τουρισμού.

Ακόμα, ο τουρισμός στην Ελλάδα συμβάλλει και στην περιφερειακή ανάπτυξη, λόγω της ευρείας κατανομής στο χώρο των τουριστικών της πόρων. Έτσι, με την έννοια αυτή, εξετάζουμε τις δυνατότητες που προσφέρονται για τουριστική ανάπτυξη στις παραμεθόριες περιοχές, αλλά και τις δυνατότητες της διασυνοριακής συνεργασίας, που ενδεχόμενα μπορούν να προκύψουν.

Οι προοπτικές της τουριστικής συνεργασίας στον Βαλκανικό χώρο, καλύπτουν μια αγορά 58 εκατ. ανθρώπων (Λαγός Δ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Η στρατηγική θέση της Ελλάδας στα Βαλκάνια αποτελεί τον συνδετικό κρίκο μεταξύ του Βορρά, της ορθοδοξίας του Ισλάμ και της Μεσογείου. Τη θέση αυτή μπορεί η Ελλάδα να την αξιοποιήσει και από τουριστικής πλευράς, αφού είναι η μόνη χώρα που ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση που μπορεί να ενισχύσει και να συντονίσει κοινοτικές πρωτοβουλίες στην περιοχή και να προωθήσει μια στρατηγική τουριστικής ανάπτυξης με περιφερειακή διάσταση που να οδηγεί σε αλλαγές στο συνολικό «κανονιστικό» και «ρυθμιστικό» πλαίσιο της τουριστικής δραστηριότητας.

4.1.3 Το υπόδειγμα της Ελληνικής τουριστικής ανάπτυξης

Το υπόδειγμα της ελληνικής τουριστικής ανάπτυξης μπορεί να αναλυθεί και να εξηγηθεί με βάση τα εξής τρία χαρακτηριστικά στοιχεία:

1. Υπάρχει μια κυρίαρχη και εκτεταμένη τουριστική επιρροή, αστική περιφέρεια, με κέντρο την Αθήνα- πόλη, που συγκεντρώνει σημαντικούς πόρους τουριστικής έλξης και μεγάλο αριθμό υπηρεσιών. Η περιφέρεια αυτή βρίσκεται σε ευνοϊκή γεωγραφική θέση από άποψη προσπέλασης στους πιο «γνωστούς» τουριστικούς πόρους και τόπους έλξης της χώρας μας και, το κυριότερο, αποτελεί βασικό συγκοινωνιακό κόμβο που συνδέεται άμεσα με τα μητροπολιτικά κέντρα- πόλεις της τουριστικής προέλευσης του διεθνούς αεροπορικού ταξιδιωτικού συστήματος.
2. Υπάρχουν τρεις κύριες περιοχές ή «τουριστικές μικροπεριφέρειες» (Ρόδος, Κέρκυρα, Ηράκλειο), που συγκεντρώνουν το 34.21% (ΕΣΥΕ 1993) του συνόλου των ξενοδοχειακών διανυκτερεύσεων. Οι περιοχές αυτές εμφανίζουν κάποια «ανεξαρτησία» από την πρωτεύουσα, με την έννοια ότι η εποχική κυρίως ζήτηση σ' αυτές εξαρτάται και ελέγχεται από τουριστικούς πράκτορες, τους οργανωτές ταξιδιών και τις αεροπορικές εταιρίες charters του εξωτερικού.
3. Υπάρχει μια σειρά από τόπους- περιοχές, στις οποίες οι παραθεριστικού, περιηγητικού, ή μικτού χαρακτήρα ζήτηση εξαρτάται από τις συγκοινωνιακές συνδέσεις αυτών με την πρωτεύουσα, ή από το αν βρίσκονται κοντά σε σημαντικούς τουριστικούς πόρους (π.χ. αρχαιολογικοί χώροι, τουριστικά καταλύματα και σταθμοί εισόδου- εξόδου των τουριστών) (Λαγός Δ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Το παραπάνω σχήμα της διάρθρωσης του τουρισμού στον ελλαδικό χώρο διαμορφώνεται στα πλαίσια ενός διπλού πλέγματος σχέσεων εξάρτησης:

- Εξάρτηση των τοπικών και περιφερειακών εισροών (τουριστική προσφορά και ζήτηση) από το εθνικό κέντρο, απ' όπου διακινείται ο μεγαλύτερος αριθμός τουριστών, ή προέρχονται οι επενδυτικές πρωτοβουλίες ή ελέγχεται ο τουριστικός εξοπλισμός
- Εξάρτηση του εθνικού κέντρου και κυρίως των περιφερειακών τουριστικών κέντρων υποδοχής από τους ξένους ταξιδιωτικούς μηχανισμούς- οργανωτές ταξιδιών (tour operators) και τις αεροπορικές εταιρίες charters. Οι ταξιδιωτικοί αυτοί μηχανισμοί λειτουργούν ολιγοπολιακά και είναι σε θέση να προκρίνουν τόπους, αλλά και συχνότητα σύνδεσης με τα περιφερειακά κέντρα, ή να διαμορφώνουν τις τιμές πώλησης του τουριστικού προϊόντος στη χώρα υποδοχής

και να προωθούν στον καταναλωτή- τουρίστα τα πιο συμφέροντα γι' αυτούς πακέτα διακοπών (holiday packets) (Λαγός Δ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1996).

Έχοντας υπόψη το παραπάνω πλαίσιο της τουριστικής διάρθρωσης της Ελλάδας, παρακάτω εξηγούνται οι δυνατότητες και οι περιορισμοί της τουριστικής ανάπτυξης στην ευρύτερη τουριστική περιοχή της Βόρειας Ελλάδας.

4.1.4 Η τουριστική εικόνα των παραμεθόριων περιοχών της Ελλάδας

Η τουριστική εικόνα των παραμεθόριων περιοχών της χώρας μας (Ηπείρου, Μακεδονίας, Θράκης), συνοπτικά έχει ως εξής:

Η περιφέρεια της Ηπείρου συγκεντρώνει 147 ξενοδοχειακές μονάδες με 7.361 κλίνες, που αντιστοιχούν σε ποσοστό 1.54% του συνολικού δυναμικού των κλινών της χώρας (Λαγός Δ., 1995). Σύμφωνα με το μέγεθος της περιφέρειας, τον πληθυσμό, το μήκος της ακτής και τους υπόλοιπους προσελκυστικούς τουριστικούς πόρους της, η πιο πάνω συγκέντρωση της προσφοράς θεωρείται πολύ περιορισμένη.

Η τουριστική ζήτηση όπως αυτή εκφράζεται από τον αριθμό των διανυκτερεύσεων του 1993, ήταν 724.559 διανυκτερεύσεις που αντιπροσωπεύει το 1.49% του συνόλου. Η συμμετοχή της ζήτησης των αλλοδαπών τουριστών είναι το 29.62% του συνόλου των διανυκτερεύσεων (Λαγός Δ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Η ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας- Θράκης λόγω της ιδιόμορφης γεωγραφικής της θέσης, παρουσιάζει εικόνα τουριστικής ανάπτυξης περιορισμένη. Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι η ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας- Θράκης, έχει 857 περίπου ξενοδοχειακές μονάδες που αντιστοιχούν σε 54.267 κλίνες με κατά μέσο όρο 5.091.270 διανυκτερεύσεις, που αντιπροσωπεύουν το 10.49% των συνολικών διανυκτερεύσεων της χώρας (Λαγός Δ., 1995).

Ειδικότερα, η τουριστική εικόνα των παραμεθόριων νομών της χώρας (Εβρου, Ροδόπης, Ξάνθης, Δράμας, Σερρών, Κιλίκης, Πέλλας, Φλώρινας, Καστοριάς, Ιωαννίνων

και Θεσπρωτίας) της βορειοδυτικής περιοχής της Ελλάδας με στοιχεία του έτους 1993, έχει ως εξής:

Πίνακας 19: Η Τουριστική Εικόνα των Παραμεθόριων Περιοχών (1993)

Ξενοδοχειακές Μονάδες	233 που αντιπροσωπεύουν το 3.24% του συνόλου των ξενοδοχειακών μονάδων
Ξενοδοχειακές Κλίνες	12.166 που αντιπροσωπεύουν το 2.25% του συνόλου των ξενοδοχειακών κλινών
Διανυκτερεύσεις	1.490.089 που αντιπροσωπεύουν το 3.07% του συνόλου των ξενοδοχειακών διανυκτερεύσεων

Πηγή: «Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές», Λαγός Δ.

Ο τουρισμός στη Βόρεια Ελλάδα είναι επηρεασμένος από τις εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, έχει δε αποκτήσει δυο διαφορετικές μορφές. Αυτή που έχει σχέση με τον αεροπορικό τουρισμό και παρουσιάζεται αρκετά αυξημένη σε σχέση με τα έτη 1991 και 1992 και αυτή που έχει σχέση με τον οδικό τουρισμό (κύρια της Γιουγκοσλαβικής εισόδου) και παρουσιάζει κατακόρυφη μείωση.

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της ΕΣΥΕ, το 1993 αυξήθηκε το ποσοστό των τουριστών που ήρθαν στην Ελλάδα αεροπορικώς σε 79.6% του συνόλου, ενώ ο οδικός τουρισμός ήταν 9.4% και ο σιδηροδρομικός μόλις 0.6%.

Πιο συγκεκριμένα όμως, κατά το έτος 1993, οι αφίξεις των τουριστών με πτήσεις charters στο Διεθνές Αεροδρόμιο της Μακεδονίας, ήταν 288.272. Οι αφίξεις αυτές ήταν αυξημένες κατά 16.16% σε σχέση με το 1992 και 79.83% σε σχέση με το 1991. Όσον αφορά τον οδικό τουρισμό, από την κυριότερη χερσαία πύλη εισόδου προς τη χώρα μας, τον συνοριακό Σταθμό Ευζώνων, εισήλθαν το 1993, 250.639 άτομα, το 1992, 350.585 άτομα, και το 1991 709.103 άτομα. Παρατηρείται δηλαδή το 1993 μια μείωση 49.44% σε σχέση με το 1992 και μια μείωση 64.66% σε σχέση με το 1991. Ακόμη μεγαλύτερη όμως είναι η μείωση του οδικού τουρισμού από τους συνοριακούς σταθμούς της Νίκης και της Δοϊράνης.

Η παραπάνω κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της τουριστικής κίνησης από 50-70% στα camping της Βορείου Ελλάδας και κατά ένα μικρότερο ποσοστό στην κίνηση των κυριότερων ξενοδοχειακών μονάδων.

4.2 Πολιτικές Ανάπτυξης στον Τομέα του Τουρισμού

4.2.1 Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, ο ρόλος του τουρισμού αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία. Αυτή η αναγνώριση του τουρισμού σε έναν ιδιαίτερο οικονομικοκοινωνικό και πολιτικό τομέα, οδήγησε στην ανάγκη της αντιμετώπισής του από διαρκώς πιο ολοκληρωμένες και συντονισμένες πολιτικές.

Στο πλαίσιο αυτό, τόσο η ΕΕ οδηγήθηκε στη διατύπωση αξόνων Ευρωπαϊκών Πολιτικών, Πρωτοβουλιών & Δράσεων, όσο και η Ελλάδα στην κατάρτιση Προγραμμάτων που θα προωθούν την τουριστική ανάπτυξη και τις τουριστικές δραστηριότητες.

Παράλληλα, οι σύγχρονες αντιλήψεις που άρχισαν να διαφαίνονται τα τελευταία χρόνια στον τομέα του τουρισμού (ήπιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού), μπορούν να αποτελέσουν μοχλό οικονομικής ανάπτυξης για τις παραμεθόριες περιοχές της Ελλάδας, αξιοποιώντας τα πλούσια χαρακτηριστικά των περιοχών αυτών.

4.2.2 Κοινοτική στρατηγική για τον τουρισμό και τη διασυνοριακή συνεργασία

Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και της μελλοντικής ολοκλήρωσης της Ευρώπης, ο ρόλος του τουρισμού αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία για την ΕΕ. Στην απόφαση του Συμβουλίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 894/ 24-7-92 διαπιστώνεται:

- Η σημασία του τουρισμού στην οικονομία των κρατών- μελών, η δυνατότητα συμβολής του στην περιφερειακή και την ισόρροπη ανάπτυξη και η αντιμετώπιση των δραστηριοτήτων του ως δυνητικών πηγών απασχόλησης,
- Η δυνατότητα συμβολής του στην ιδέα της “ευρωπαϊκής ιθαγένειας” και στους στόχους της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της ΕΕ
- Η ανάγκη βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του ευρωπαϊκού τουρισμού και η προώθησή του στις αγορές των τρίτων χωρών,
- Η ανάγκη οριζόντιας διασύνδεσης και συντονισμού της πολιτικής του τομέα με άλλους τομείς που αλληλοεπηρεάζονται (μεταφορές, περιβάλλον, απασχόληση κ.λ.π.)
- Η ανάγκη αναλυτικής μελέτης αξιολόγησης των δυνατοτήτων και προοπτικών εξέλιξης του κλάδου και ανάπτυξη στρατηγικών προσαρμογής στις εξελίξεις της ζήτησης.

Ορίζεται τριετές Σχέδιο Κοινοτικών Δράσεων υπέρ του Τουρισμού 1993-1995 και θεσπίζονται μέτρα βασισμένα στην αρχή της επικουρικότητας, που καλύπτουν τα παρακάτω πεδία δράσης:

- Βελτίωση των γνώσεων στον τομέα του τουρισμού και ενίσχυση της συνοχής των δράσεων
- Βελτίωση και επέκταση του χρονικού καταμερισμού των διακοπών,
- υποστήριξη διεθνικών πρωτοβουλιών και ανάπτυξη τουριστικής συνεργασίας μεταξύ παραμεθόριων περιοχών καθώς και με χώρες της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης και του Μάγκρεμπ,
- προστασία των καταναλωτών τουρισμού,
- προώθηση νέων μορφών τουρισμού: πολιτιστικού, αγροτικού, κοινωνικού, τουρισμού νέων,
- προστασία του περιβάλλοντος και των τοπικών πληθυσμών,
- προσέλκυση τουριστών από τρίτες χώρες,

- επαγγελματική κατάρτιση με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του κλάδου.

Πεδίο τουριστικών δράσεων εμφανίζεται έμμεσα και σε προγράμματα Κοινοτικών Πρωτοβουλιών, όπως π.χ. το Enpireg για προστασία περιβάλλοντος (μέσω ήπιων μορφών τουρισμού και χρήσεις υλικών και τεχνολογιών φιλικών προς το περιβάλλον), το Leader για αγροτική ανάπτυξη (μέσω αγροτουρισμού).

4.2.3 Η Ελληνική τουριστική πολιτική

Τα πάγια προβλήματα του Ελληνικού τουρισμού, επέβαλλαν μια πάγια σε γενικές γραμμές πολιτική την τελευταία 20ετία, με μικροπροσαρμογές κατά περίπτωση. Γενικές επιδιώξεις της είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού κλάδου και της οικονομικής συμβολής του στο εθνικό ισοζύγιο και η ισόρροπη ανάπτυξή του στα πλαίσια και των άλλων κλάδων της οικονομίας. Κύριοι στόχοι είναι η περιφερειακή ανακατανομή της τουριστικής προσφοράς, η άμβλυση της εποχικότητας της ζήτησης, η αναβάθμιση των προσφερομένων υπηρεσιών, ο εμπλουτισμός και η ποιοτική αναβάθμιση της προσφοράς, η προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Στην κατάρτιση του ΣΠΑ 1994-99 και του Β' ΚΠΣ, ο τουρισμός, ο οποίος αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας, προωθείται με την ενίσχυση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, της βελτίωση της τουριστικής υποδομής και τον εκσυγχρονισμό των τουριστικών επιχειρήσεων. Προωθείται άμεσα, μέσα από το τομεακό πρόγραμμα, με φορείς το Δημόσιο, τους ΟΤΑ και την ιδιωτική πρωτοβουλία, και έμμεσα, μέσα από άλλα τομεακά προγράμματα (βιομηχανίας, γεωργίας, έρευνας και τεχνολογίας, πολιτισμού, περιβάλλοντος, μεταφορών, ανθρώπινου δυναμικού), καθώς και μέσα από τα περιφερειακά προγράμματα, με φορείς κυρίως ΟΤΑ και ιδιωτική πρωτοβουλία (Καλοκάρδου Ρ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Βασικός στόχος της αναπτυξιακής πολιτικής της Κυβέρνησης, όπως διατυπώνεται στο ΣΠΑ 1994-99 (το οποίο πρέπει να καταστεί το βασικό εργαλείο της χώρας στην

προσπάθεια που κάνει για την οικονομική και κοινωνική σύγκλιση με την ΕΕ), είναι η αναβάθμιση του ρόλου της χώρας στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο. Στο νέο Αναπτυξιακό Νόμο 2601/98, που αντικατέστησε τον 1892/90, για πρώτη φορά περιλαμβάνονται συντονισμένα μέτρα και κίνητρα για την περιοχή των Βαλκανίων και Εύξεινου Πόντου που στοχεύουν στην επενδυτική, επιχειρηματική και εμπορική διείσδυση ελληνικών αναπτυξιακών δραστηριοτήτων μέσω πλέγματος μέτρων υποστήριξης ελληνικών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών.

4.2.4 Στρατηγικές αντιμετώπισης προβλημάτων των παραμεθόριων περιοχών μέσω ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Κύρια προβλήματα παραμεθόριων περιοχών της χώρας μας, είναι η γεωγραφική απομόνωση, η κοινωνική και οικονομική υποβάθμιση και ο μαρασμός, η διοικητική εξάρτηση, οι ελλείψεις τεχνικής, διοικητικής, τεχνολογικής υποδομής. Οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στο μονοκεντρικό αρχικά και διπολικό αργότερα μοντέλο ανάπτυξης της χώρας, με αντίστοιχες ακτινικές διασυνδέσεις και δομές. Τα προβλήματα αυτά δεν επηρεάζουν στον ίδιο βαθμό όλες τις παραμεθόριες περιοχές δεδομένου ότι σχετίζονται με τον βαθμό ανάπτυξης που ποικίλλει κατά περιοχή (Καλοκάρδου Ρ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Ειδικά μέτρα, έργα και αναπτυξιακά κίνητρα που κατά καιρούς επιχειρήθηκαν για την ενίσχυση των παραμεθόριων περιοχών, δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα γιατί λειτούργησαν αποσπασματικά, με μικροπολιτικά κριτήρια και ανεξάρτητα από συγκεκριμένο και προσαρμοσμένο στις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής ολοκληρωμένο αναπτυξιακό σχεδιασμό. Επίσης λειτούργησαν ως επί το πλείστον χωρίς την ενεργό και συνειδητή συμμετοχή των πληθυσμών, τοπικών φορέων και αυτοδιοίκησης. Βασικός παράγων ήταν ακόμη η έλλειψη δομών και μηχανισμών ικανών να υλοποιήσουν αναπτυξιακούς στόχους.

Η διαδικασία του αναπτυξιακού σχεδιασμού, προϋποθέτει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο μηχανισμών αξιολόγησης, συντονισμού λήψης αποφάσεων και παρακολούθησης της εφαρμογής, μέσα στις κυβερνητικές και διοικητικές δομές σε κεντρικό, περιφερειακό

και τοπικό επίπεδο, πάνω στο οποίο θα στηριχθεί, και δια του οποίου θα λειτουργήσει η αναπτυξιακή στρατηγική. Με την παραδοχή, ότι μια περιφερειακή, ή μια τομεακή (τουριστική) αναπτυξιακή στρατηγική δεν είναι σκόπιμο να αντιμετωπίζεται μεμονωμένα, αλλά μέσα από κατευθυντήρια πλαίσια, τόσο της εθνικής διαπεριφερειακής αναπτυξιακής στρατηγικής, όσο και κυρίως στα πλαίσια των κοινοτικών τομεακών και διατομεακών πολιτικών, εξετάζονται παρακάτω δυνατότητες και προοπτικές αναπτυξιακών προσεγγίσεων μέσω του τουρισμού.

Ο ρόλος του τουρισμού στη διαδικασία της ανάπτυξης, είναι για πολλούς, ίσως αμφιλεγόμενος, εξαιτίας των δυσμενών κοινωνικοοικονομικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων του μαζικού τουρισμού και της μονοκαλλιέργειάς του σε ορισμένες περιοχές, όπου ο τουρισμός αναπτύχθηκε απρογραμμάτιστα με γρήγορους ρυθμούς την τελευταία 20ετία. Η ολοένα αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση μεγάλων κοινωνικών ομάδων των οικονομικά ανεπτυγμένων κρατών, επέτεινε την αμφισβήτηση των μέχρι πρότινος προσφιλών παραδοσιακών προτύπων μαζικής τουριστικής κατανάλωσης.

Ο διαφαινόμενος κίνδυνος εξάντλησης ή αλλοίωσης των φυσικών πόρων του πλανήτη μας από την υπερκατανάλωση και εκμετάλλευση και, ως εκ τούτου, η συνειδητοποίηση σε παγκόσμιο επίπεδο της περιβαλλοντικής διάστασης της ανάπτυξης, οδήγησε πρόσφατα στην εισαγωγή νέων εννοιών, όπως εναλλακτική ανάπτυξη, αιεφόρος ανάπτυξη. Η ανάπτυξη με σεβασμό στο περιβάλλον, η εκμετάλλευση των πόρων σε σχέση με τη διαφύλαξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Η ορθολογική διαχείριση του χώρου από και για το κοινωνικό σύνολο, για τη διασφάλιση των συνθηκών ζωής του παρόντος, αλλά και του μέλλοντος.

Η παραπάνω αντίληψη και αντίστοιχη εξέλιξη της τουριστικής ζήτησης, οδήγησε σε σταδιακή στροφή του μαζικού τουριστικού προτύπου προς ήπιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού (όπως πολιτιστικός τουρισμός υπαίθρου και πόλεων, εκπαιδευτικός, φυσιογνωστικός, αγροτικός, αθλητικός, ορειβατικός, περιπατητικός, θαλάσσιος, κ.λ.π.), που χωρίς να υποκαθιστούν το μαζικό πρότυπο λειτουργούν συμπληρωματικά, εμπλουτίζουν, διευρύνουν, διαφοροποιούν το τουριστικό προϊόν, καλύπτοντας έτσι την αντίστοιχη ζήτηση που φαίνεται να είναι αυξανόμενη. Οι μορφές αυτές, ήπιες στο βαθμό που ελαχιστοποιούν τις επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού, έχουν σαν κοινό χαρακτηριστικό την αποσυγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας από τις ακτές

την διάχυσή της στην ενδοχώρα (ή στη θάλασσα για τον θαλάσσιο τουρισμό) και τη δυνατότητα ορθολογικότερης κατανομής της στο χώρο και το χρόνο. Πέρα από αυτό, οι παραπάνω μορφές έχουν ένα ακόμη κοινό χαρακτηριστικό: την πολιτισμική διάσταση (τη διάσταση δηλαδή της αντιμετώπισης του πολιτιστικού και του φυσικού περιβάλλοντος ως συνόλου αξιών) και τη χρήση των τουριστικών πόρων, ως μέσων ευρύτερης καλλιέργειας, μάθησης, εκπαίδευσης, έρευνας, γνώσης, προσέγγισης στο παγκόσμιο διαχρονικό σύνολο αξιών. Η πολιτισμική διάσταση του τουρισμού, μπορεί επομένως να αναδειχθεί με την ανάπτυξη και οργάνωση πλέγματος ειδικών μορφών και δραστηριοτήτων τουρισμού βασισμένων στην προστασία, ανάδειξη και ορθολογική διαχείριση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων μιας περιοχής. (Καλοκάρδου Ρ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Με δεδομένη τη δυνατότητα απεξάρτησης του τουρισμού από τις ακτές και ανάδειξης άγνωστων φυσικών και πολιτιστικών πόρων της ενδοχώρας, οι ήπιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, μπορεί να συμβάλλει στην αναπτυξιακή διαδικασία, ως παράγων ισόρροπης αειφόρου ανάπτυξης, ενισχύοντας λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές που στερούνται άλλων πόρων. Η δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης, η ανάπτυξη άλλων παράλληλων οικονομικών δραστηριοτήτων, η αύξηση του κύριου και βοηθητικού εισοδήματος, η βελτίωση των έργων υποδομής και των υπηρεσιών, η άνοδος του επιπέδου ζωής και παιδείας των πληθυσμών, η προστασία και ανάδειξη των ίδιων των πόρων, αποτελούν μερικές από τις θετικές επιπτώσεις.

4.3 Προοπτικές Ανάπτυξης των Ελληνικών Παραμεθορίων Περιοχών μέσω του Τουρισμού

4.3.1 Εισαγωγή

Όπως ήδη έχει προαναφερθεί, ο τομέας του τουρισμού εμφανίζει μεγάλες προοπτικές. Έχει όμως ο τουρισμός τη δυνατότητα, με όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων του, να δράσει ως καταλύτης στην αναπτυξιακή διαδικασία ή την εξισορρόπηση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων των περιοχών επιρροής τους, και με ποιο τρόπο; Μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία και εδραίωση καλών διασυνοριακών σχέσεων και δικτύων συνεργασίας;

Τα ερωτήματα αυτά, επιχειρείται να απαντηθούν στις παραγράφους που ακολουθούν.

4.3.2 Δυνατότητα συμβολής των νέων μορφών τουρισμού στην ανάπτυξη των παραμεθορίων περιοχών

Η ανάπτυξη των νέων μορφών τουρισμού, μπορεί να αποτελέσει για τη χώρα μας (μια χώρα με συγκριτικό πλεονέκτημα σε σπάνιο πλούτο φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και γι' αυτό άκρως ανταγωνιστική), ένα εργαλείο πολλαπλών παρεμβάσεων με στόχους:

- Την ενίσχυση της ανάπτυξης ορεινών, προβληματικών και απομονωμένων περιοχών,
- Τη διάχυση της τουριστικής κίνησης από καθιερωμένες τουριστικά περιοχές προς νέες, από τις ακτές προς την ενδοχώρα,

- Την εξυγίανση και αναβάθμιση υποβαθμισμένων τουριστικών περιοχών,
- Την προστασία, ανάδειξη και αναβίωση της πολιτισμικής κληρονομιάς,
- Την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και άμβλυνση της εποχικότητας,
- Τον εμπλουτισμό και τη διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς,
- την προσέλκυση νέων τμημάτων τουριστικής ζήτησης ειδικών ενδιαφερόντων,
- την άνοδο του πολιτισμικού και εκπαιδευτικού επιπέδου των τοπικών πληθυσμών και την απόκτηση πολιτισμικής συνείδησης,
- την διαπεριφερειακή και διεθνική συνεργασία (Καλοκάρδου Ρ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Με γνώμονα επομένως τα παραπάνω, προτείνονται τα εξής μέτρα και τουριστικές πολιτικές για τις παραμεθόριες περιοχές:

- Ανάδειξη και αξιοποίηση πολιτισμικών μνημείων και ενοτήτων στις περιοχές της μεθορίου,
- Αναβίωση και ανάδειξη τοπικών πολιτισμικών γεγονότων μικρής και μεγάλης διάρκειας,
- Ανάπτυξη συνεδριακού (ελληνικού, διαβαλκανικού, διεθνούς) τουρισμού, με διαμόρφωση και δημιουργία συνεδριακών χώρων,
- Δημιουργία και προώθηση πολιτισμικών εκδηλώσεων (φεστιβάλ), με διαφορετικά περιεχόμενα (τραγούδι, κινηματογράφο, θέατρο, βιβλίο), για την προσέλκυση τουριστών κάθε ηλικίας και ενδιαφέροντος,
- Προώθηση αθλητικών δραστηριοτήτων και γεγονότων, διοργανώνοντας αθλητικούς αγώνες (ταυρνουά), μικρής ή μεγάλης γεωγραφικής εμβέλειας,
- Προβολή και αξιοποίηση σημαντικών και αξιόλογων φυσικών οικοσυστημάτων, για την προώθηση οικολογικού τουρισμού.

4.3.3 Δυνατότητες συμβολής του τουρισμού στη διασυνοριακή συνεργασία

Με δεδομένη τη στροφή της ζήτησης προς μορφές τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων, τις ευρωπαϊκές πολιτικές για τον τουρισμό, την αειφόρο ανάπτυξη, την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς, η ανάπτυξη μορφών τουρισμού με πολιτισμική διάσταση έχει θετικές προοπτικές στα πλαίσια της περιφερειακής αναπτυξιακής διαδικασίας, θα πρέπει όμως να αντιμετωπίζεται όχι σαν υποκατάστατο του μαζικού τουρισμού, ή σαν αυτοσκοπός, αλλά σαν μέσον ενίσχυσης οικονομιών που φθίνουν και δεν διαθέτουν άλλους αναπτυξιακούς πόρους. Βασική προϋπόθεση και πάλι ο ορθολογικός σχεδιασμός, η οργάνωση και ο έλεγχος, ώστε να μην επαναληφθούν τα σφάλματα της ανεξέλεγκτης ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού και οι δυσμενείς επιπτώσεις τους.

Σε συσχετισμό με τα παραπάνω, οι δυνατότητες διαπεριφερειακής, διασυνοριακής συνεργασίας στον τουρισμό (στα πλαίσια πάντα μιας γενικότερης αναπτυξιακής και όχι μόνο τομεακής συνεργασίας), θα μπορούσε να επικεντρωθεί στους εξής άξονες:

- Εμπλουτισμός υφιστάμενων τουριστικών πακέτων με εκδρομές επίσκεψης όμορων περιφερειών, με ή χωρίς αύξηση διάρκειας παραμονής
- Διαμόρφωση νέων τουριστικών πακέτων βασισμένων σε πολιτισμικό περιεχόμενο, διπλών- πολλαπλών τόπων προορισμού με ειδικά κοινά ή συμπληρωματικά χαρακτηριστικά
- Επέκταση- διεύρυνση υφιστάμενων τουριστικών κυκλωμάτων ή δημιουργία νέων με βάση αστικά ή τουριστικά κομβικά κέντρα περιφερειακής ακτινοβολίας και θέμα πολιτιστικές, ιστορικές ή θρησκευτικές κ.λ.π. διαδρομές
- Δημιουργία δικτύων διαπεριφερειακής συνεργασίας σε πεδία τεχνολογίας, τεχνογνωσίας, τουριστικής εκπαίδευσης, κατάρτισης, διαφήμισης, διαχείρισης τουριστικών πόρων
- Δημιουργία δικτύων διασυνοριακής συνεργασίας σε ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης οικοσυστημάτων που ενδείκνυνται για τουριστικές δραστηριότητες

- Προώθηση διμερών- πολυμερών διεθνικών επενδυτικών και επιχειρηματικών τουριστικών δραστηριοτήτων στα πλαίσια αντίστοιχων κοινοτικών πολιτικών και πρωτοβουλιών.

Χωρικές δυνατότητες διαπεριφερειακής- διασυνοριακής συνεργασίας, θα μπορούσαν να αναζητηθούν:

- Στις παράκτιες ζώνες της Δυτικής Ελλάδας και τα Ιόνια νησιά προς Ιταλία, Αλβανία και μελλοντικά Δαλματικές ακτές, με κομβικά σημεία Ηγουμενίτσα, Πρέβεζα, Αργοστόλι, Πύργο, Καλαμάτα και επίκεντρα Κέρκυρα και Πάτρα.
- Στο Β. παραμεθόριο τόξο πολλαπλές ή διμερείς συνεργασίες προς όμορες περιφέρειες, με κομβικά σημεία κατά μήκος ή στην ζώνη επιρροής του άξονα της Εγνατίας, όπως π.χ. Ιωάννινα, Κοζάνη, Καστοριά, Κιλκίς, Σέρρες, Δράμα, Ξάνθη, Κομοτηνή και επίκεντρα Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Αλεξανδρούπολη. Αντίστοιχες περιοχές παράκτιων ζωνών του Β. Αιγαίου και νησιά θα μπορούσαν ενδεχόμενα να διευρύνουν τις πιο πάνω συνεργασίες
- Στο Ν. τόξο Κρήτης- Καρπάθου- Ρόδου- Κω, θα μπορούσαν να αναπτυχθούν (αν δεν έχουν αναπτυχθεί ήδη), πολλαπλές ή διμερείς συνεργασίες με Αίγυπτο, Κύπρο, Συρία, Ισραήλ (Λαγός Δ, Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Τέλος, θα πρέπει να τονισθεί ότι ο εν δυνάμει ρόλος της Θεσσαλονίκης ως μητροπολιτικού κέντρου επιρροής ενός ευρύτατου Βαλκανικού χώρου. Η σημαντική τουριστική, τεχνική, τεχνολογική, λειτουργική, οργανωτική και διοικητική της υποδομή, δίνει στην πόλη και στην ευρύτερη περιοχή της τη δυνατότητα άμεσης ανάπτυξης δικτύων τομεακής συνεργασίας και στο πεδίο του τουρισμού.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε με βεβαιότητα πλέον να ειπωθεί, ότι ο τουρισμός και ειδικότερα οι ήπιες μορφές του με πολιτισμική διάσταση, πέραν της αναπτυξιακής δυναμικής που αναφέρθηκε πιο πάνω, ενέχουν τη δυναμική της περιβαλλοντικής ένταξης και αειφορίας, τη δυναμική της κοινωνικής διάστασης της αλληλογνωριμιάς λαών και πολιτισμών, τη δυναμική της δημίουργίας πλαισίων φιλίας και δικτύων συνεργασίας.

Η ανάπτυξη τέτοιων πλαισίων ενέχει επίσης τη δυναμική της συμβολής στην εδραίωση της σταθερότητας και της ειρηνικής συμβίωσης των λαών της ευρύτερης περιοχής της Ευρώπης.

4.3.4 Προϋποθέσεις για διαβαλκανική τουριστική συνεργασία

Οι δυνατότητες για την ανάπτυξη διάφορων μορφών τουρισμού στην περιοχή της Ηπείρου- Μακεδονίας- Θράκης και ειδικότερα στους παραμεθόριους νομούς αυτής της περιοχής που συνορεύουν με την Αλβανία, την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (FYROM), τη Βουλγαρία και την Ευρωπαϊκή Τουρκία, είναι πραγματικά πολλές.

Πρώτον, ο χώρος έχει προσπελασιμότητα. Ο άξονας Μακεδονίας- Μετσόβου- Θεσσαλονίκης, εκτός του ότι συνδέει πολλούς νομούς της Βόρειας Ελλάδας, δίνει τη δυνατότητα σύνδεσης με τη Βουλγαρία, Ρουμανία και Τουρκία. Επίσης, οι παραμεθόριες περιοχές σε σχέση με τον ευρύτερο κοινοτικό- ευρωπαϊκό χώρο, παρουσιάζουν συγκριτικό πλεονέκτημα και θα μπορούσαν να καταστήσουν την ευρύτερη αυτή περιοχή της Β. Ελλάδας ισχυρότατο κέντρο τουριστικής διακίνησης από τη Δυτική Ευρώπη, αφού λόγω της γεωγραφικής της θέσης αποτελεί τη δυτική πύλη της τουριστικής κίνησης.

Δεύτερον, η Βόρεια Ελλάδα διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα λόγω των φυσικών της καλλονών, της ιστορίας της, των μνημείων της, του πολιτισμού της και του ιδιαίτερου χαρακτήρα των πόλεων και των περιοχών της.

Τρίτον, η δημιουργία έργων υποδομής, που ήδη έχουν προγραμματιστεί και πολύ σύντομα θα γίνουν πραγματικότητα, θα ενισχύσουν το παραμεθόριο δυναμικό, θα αναδείξουν τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής και θα αποτελέσουν καθοριστικό παράγοντα τουριστικής ανάπτυξης. Συγκεκριμένα ο άξονας της Εγνατίας οδού, αποτελεί τη μοναδική δυνατότητα αξιοποίησης των ευκαιριών για ενίσχυση του γεωπολιτικού ρόλου της χώρας μας που προσφέρουν τα διευρωπαϊκά οδικά δίκτυα.

Τέταρτον, η Ελλάδα μπορεί να προσφέρει: τουριστική τεχνική βοήθεια, τουριστική εκπαίδευση, τουριστικές επενδύσεις με χρηματοδότηση από θεσμικούς επενδυτές, διακρατικές τουριστικές συμφωνίες και εξαγορά- διατήρηση τουριστικών επιχειρήσεων (Λαγός Δ., Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995).

Ακόμα ο Βαλκανικός χώρος θεωρείται, από γεωμορφολογική άποψη, ενιαίος και διαθέτει μια μεγάλη ποικιλία τουριστικών ενδιαφερόντων που αναφέρονται στις φυσικές καλλονές, την ιστορία, τους αρχαιολογικούς θησαυρούς, τη λαογραφία, τις πολιτιστικές διαπλάσεις κ.λ.π..

Οι προϋποθέσεις που συγκεντρώνει ο Βαλκανικός χώρος, είναι οι εξής:

1. Είναι η κοιτίδα του Βυζαντινού πολιτισμού, στοιχεία του οποίου διατηρούνται μέχρι των ημερών μας σε καλή κατάσταση.
2. Στην Ελλάδα που είναι η νότια πτέρυγα του Βαλκανικού χώρου, υπάρχουν μοναδικά μνημεία με αρχαιολογικό ενδιαφέρον των διαφόρων περιόδων του Ελληνικού Πολιτισμού.
3. Οι Βαλκανικές χώρες διαθέτουν πλούσια και εντυπωσιακά φολκλορικά στοιχεία τα οποία κατά περιοχή παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όμως έχουν έντονα κοινά σημεία που δηλώνουν ότι υπάρχει στενός σύνδεσμος πνευματικής και πολιτιστικής καλλιέργειας.
4. Οι Βαλκανικές χώρες κατά την ιστορική τους πορεία ανέπτυξαν αξιόλογο πολιτισμό με έμφαση τις καλές τέχνες, στη βάση του οποίου υπάρχουν κοινές πολιτιστικές καταβολές.
5. Η Βαλκανική χερσόνησος έχει εθνικές ενότητες με αυτόνομες φυλετικές καταβολές, που μιλούν διαφορετικές γλώσσες, έχουν διαφορετικά ήθη και έθιμα, και αποτελούν πρόκληση από τουριστικής πλευράς για ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού (ιστορικός, πολιτιστικός, μορφωτικός, αγροτουρισμός κ.λ.π.).
6. Η Βαλκανική χερσόνησος χαρακτηρίζεται από πλήθος και ποικιλία αισθητικών τοπίων και φυσικών οικοσυστημάτων, κατάλληλα για πολλαπλές τουριστικές δραστηριότητες ικανές να καλύψουν ποικιλία ενδιαφερόντων,

7. Το ιδιαίτερο κλίμα της περιοχής των Βαλκανίων ενδείκνυται για πλήθος δραστηριοτήτων ικανών να καλύψουν τουριστικές ανάγκες κάθε εποχής.
8. Στις Βαλκανικές χώρες υπάρχει σύγχρονο ξενοδοχειακό δυναμικό που μπορεί να ανταποκριθεί στις αυξημένες ανάγκες της τουριστικής πελατείας.

Οι παραπάνω προϋποθέσεις αποτελούν βασικά στοιχεία, τα οποία μπορούμε να αξιοποιήσουμε για να δημιουργήσουμε ένα σταθερό πλαίσιο συνεργασίας με τις όμορες Βαλκανικές χώρες, που να στοχεύει στην αμοιβαία οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη των παραμεθόριων περιοχών της χώρας μας.

Τα εμπόδια που σήμερα υπάρχουν στην αξιοποίηση των παραπάνω δυνατοτήτων είναι:

- Το ασταθές πολιτικό σκηνικό
- Οι προβληματικές οικονομίες των Βαλκανικών χωρών
- Η έλλειψη αποτελεσματικής διασυνοριακής τουριστικής πολιτικής από τις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες
- Οι σοβαρές ελλείψεις των Βαλκανικών χωρών σε σύγχρονους θεσμούς και επιχειρηματικό νομικό πλαίσιο
- Οι συγκεκριμένες προτεραιότητες της εθνικής μας πολιτικής στις διαβαλκανικές σχέσεις
- Οι ελλείψεις σε βασικές υποδομές (αυτοκινητόδρομοι, σιδηροδρομικό και τηλεπικοινωνιακό δίκτυο).

4.3.5 Η στρατηγική της διαβαλκανικής τουριστικής συνεργασίας

Όσον αφορά την Ελλάδα, υπάρχουν δυο στρατηγικές προσεγγίσεις: Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα Βαλκάνια. Οι προσεγγίσεις αυτές συνθέτουν το διπλό αίτημα του καιρού μας: Πως μπορούμε να βαδίσουμε ως ισότιμοι εταίροι μέσα στην Κοινότητα και ταυτόχρονα πως θα διαδραματίσουμε τον κυρίαρχο ρόλο που μας αρμόζει στα Βαλκάνια. Η διπλή αυτή πρόκληση επιβάλλει στη χώρα μας ένα θαρραλέο εξωστρεφή

προσανατολισμό για τη βιομηχανία, τις επιχειρήσεις, και τον τουρισμό. Η Ελλάδα μπορεί να γίνει η παραγωγική μορφή των Βαλκανίων. Για κάτι τέτοιο όμως απαιτείται η ύπαρξη ενός πλαισίου συνεργασίας και ανάπτυξης στη Βαλκανική, το οποίο μπορεί να μας ενισχύσει στη διαδικασία του Κοινοτικού ανταγωνισμού, ιδιαίτερα στην πορεία μας προς την ΟΝΕ. Η εμβέλεια της στρατηγικής μας και του αναπτυξιακού μας μοντέλου δεν μπορεί να περιοριστεί στα γεωγραφικά μας σύνορα και να δώσει μόνο ώθηση της αναπτυξιακής μας προσπάθειας στις παραμεθόριες περιοχές. Το Βαλκανικό άνοιγμα μας δίνει την προοπτική να πολλαπλασιάσουμε τις αγορές μας και να αξιοποιήσουμε τη διαβαλκανική συνεργασία, η οποία θα διασφαλίσει μακροπρόθεσμα εθνικά οφέλη και θα προωθήσει την οικονομική ανάπτυξη στην περιοχή των Βαλκανίων.

Η Ελλάδα ως χώρα της ΕΕ, έχει σημαντικές προϋπαθέσεις να το υλοποιήσει. Αρκεί στο μέλλον να προωθήσει:

1. Μια ολοκληρωμένη πολιτική για τα Βαλκάνια που θα έχει στόχο την υιοθέτηση ενός πλαισίου ασφάλειας, ειρήνης, συνεργασίας και ανάπτυξης.
2. Πρωτοβουλίες για σύναψη συμφωνιών σύνδεσης των χωρών της Βαλκανικής με την Ε.Ε.,
3. Μια πολιτική διαβαλκανικής συνεργασίας που θα στοχεύει στην εμβάθυνση των σχέσεων μεταξύ των κρατών της Βαλκανικής (Λαγός, Διεθνές Συνέδριο: Παραμεθόριες Περιοχές, 1995)

Οι παρακάτω προτάσεις απαιτούν πολιτική αναπτυξιακής προτεραιότητας, νέους μηχανισμούς ενίσχυσης μεταρρυθμίσεων, δημιουργία δικτύου Υπηρεσιών Επενδύσεων, μεταφορά τεχνογνωσίας και νέα χωροταξική συνεργασία, ιδιαίτερα στις εν λόγω περιφέρειες που διαθέτουν ειδικά συγκριτικά πλεονεκτήματα και τους επιτρέπουν να λειτουργούν ως η κινητήριος δύναμη της ανάπτυξης σε μια ευρύτερη περιοχή.

Εκτιμάται, ότι η ζώνη της παραμεθόριας περιοχής της χώρας μας μπορεί να διαδραματίσει νευραλγικό ρόλο στη διαβαλκανική συνεργασία. Ειδικότερα η προώθηση της τουριστικής δραστηριότητας σ' αυτή τη ζώνη θα αποτελέσει το όχημα της αναπτυξιακής διαδικασίας που θα προκαλέσει οικονομίες αστικής συγκέντρωσης.

Γι' αυτό προτείνονται η άμεση λήψη των παρακάτω μέτρων:

- Συγκρότηση εθνικής στρατηγικής για τη διαβαλκανική τουριστική συνεργασία,
- Διαμόρφωση ενός στρατηγικού σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης των παραμεθόριων περιοχών μας,
- Βέλτιστη αξιοποίηση Κοινοτικών Προγραμμάτων διασυνοριακής πολυτομεακής συνεργασίας μεταξύ των Βαλκανικών χωρών,
- Ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων και πολιτιστικών πόρων των Βαλκανίων, για βιώσιμη ανάπτυξη, προστασία και ανάδειξή τους στα πλαίσια ενός Στρατηγικού Σχεδίου,
- Δημιουργία Διαβαλκανικού Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών,
- Δημιουργία Διαβαλκανικού Τουριστικού Επιμελητηρίου,
- Δημιουργία Διαβαλκανικής Σχολής Τουριστικών Στελεχών,
- Δημιουργία Τράπεζας Τουριστικής Χρηματοδότησης,
- Συγκρότηση Παμβαλκανικού Συμβουλίου στον τομέα του τουρισμού,
- Επέκταση του συστήματος των επιχορηγήσεων για τουριστικές επιχειρηματικές επενδύσεις στα Βαλκάνια,
- Έκδοση Τουριστικού Διαβαλκανικού Χάρτη,
- Δημιουργία Δικτύου Υπηρεσιών Επενδύσεων για τις Τουριστικές Επιχειρήσεις,
- Προώθηση και ανάδειξη του Βαλκανικού χώρου, μέσω δημιουργίας ιστοσελίδας στο διαδίκτυο, για την ευρύτερη πληροφόρηση και προσέλκυση επισκεπτών.

Συμπερασματικά, εκτιμάτε ότι η δυνατότητα τουριστικής παρουσίας και συνεργασίας στη Βαλκανική περιοχή αποτελεί τη μεγαλύτερη τουριστική αναπτυξιακή πρόκληση για την Ελλάδα στο μέλλον.

Είναι καιρός, λοιπόν, να αξιοποιηθούν οι προσφερόμενες ευκαιρίες στη βαλκανική τουριστική αγορά και να δημιουργηθούν για τις τουριστικές μας επιχειρήσεις οικονομίες μεγέθους και στρατηγικά πλεονεκτήματα έναντι των ανταγωνιστών μας.

5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 Η Αναγκαιότητα Αναθεώρησης του Ρόλου των Παραμεθόριων Περιοχών

5.1.1 Εισαγωγή

Είναι γεγονός, ότι οι παραμεθόριες περιοχές, έχουν πάψει πλέον να αποτελούν σημεία ασυνέχειας των δραστηριοτήτων ενός κράτους. Οι σύγχρονες ανάγκες και εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο επιβάλλουν την πλήρη αναθεώρηση του ρόλου και της λειτουργίας τους. Στο πλαίσιο αυτό, οι παραμεθόριες περιοχές μπορούν να διαδραματίσουν ένα πιο αποφασιστικό ρόλο και να αποτελέσουν τόπους συνέχειας και δημιουργίας διασυνοριακής συνεργασίας, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην οικονομική τους ανάπτυξη και ισχύ.

5.1.2 Ο σύγχρονος ρόλος των Παραμεθόριων Περιοχών

Μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα, οι ερευνητές θεωρούσαν τις παραμεθόριες περιοχές ως ιδανικές για στρατιωτικές οχυρώσεις και άλλες αμυντικές δραστηριότητες. Από τότε, οικονομικές, τεχνολογικές (κυρίως στη στρατιωτική τεχνολογία) και πολιτικές αλλαγές οδήγησαν στο να παύσουν πλέον οι περιοχές αυτές να αντιμετωπίζονται ως στρατιωτικά οχυρά.

Με την εξέλιξη του πολιτισμού και καθώς οι κοινωνίες ξεπέρασαν τις φάσεις της απλής επιβίωσης και της αυστηρής προσαρμογής στις συγκεκριμένες περιβαλλοντικές συνθήκες, τα σύνορα έγιναν σημεία συνάντησης διαφορετικών τρόπων διαβίωσης αλλά και αντιλήψεων ζωής, ενώ αυξήθηκε ο πολιτικός τους χαρακτήρας. Αποτελούν πλέον μια ζώνη μεταβατική από τον έναν τρόπο ζωής σε έναν άλλο και αντιπροσωπεύουν

δυνάμεις εκατέρωθεν αυτών, οι οποίες συνήθως δεν είναι πλήρως αφομοιωμένες, ούτε ικανοποιημένες, γεγονός που παρέχει ευκαιρίες για αμοιβαία αλληλοδιείσδυση μεταξύ κρατών.

Παράλληλα, πολλές συνοριακές περιοχές γνώρισαν έντονη δυναμική οικονομικής ανάπτυξης. Οι συνοριακές περιοχές δηλαδή, δεν έχουν απαραίτητως μόνιμα μειονεκτήματα. Η ανάπτυξη τους δεν καθορίζεται μόνο από τη γεωγραφική τους θέση, αλλά κυρίως από την οικονομική τους διάρθρωση στο πλαίσιο τόσο της εθνικής οικονομίας, όσο κυρίως του διεθνούς καταμερισμού εργασίας. Έτσι, ενώ οι περισσότερες συνοριακές περιοχές στον κόσμο παραμένουν αραιοκατοικημένες, σε ορισμένες από αυτές υπήρξε ανάπτυξη αστικών περιοχών στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα και σημαντικής έκτασης διεθνείς παλίνδρομες μετακινήσεις (international journey to work), όπως π.χ. μεταξύ Λουξεμβούργου- Βελγίου- Γαλλίας.

Όσον αφορά τις παραμεθόριες περιοχές της Κοινότητας, μετά την ολοκλήρωση, θα χάσουν ένα μεγάλο μέρος της σημασίας που είχαν προηγουμένως. Και αυτό οφείλεται αφενός μεν στον περιφερειακό τους χαρακτήρα. Αφετέρου δε, στους περιορισμούς που επιβάλλονται από την παράθεση διαφορετικών νομικών και διοικητικών συστημάτων, που επιβαρύνονται από ανεπαρκείς διασυνοριακές επικοινωνίες. Παρόλα αυτά, οι θεσμικές αυτές αλλαγές που έχουν αρχίσει να συντελούνται, δεν θα έχουν άμεσες και αυτόματες επιπτώσεις στον αναπτυξιακό σχεδιασμό των περιοχών αυτών. Βέβαια, ενδέχεται οι περιοχές που συνορεύουν με τρίτες χώρες, να γίνουν περισσότερο περιφερειακές. Οι ίδιες αυτές περιοχές επηρεάζονται και θα επηρεαστούν περισσότερο στο μέλλον από τη γειτνίαση και στην ανάπτυξη των σχέσεων με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, με τη μορφή τόσο της αυξανόμενης μετανάστευσης, όσο και με τη μορφή της διασυνοριακής μετακίνησης από και προς αυτές για ανεύρεση εργασίας. Είναι όμως επίσης πιθανό να παρουσιαστούν ταυτόχρονα νέες εμπορικές ευκαιρίες, επειδή θα ενδυναμωθεί η διαδικασία της μεταρρύθμισης στις πρώην κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες.

5.1.3 Η αναγκαιότητα διασυνοριακής συνεργασίας

Η διασυνοριακή συνεργασία, όπως αυτή εφαρμόζεται σήμερα, αποτελεί κατά κύριο λόγο ένα αναπτυξιακό εργαλείο με πρακτικό κυρίως προσδιορισμό, ενώ το θεωρητικό της πλαίσιο επικεντρώνεται γύρω από τις χωρικές συνέπειες που προκαλούν οι συνοριακές γραμμές οι συνοριακές γραμμές στα εδάφη που εφάπτονται αυτών. Η βασική μορφή λειτουργίας της διασυνοριακής συνεργασίας, είναι η οργάνωση διασυνοριακών δικτύων, τα οποία εμφανίζονται σε πολλά σημεία του Ευρωπαϊκού χώρου, όπως φαίνεται και στα παραδείγματα από την διεθνή εμπειρία.

Η άρτια ως προς την κατάρτιση, οργάνωση και εξέλιξη, εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου διασυνοριακού προγράμματος και η δημιουργία μέσω αυτού στέρεων διασυνοριακών δομών σε μια περιοχή, μπορεί να οδηγήσει σε έναν νέο τύπο, χωρικής οργάνωσης, ο οποίος να εμπεριέχει την έννοια της διασυνοριακής χωρικής ολοκλήρωσης, και κατ' επέκταση στην ενοποίηση των συνοριακών περιοχών όσον αφορά την οικονομική και χωρική τους οργάνωση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας από τους σημαντικότερους υποστηρικτές της εφαρμογής διασυνοριακών προγραμμάτων και αυτό αποδεικνύεται εμπράκτως με τα κοινοτικά προγράμματα (κυρίως INTERREG II και PHARE) που έχει καταρτίσει για την προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας στον ευρύτερο Ευρωπαϊκό χώρο, αλλά και την ενίσχυση των παραπάνω προγραμμάτων για την επταετία 2000-2006. Συνεπώς η διασυνοριακή συνεργασία αναδεικνύεται σε έναν από τους βασικούς στόχους της ΕΕ και αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία στο άμεσο μέλλον.

Πολλά είναι τα πλεονεκτήματα από τη δημιουργία διαπεριφερειακής και διασυνοριακής συνεργασίας. Πρώτα απ' όλα, επιτρέπει ανάπτυξη εμπορικών δραστηριοτήτων, οφειλόμενη σε ομοιότητα καταναλωτικών προτιμήσεων μεταξύ γειτονικών κρατών και χαμηλού μεταφορικού κόστους. Δεύτερον, επιτρέπει σε μικρές οικονομίες να επωφεληθούν τους ρυθμούς ανάπτυξης των γειτονικών τους χωρών (υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης μιας χώρας, μπορούν γρήγορα να μεταδοθούν σε γειτονικές της χώρες, χάρη στην αύξηση της ζήτησης για εισαγωγές). Τέλος, επιτρέπει την δόμηση τομεακών οικονομικών σχέσεων (Petrakos G., Pacis, 1999).

Με δεδομένα τα παραπάνω, καθώς και το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι τελείως αποκομμένη από τους υπόλοιπους εταίρους της της ΕΕ, τα δίκτυα αυτά της συνεργασίας θα πρέπει να τα αναζητήσει στις υπόλοιπες Βαλκανικές χώρες με τις οποίες γειτνιάζει.

5.2. Ο Ρόλος του Τουρισμού στην Οικονομική Ανάπτυξη των Ελληνικών Παραμεθόριων Περιοχών και στην επίτευξη Διασυνοριακής Συνεργασίας

5.2.1 Εισαγωγή

Όπως ήδη έχει προαναφερθεί, τα τελευταία, ο τουρισμός, αναδεικνύεται σε ιδιαίτερα δυναμική οικονομική δραστηριότητα. Η Ελλάδα, χώρα με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, πλήθος φυσικών καλλονών και πολύ χαρακτηριστική γεωγραφική θέση, ενδείκνυται για μέγιστη τουριστική αξιοποίηση. Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, με τις σύγχρονες αντιλήψεις για τον τουρισμό (ήπιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού), μπορεί να διαχύσει τις τουριστικές δραστηριότητες σε όλο το εύρος της χώρας, δίνοντας προοπτικές ανάπτυξης σε μειονεκτικές περιοχές όπως είναι οι παραμεθόριες περιοχές της.

5.2.2 Οι ελληνικές παραμεθόριες περιοχές σήμερα

Γενικά, η κατάσταση που επικρατεί σήμερα στις ελληνικές παραμεθόριες περιοχές, παρουσιάζει αρκετά προβλήματα. Οι παραμεθόριες περιοχές μας, αποκλίνουν σημαντικά από το γενικό αναπτυξιακό επίπεδο της χώρας. Σε γενικές γραμμές, τα βασικά μειονεκτήματα τα οποία παρουσιάζουν, είναι τα εξής:

- Βρίσκονται στις απολήξεις των συστημάτων μεταφορών και επικοινωνιών, τα οποία έχουν σχεδιαστεί επί εθνικής βάσης και είναι κεντροβαρή. Έχουν επομένως σοβαρές ελλείψεις σε βασικές υποδομές μεταφοράς και επικοινωνίας

- Σχεδόν στο σύνολό τους, χαρακτηρίζονται από ατονία και ισχνές οικονομικές δομές
- Δεν είναι σε θέση να στηρίζουν αυτοτελείς υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (υγείας, εκπαίδευσης, ελέγχου κ.λ.π.) εφάμιλλες του εθνικού επιπέδου
- Αντιμετωπίζουν εντονότερες πιέσεις από τις λαθραίες μεταναστευτικές ροές και το λαθρεμπόριο
- Ειδικότερα για τα απομακρυσμένα νησιά του Αιγαίου Πελάγους, τα προβλήματα καθίστανται εντονότερα λόγω της ιδιόμορφης γεωγραφικής απομόνωσής τους (παρεμβολή θάλασσας σε μεγάλη απόσταση) αλλά και λόγω του μικρού μεγέθους των οικονομιών τους

Παρόλα αυτά όμως, οι ανακατατάξεις και οι εξελίξεις οι οποίες συντελούνται σε παγκόσμιο επίπεδο, διαφαίνεται να δίνουν μεγάλες προοπτικές αξιοποίησης και ανάδειξης των παραμεθόριων περιοχών σε τόπους με μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης.

Η γεωγραφική θέση των ελληνικών παραμεθόριων περιοχών είναι μοναδική. Είναι οι μόνες κοινοτικές περιοχές που γειτνιάζουν άμεσα με τις χώρες της βαλκανικής αφενός και δεσπόζουν στο χώρο της Ν.Α. Μεσογείου αφετέρου.

Το ενδιαφέρον για την ανάπτυξη των παραμεθόριων περιοχών αλλά και της διασυνοριακής συνεργασίας, έχει ήδη εκδηλωθεί τόσο από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τα κοινοτικά προγράμματα, όσο και από την πλευρά της Ελλάδας. Τα νέα δεδομένα που έχουν δημιουργηθεί στη βαλκανική χερσόνησο (κατάρρευση των πρώην ανατολικών καθεστώτων, μετάβαση στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς κ.λ.π.), παρέχουν στην Ελλάδα, ως χώρα-μέλος της ΕΕ, αλλά και στις παραμεθόριες περιοχές της να ηγηθεί της οικονομικής ανασυγκρότησης των Β.Χ. και να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στα δρώμενα της χερσονήσου. Επομένως και οι συνθήκες, αλλά και οι προοπτικές για τις ελληνικές παραμεθόριες περιοχές, είναι οι ευνοϊκότερες που έχουν υπάρξει για συνεργασία και ειδικότερα διασυνοριακή συνεργασία με τις χώρες αυτές, αποτελώντας έτσι μοχλό για την οικονομική τους ανάπτυξη.

5.2.3 Ο τουρισμός ως μέσο επίτευξης οικονομικής ανάπτυξης και διασυνοριακής συνεργασίας

Ο τουρισμός αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα της ελληνικής οικονομίας. Είναι από τους πλέον δυναμικούς και ταχύτατα αναπτυσσόμενους τομείς, ο οποίος είναι ικανός να συμβάλλει θετικά στην οικονομική, κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική ανάπτυξη της χώρας. Όμως η ανάπτυξή του έγινε άναρχα και απρογραμματίστα. Τα μέχρι τώρα μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης προέβλεπαν ως επί το πλείστον τον μαζικό τουρισμό, με τις γνωστές αρνητικές επιπτώσεις του στο χώρο.

Η σύγχρονη όμως αντίληψη της τουριστικής ανάπτυξης, μέσω προώθησης ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού (όπως πολιτιστικός τουρισμός υπαίθρου και πόλεων, εκπαιδευτικός, φυσιογνωστικός, αγροτικός, αθλητικός, ορειβατικός, περιπατητικός, θαλάσσιος κ.λ.π.), χωρίς να υποκαθιστά το μαζικό πρότυπο, λειτουργεί συμπληρωματικά, εμπλουτίζει, διευρύνει, διαφοροποιεί το τουριστικό προϊόν, καλύπτοντας έτσι την αντίστοιχη ζήτηση που φαίνεται να είναι αυξανόμενη. Οι μορφές αυτές, ήπιες στο βαθμό που ελαχιστοποιούν τις δυσμενείς επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού, έχουν σαν κοινό χαρακτηριστικό την αποσυγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας από τις ακτές, την διάχυσή της στην ενδοχώρα και τη δυνατότητα ορθολογικότερης κατανομής της στο χώρο και το χρόνο.

Τις ήπιες αυτές μορφές τουρισμού, είναι που δύνανται να εκμεταλλευτούν και να καλλιεργήσουν οι παραμεθόριες περιοχές της Ελλάδας, δεδομένης της πλούσιας πολιτισμικής και φυσικής κληρονομιάς τους.

Στο πλαίσιο αυτό, υπάρχουν ήδη συντονισμένες δραστηριοποιήσεις και πολιτικές, τόσο από την ΕΕ με τη διατύπωση αξόνων Ευρωπαϊκής Πολιτικής Δράσεων και τη δημιουργία κοινοτικών προγραμμάτων, όσο και από τα εθνικά αναπτυξιακά προγράμματα στην περίπτωση της Ελλάδας.

Με δεδομένη λοιπόν την απεξάρτηση του τουρισμού από τις ακτές και ανάδειξης άγνωστων φυσικών και πολιτιστικών πόρων της ενδοχώρας, οι ήπιες μορφές τουρισμού, μπορούν να συμβάλλουν στην αναπτυξιακή διαδικασία ως παράγων ισόρροπης αειφόρου ανάπτυξης των παραμεθορίων περιοχών που στερούνται άλλων πόρων. Ειδικότερα η προώθηση της διασυνοριακής τουριστικής συνεργασίας σ' αυτή

τη ζώνη θα αποτελέσει το όχημα στην αναπτυξιακή διαδικασία της, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό και στην εδραίωση της σταθερότητας και της ειρηνικής συμβίωσης των λαών της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασίου Λ.Α.- Καββαδία Π.Α.- Κατοχιανού Δ.Ν.- Τονκίδου Π.Ι., *Διαπεριφερειακή Ανάλυση και Πολιτική & Βασικά Στοιχεία κατά Περιφέρεια και Νομό*, ΚΕΠΕ, Αθήνα 1995
- Βαλντέν Σωτήρης, *Βαλκανική Συνεργασία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*, ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ- Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1994
- Δημητρακόπουλος Ηλίας, *Τα Χερσαία Σύνορα της Ελλάδας*, Ινστιτούτο Βαλκανικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1991
- Κολίτσης Αναστάσιος, *Διπλωματική Εργασία: Διασυνοριακή Συνεργασία, Μοχλός Ανάπτυξης για Δυτική Μακεδονία και Π.Γ.Δ.Μ.*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας- Τ.Μ.Χ.Π.Α., Βόλος 1999
- Κονσόλας Νικόλαος, *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997
- Κουλουμπής Θεόδωρος, *ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ- Εξουσία και Δικαιοσύνη*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995
- Μπαμπανάσης Σ., *Αλλαγές και Επιχειρηματικές Ευκαιρίες στην Κεντροανατολική Ευρώπη*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997
- Πετράκος Γ. (επιμέλεια), *Η Ανάπτυξη των Βαλκανίων*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος 2000
- Πετρινώτη Ξανθή, *Η Μετανάστευση προς την Ελλάδα (Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση)*, Εκδόσεις Οδυσσέας & Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα 1993
- Ρωμαίος Γ., *Ο Ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδος στην Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων- Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Βαλκανική Πολυδιάσπαση, ο Ρόλος της Ελλάδας*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1994

- Σιδέρη Αθηνά, *Φάκελος φωτοτυπιών για το μάθημα: ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ*, Πανεπιστήμιο Αθηνών- Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Αθήνα 1994
- Σκούντζος Θεόδωρος, *Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική- Τόμος Α.*, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα- Πειραιάς 1996
- Σπυρόπουλος Γιώργος, *Κείμενα Έρευνας και Τεκμηρίωσης: Ζητήματα Προαγωγής και Προστασίας των δικαιωμάτων των μειονοτήτων- Α. Περί της Έννοιας Μειονότητας*, ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ, Αθήνα 1996

Πρακτικά Συνεδρίων

- ΕΚΕΜ, *Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα Βαλκάνια*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1996
- ΕΚΕΜ, *Το Αιγαίο Πέλαγος και το Νέο Δίκαιο της Θάλασσας (Πρακτικά Συμποσίου- Ρόδος, 4-6 Νοεμβρίου 1994)*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 1996
- ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ, *Παραμεθόριες Περιοχές: Ανάπτυξη- Δημιουργία Απασχόλησης- Διασυνοριακή Συνεργασία, Σύνδεσμος Ελλήνων Περιφερειολόγων*, Αθήνα 1995

Επετηρίδες

- ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ '94 Αμυντικής & Εξωτερικής Πολιτικής- Η Ελλάδα και ο Κόσμος Σήμερα, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, Αθήνα 1994
- ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΙΔΙΣ 1996, *Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων- Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1996

Περιοδικά

- ΤΟΠΟΣ, *Επιθεώρηση Αστικών και Περιφερειακών Μελετών*, 13/97
- ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ, *ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ*, Τεύχος 6, Γραφείο Μελετών Ερευνών ΣΕΘΑ, Αθήνα 1999

Ξενογλώσσα Βιβλιογραφία

- Coufoudakis. Van- Psomiadis. Harry- Gerolymatos. Andre, Greece and The New Balkans- Challenges and Opportunities, PELLA, New York 1999
- Defense Analyses Institute, DEFENSOR PACIS, Issue 3, Athens- September 1999
- Encyclopedia Britannica (τόμ. 15, 1962)

